

รายงานการวิจัย

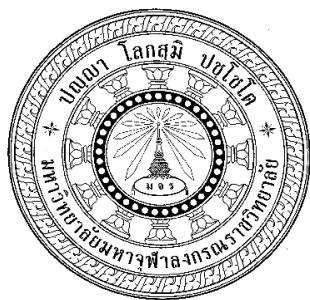
เรื่อง

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
Activities to promote learning of integrated Buddhist cultural ecology for
secondary school students Under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya
Secondary Education Service Area.

โดย

ดร.ณัชชา อมราภรณ์
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 800766118

รายงานการวิจัย

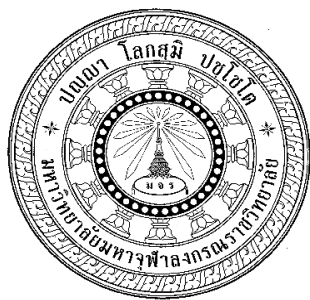
เรื่อง

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
Activities to promote learning of integrated Buddhist cultural ecology for
secondary school students Under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya
Secondary Education Service Area.

โดย

ดร.ณัชชา อมราภรณ์
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
MCU RS 800766118
(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Activities to promote learning of integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students Under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Education Service Area.

BY

Dr. Natcha Amaraporn
Faculty of Education Mahachulalongkornrajavidyalaya University
B.E.2566

Research Project Funded
By Thailand Science Research and Innovation Fund
MCU RS 800766118
(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
ผู้วิจัย	: ดร.ณัชชา อมราภรณ์
หน่วยงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
ปีงบประมาณ	: 2566
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ ผู้บริหาร ครู และนักเรียน จากโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จำนวน 15 คน สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 คน และสอบถามผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนจากการเข้าร่วมกิจกรรม เครื่องวิจัยคือ แบบสัมภาษณ์ แบบประชุมสนทนากลุ่มย่อย และแบบประเมินกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า

1. ผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่ชัดเจน โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์สำคัญของประเทศไทย มีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จำลอง เป็นพิพิธภัณฑ์ของโรงเรียนซึ่งส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรง โดยให้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภูมิใจ ในมรดกทางความคิดการสร้างสรรค์ โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม แต่ยังขาดการบูรณาการหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

2. การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 กิจกรรมโดยการบูรณาการหลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทย

ในส่วน 2) เวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียน ในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึง กำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ และกราบนิมนต์พระสงฆ์ มาเป็นผู้นำในกิจกรรมร่วมกัน ประเมินกิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบนเนอร์ข่าวของโรงเรียน ประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์โรงเรียน

3. กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยมีผลการประเมิน จากผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมโดยภาพรวม 2 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด โดยกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิถีชีวิตวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน เน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตรประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ

Research Title : A Series of Youth Activities to Prevent and Solve Drug Problems with Buddhist Principles in Educational Institutions Under the Office of Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Education Service Area.

Research : Asst. Prof. Dr. Booncherd Chumnisart

Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Fiscal Year : B.E. 2566 / C.E.2023

ทุนอุดหนุนการวิจัย : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Abstract

Research on Activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office The objectives are 1) to study activities to promote learning about cultural ecology of secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office 2) to develop activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office 3) to propose activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office Conduct qualitative research and action research The group of key informants was 15 administrators, teachers, and students from Ayutthaya Wittayalai School. Group discussions with 10 experts and questions with administrators, teachers, and students in the educational institution. Under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office, 50 people participated in the activity. The research tools are interviews, small group discussion formats. and activity assessment form

The research results found that

1. Results of the study of activities to promote learning about cultural ecology of secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office by visiting the interview area at Ayutthaya Wittayalai School. The school has clear activities to promote learning about cultural ecology. The school is close to important historical learning sites of Thailand. There is a historical learning resource, a replica of the school's museum, which promotes continuous historical learning activities. Encourage students to learn about culture on their own as a direct experience by studying, researching, and analyzing local arts and culture. to be proud In the legacy of creative ideas The school is close to cultural learning resources such as the Chao Sam Phraya National Museum. Dutch House Museum Thai Ship Museum, etc., but there is still a lack of integration of Buddhist principles. The researcher has therefore proposed activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary

Educational Service Area Office By integrating activities based on the 7 principles of Sappaya and activities promoting the 4 principles of meditation.

2. Developing activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office The researcher has developed activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office, there are 2 activities by integrating the principles of Sappaya 7 and the principles of Bhavana 4, namely 1) the activity of giving alms to monks Listen to Thai music in the garden. 2) Have a creative candlelight procession in school. By meeting with representatives of the management Teachers and students participate in activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology through the school website. Public relations signboard and the sound of the school line so that administrators, teachers, and students are aware of the schedule and preparation for participating in activities. Prepare the place and invited the monks to take the lead in the activities to jointly evaluate the activities and write a summary as a school news banner for public relations on the school website.

3. Activities to promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office There are evaluation results from administrators, teachers, and students in educational institutions. Under the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office, a total of 50 people participated in the overall activities in 2 areas, found to be at the highest level. The activities promote learning about integrated Buddhist cultural ecology for secondary school students. Under the jurisdiction of the Phra Nakhon Si Ayutthaya Secondary Educational Service Area Office, including the activity of giving alms to monks Listen to Thai music in the garden and creative candlelight procession activities in schools Emphasis is given to students to promote and pass on Buddhism. Learn about Buddhism in school Know how to sacrifice things in the giving culture of Buddhists. Learn with fun, discuss Dhamma, listen to sermons or sermons from monks that can be integrated into everyday life. Gain mindfulness and wisdom from listening to Dhamma from monks. Learned about Buddhist culture and passed on Buddhism. Perform their duties perfectly received physical training Learned from real experience from practice.

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญแผนภูมิ.....	ฌ
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ.....	ญ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ.....	3
1.4 ขอบเขตการวิจัย.....	3
1.5 นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย.....	4
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับ.....	4
บทที่ 2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	5
2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้.....	5
2.2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้.....	10
2.3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน.....	32
2.4 แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธ.....	42
2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	52
2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	61
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	62
3.1 ระยะเวลาที่ 1.....	62
3.2 ระยะเวลาที่ 2.....	63
3.3 ระยะเวลาที่ 3.....	64
3.4 แผนการดำเนินงานการวิจัย.....	66

บทที่ 4 ผลการวิจัย	68
4.1 ผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา	68
4.2 ผลการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา.....	78
4.3 เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา.....	98
4.4 องค์ความรู้จากการวิจัย.....	104
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	106
5.1 สรุปผล.....	107
5.2 อภิปรายผล.....	111
5.3 ข้อเสนอแนะ.....	118
บรรณานุกรม	119
ภาคผนวก	129
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย.....	148
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์.....	153
ภาคผนวก ค คู่มือสนทนากลุ่ม.....	157
ภาคผนวก ง ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย.....	164

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มนุษย์ดำรงชีพอยู่ร่วมกับธรรมชาติเช่นเดียวกับสรรพสัตว์ทั้งหลาย แต่การดำรงชีพของมนุษย์แตกต่างจากสัตว์อื่นก็คือ มีความสามารถในการปรับตัวเพื่อความอยู่รอด ทำให้มนุษย์มีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงธรรมชาติแวดล้อมได้ เรียกว่า “วัฒนธรรม” วัฒนธรรมเป็นเครื่องมือในการควบคุมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมักจะทวีความซับซ้อนในการพัฒนาขีดความสามารถเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดสิ่งที่เรียกว่า “เทคโนโลยี” ทำให้มนุษย์สามารถพัฒนาสังคมจนเจริญก้าวหน้ามาจนถึงปัจจุบัน แต่อย่างไรก็ตาม จากผลการพัฒนาที่ผ่านมา ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อมเริ่มเสื่อมถดถอย ประกอบกับจำนวนประชากรที่เพิ่มมากขึ้น และการบริโภคใช้สอยธรรมชาติจนทำให้เกิดภาวะสิ่งแวดล้อมเป็นพิษทั้งในดิน น้ำ ป่า อากาศ ธรรมชาติ ในยุคปัจจุบันได้เข้าสู่ยุควิกฤติ และอาจจะก้าวเดินไปสู่ความหายนะของโลกในที่สุด ถึงกระนั้น เราไม่อาจแยกขาดจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติได้ ดังคำกล่าวที่ว่า “สิ่งแวดล้อม คือที่ที่เราทุกคนอาศัยอยู่และการพัฒนา ก็คือ สิ่งที่เราทุกคนพยายามที่จะปรับปรุงที่อยู่อาศัยของเรา แต่ทั้งสิ่งแวดล้อม และการพัฒนาจะต้องแยกออกจากกันอย่างชัดเจน” ดังนั้น มนุษย์จะต้องเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศนคติใหม่ในการปรับตัวให้เข้ากับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่สมดุล โดยใช้องค์ความรู้ในเรื่องนี้เพื่อแก้ไขปัญหาเป็นศาสตร์สมัยใหม่ที่ทำการศึกษาถึงปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ¹

นิเวศวิทยา วัฒนธรรม (cultural ecology) เป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาแนวหนึ่งที่น่าสนใจ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม โดยเน้นถึงอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมว่าเป็นตัวกำหนดกระบวนการวิวัฒนาการทาง สังคมวัฒนธรรม จูเลียน สจิวัด (Julian Steward) นักมานุษยวิทยาอเมริกัน ได้อธิบายแนวความคิดแบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมว่า เป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม โดยเน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (adaptation) ของสังคม แนวความคิดนี้มองสังคมในลักษณะเป็นพลวัตหรือเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การเปลี่ยนแปลงเป็นผลมาจากการปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยมีพื้นฐานสำคัญคือ เทคโนโลยีการผลิตโครงสร้างสังคม และลักษณะของสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เป็นเงื่อนไข สจิวัด มอง "วัฒนธรรม" ว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม ประเด็นสำคัญสำหรับการศึกษานิเวศวิทยาวัฒนธรรมจึงมีอยู่ว่า วัฒนธรรมมีการปรับตัวอย่างไรให้เข้ากับสภาพแวดล้อม และมนุษย์มีวิธีการอย่างไรในการใช้เทคโนโลยีและระบบเศรษฐกิจในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม

---

¹ ฌ็อง-ฌัก อีแซก, นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพหุวัฒนธรรม, วารสารวิทยาลัยสงฆ์นครล าปาง ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน 2564)

นอกจากความต้องการทางด้านร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญอีกส่วนหนึ่งในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ ตัวอย่างเช่น ในสังคมดั้งเดิม (primitive societies) มนุษย์มีวิธีการผลิตแบบล่าสัตว์และเก็บหาอาหาร โดยปกติแล้วผู้หญิงจะเป็นผู้เก็บหาอาหารและผู้ชายเป็นออกล่าสัตว์ การแบ่งแยกงานในลักษณะเช่นนี้ได้เป็นเพราะผู้ชายมีร่างกายแข็งแรงกว่า แต่เป็นเพราะผู้หญิงต้องใช้เวลาคูแ่ลลูก ในขณะที่ผู้ชายสามารถเดินทางไกลและจากบ้านไปได้เป็นระยะเวลาานาน

ตาม ทิศนะของสัจวัต มนุษย์เป็นสัตว์มีเหตุผล และวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมวางอยู่บนรากฐานของเหตุผล แต่เป็นเพราะว่าสภาพการณ์และสภาวะแวดล้อมมีความแตกต่างกันออกไป วัฒนธรรมสองวัฒนธรรมจึงมีพื้นฐานของการปรับตัว การแก้ปัญหาและมีวิวัฒนาการแตกต่างกัน เช่น วัฒนธรรมของกลุ่มที่ตั้งรกรากอยู่ใกล้ทะเล ย่อมมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือยังชีพประเภทเบ็ด แห อวน ฉมวก เรือ และมีการพัฒนาสิ่งสมควรรู้เกี่ยวกับการเดินทะเลและการจับปลา ในขณะที่ชนกลุ่มอื่นที่ตั้งรกรากอยู่ในเขตป่าดงดิบ อาจมีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องมือเพื่อใช้ในการยังชีพแตกต่างกันออกไป เช่น หอก ธนู เพื่อใช้ในการล่าสัตว์และหาอาหาร กลุ่มชนทั้งสองกลุ่มนี้ย่อมต้องมีวิวัฒนาการทางวัฒนธรรมแตกต่างกัน²

สำหรับความหมายของคำว่า “สิ่งแวดล้อม” ในทางพระพุทธศาสนา คือ สิ่งที่มีสัมพันธ์กับชีวิตมนุษย์ทั้งในด้านการดำรงชีวิต เป็นที่อยู่อาศัย เป็นแหล่งอาหาร เป็นแหล่งยารักษาโรค และเป็นสถานที่ที่เหมาะสมแก่การอบรมพัฒนาตนเองเพื่อบรรลุเป้าหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนา รวมทั้งเป็นสิ่งที่สามารถสัมผัสได้และสัมผัสไม่ได้ ทั้งทางประสาทสัมผัสและทางใจ สรุปได้ว่า ความหมายของคำว่า “ปฏิรูปเทสวาสะ” หมายถึง การอยู่ในประเทศหรือถิ่นที่เหมาะสมที่ควร หรือการอยู่ในประเทศอันควร และการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งสิ่งแวดล้อมที่ดีแต่ละแห่งจะมีบทบาทและทำหน้าที่แตกต่างกัน เช่น เป็นที่เหมาะสมแก่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ ต้นไม้ แม่น้ำ สัตว์ต่าง ๆ รวมทั้งพืชสมุนไพรต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีสิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้นได้แก่ปราสาท อาคาร บ้านเรือน เป็นต้น

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้ผู้วิจัยเห็นคุณค่าและประโยชน์เป็นอย่างยิ่งในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เพื่อเป็นแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของนิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนเยาวชนได้เรียนรู้ระบบนิเวศ และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มนุษย์ใช้ในการปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์และแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ทำให้เข้าใจการเรียนรู้ธรรมชาติ วัฒนธรรมที่ช่วยให้อยู่ร่วมกันกับธรรมชาติรวมถึงวัฒนธรรมแต่ละท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์

1.2.1 เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

² นิเวศวิทยา, <http://sucheepost.blogspot.com/2009/05/cultutal-ecology.html>[ออนไลน์ วันที่ 10 มีนาคม 2566]

1.2.2 เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

1.2.3 เพื่อเสนอกิจกรรมการส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ

1.3.1 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาเป็นอย่างไร

1.3.2 พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาทำได้อย่างไร

1.3.3 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานอะไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตการศึกษาเรื่อง “กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา” ศึกษาจากกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 1 แห่ง ได้แก่ ๑) โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ป่าโทน ตำบล ประตู่ชัย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยสถานที่แห่งนี้ผู้วิจัยได้เลือกเป็นพื้นที่ในการศึกษาเพราะเป็นสถานศึกษาที่ได้คัดเลือกเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เพราะเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ใหญ่เป็นอันดับที่ ๑ ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

แล้วจึงนำผลการศึกษามาพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ป่าโทน ตำบล ประตู่ชัย อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง ๒ กิจกรรม และเสนอเป็นกิจกรรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักหลักสี่ปายะ ๗ และหลักภาวา 4 ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน และประเมินกิจกรรมจากผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิง

พุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา

1.5 นิยามศัพท์

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมเชิงพุทธ หมายถึง กิจกรรมส่งเสริม
โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ กับบริเวณแวดล้อมของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น มีความ
ต้องการบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีขนาดอย่างน้อยที่สุด มีความสมดุลเหมาะสมของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ เพื่อการ
มีชีวิตอยู่รอด มีการเกื้อกูลกันเป็นเครือข่ายเชื่อมโยงกัน โดยมีหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับ
สิ่งแวดล้อม คือหลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวา 4 ให้แก่นักเรียน

กิจกรรมส่งเสริมหลักสัปปายะ ๗ หมายถึง กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวนที่
ได้รับการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของ
โดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาท
จากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจาก
พระสงฆ์

กิจกรรมส่งเสริมหลักภาวา 4 หมายถึง ส่งเสริมให้ผู้บริหาร ครูและนักเรียนได้เรียนรู้
วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้
ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่
ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วย
คุณธรรมทั้งหลาย เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติ
ธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้
เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมสำคัญทาง
พระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ได้ผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมของนักเรียนระดับ
มัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

1.6.2 สถานศึกษาได้กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
นำไปส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมรอบๆ ชุมชนเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ

1.6.3 ชุมชนได้ประโยชน์จากกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมเชิงพุทธ
บูรณาการเกิดการอนุรักษ์ หวงแหนนิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้อยู่คู่กับชุมชนและสังคมต่อไป

1.6.4 ประเทศชาติได้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ สามารถขยายผลไปยัง
พื้นที่ต่างๆ ในแต่ละจังหวัดให้เกิดการอนุรักษ์วัฒนธรรมอันดีงามในท้องถิ่นต่อไปได้

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทียาพัฒนาธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เชิงคุณภาพและเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทียาพัฒนาธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทียาพัฒนาธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อเสนอกระบวนการส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทียาพัฒนาธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

2.1.1 ความหมายการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช กล่าวถึงเรื่องการจัดการเรียนการสอนว่า หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมประสบการณ์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดหมายของหลักสูตร จำต้องเป็นกิจกรรมและประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเรียนรู้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหัวใจของการนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายของหลักสูตร ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นสำคัญ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรปัจจุบัน ที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยทั้งครูและนักเรียนร่วมกันดำเนินการต่างๆ เช่น ค้นคว้า อภิปราย การบรรยาย การอบรม การสาธิต การจัดนิทรรศการ และการศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ น่าสนใจและผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดหมายที่กำหนดไว้¹

พระมานิต โชติธมฺโม (อรรถชาติ) ได้กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง กระบวนการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามจุดหมายของหลักสูตรเป็นกระบวนการถ่ายทอดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้

¹ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, เอกสารการสอนชุดวิชา วิทยาการสอน, พิมพ์ครั้งที่15, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชวนพิมพ์, 2540), หน้า 207.

ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งทฤษฎีและปฏิบัติ หรือการเรียนการสอน คือ การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของผู้เรียน ให้ไปในทิศทางที่เหมาะสมด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย²

วไลพร คุโณทัย ให้ความหมายไว้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง สภาพการณ์ของการจัดประสบการณ์และการกระทำทุกสิ่งทุกอย่างที่จัดขึ้น จากความร่วมมือระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ น่าสนใจและผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยทั้งครูและนักเรียนร่วมกันดำเนินการต่างๆ เช่น ค้นคว้า อภิปราย การบรรยาย การอบรม การสาธิต การจัดนิทรรศการ และการศึกษาสถานศึกษาที่ ฯลฯ³

สมคิด สร้อยน้ำ กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง การกระทำใด ๆ ที่จัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม เกิดประสบการณ์และเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง⁴

ทัศนีย์ ศุภเมธี ให้ความหมายของกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ว่า กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทำขึ้นเพื่อให้การเรียนการสอนในครั้งนั้น ๆ ได้ผลดีหมายถึง การสอนของครูเป็นไปอย่างมีความหมาย นักเรียนได้ทั้งความรู้และความสนุกสนานเพลิดเพลิน⁵

ความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอน

วารีย์ ธีระจิตร ได้กล่าวถึงความสำคัญของกิจกรรมการเรียนการสอนที่มีต่อการเรียนรู้ไว้หลายประการ ดังนี้

- 1) กิจกรรมช่วยเร้าความสนใจเด็ก
- 2) กิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นักเรียนประสบความสำเร็จ
- 3) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความเป็นประชาธิปไตย
- 4) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังความรับผิดชอบ
- 5) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังและส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
- 6) กิจกรรมจะช่วยให้เด็กได้มีการเคลื่อนไหว
- 7) กิจกรรมจะช่วยให้เด็กได้รู้สึกสนุกสนาน
- 8) กิจกรรมช่วยให้เห็นความแตกต่างระหว่างบุคคล
- 9) กิจกรรมช่วยขยายความรู้และประสบการณ์ของเด็กให้กว้างขวาง
- 10) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมความองอาจและพัฒนาการของเด็ก
- 11) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมทักษะ

² พระมานิต โขติธมโม (อรรถชาต), “การศึกษาปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหาการปฏิบัติงานของพระสอนศีลธรรม จังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), 2552), หน้า 21.

³ วไลพร คุโณทัย, **หลักการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : กรมการฝึกหัดครู, 2530), หน้า 19.

⁴ สมคิด สร้อยน้ำ, **หลักการสอน**, (อุดรธานี : คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏอุดรธานี, 2542), หน้า 4-5.

⁵ ทัศนีย์ ศุภเมธี, **หลักการและการจัดการประถมศึกษา**, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2532), หน้า 189 - 190.

- 12) กิจกรรมจะช่วยปลูกฝังเจตคติที่ดี
- 13) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กรู้จักทำงานเป็นหมู่
- 14) กิจกรรมจะช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจในบทเรียน
- 15) กิจกรรมจะช่วยส่งเสริมให้เด็กเกิดความซาบซึ้ง ความงามในเรื่องต่าง ๆ

ดังนั้น ผู้สอนจึงไม่ควรละเลยที่จะจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้น่าสนใจให้สอดคล้องกับวัย สติปัญญา ความสามารถของผู้เรียน และเนื้อหาของบทเรียนนั้น โดยต้องจัดอย่างมีจุดมุ่งหมาย การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนมีจุดมุ่งหมาย ดังนี้ผู้สอนจึงควรจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้งเพื่อประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะมีขั้นตอนที่แตกต่างกันออกไปตามเทคนิควิธีสอนที่ผู้สอนใช้ เช่น ขั้นตอนการสอนของวิธีสอนแบบสาธิตย่อมแตกต่างจากขั้นตอนการสอนของวิธีสอนแบบทดลอง อย่างไรก็ตาม โดยทั่วไปแล้วไม่ว่าจะใช้วิธีสอนแบบใด ก็จะมีขั้นตอนหลักเหมือนกัน 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1.ขั้นนำเข้าสู่บทเรียน 2.ขั้นปฏิบัติกิจกรรม (ขั้นสอน) และ 3.ขั้นสรุปและวัดผล

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นหัวใจของการนำผู้เรียนไปสู่จุดหมายของหลักสูตร ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีเพียงใดขึ้นอยู่กับกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นสำคัญ ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องจัดให้สอดคล้องกับหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรปัจจุบัน ที่เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ใช้วิธีสอนที่หลากหลาย และใช้กระบวนการต่าง ๆ เช่น กระบวนการปฏิบัติ กระบวนการกลุ่มกระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการสร้างเจตคติ ฯลฯ ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเกิดทักษะกระบวนการติดตัวสามารถนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในชีวิตได้ นอกจากนี้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องจัดให้เหมาะสมกับวัย ความสามารถ ความสนใจของผู้เรียน เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และลักษณะของเนื้อหาวิชา โดยเป็นกิจกรรมที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา⁶

สะอาด พวงปริก ได้กล่าวเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนไว้ดังนี้ ความหมายและจุดมุ่งหมายของกิจกรรมเสริมหลักสูตร กิจกรรมนักเรียน จัดได้ว่าเป็นกิจกรรมที่มาช่วยเสริมหลักสูตรการเรียนการสอนในภาควิชาการที่ทางโรงเรียนได้กำหนดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งที่แยกออกจากหลักสูตร การบริหารกิจกรรม นักเรียนเป็นงานสำคัญของผู้บริหารการศึกษา ซึ่งถ้าหากการดำเนินการในเรื่องกิจกรรมนักเรียนเป็นไปโดยเกิดประโยชน์สูงสุด ผู้เรียนก็จะเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

2.3.2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

ก๊อต (Good) ให้ความหมายว่า กิจกรรมนักเรียน คือ โปรแกรมและการดำเนินงาน ซึ่งนักเรียนนักศึกษาหรือสถานศึกษาจัดขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างความสนุกสนาน เพิ่มพูนความรู้ และส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆซึ่งเปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถที่ตนคิด ไม่มีการให้หน่วยกิต ต้องจัดหาเงินมาดำเนินงานเอง แต่ต้องอยู่ภายใต้การควบคุมแนะนำของ

⁶ วารีย์ ธีระจิตร, การจัดและปรับปรุงสภาพห้องเรียน, (กรุงเทพฯ : วัฒนาพานิช, 2526), หน้า 162 - 163.

สถานศึกษา การจัดกิจกรรมนักเรียนต้องตั้งอยู่บนฐานหรือแนวทางที่จะดำเนินการให้เป็นสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ นั่น คือ ปรัชญาการจัดกิจกรรมนักเรียน⁷

เฟรเดอริค (Frederick) กล่าวว่า กิจกรรมนักเรียน หมายถึง กิจกรรมต่างๆที่จัดขึ้น โดยนักเรียนสมัครใจที่จะเข้าร่วมดำเนินการโดยความเห็นชอบและสนับสนุนของอาจารย์ไม่มีการให้หน่วยกิตหรือคะแนนใดๆซึ่งจะช่วยให้นักเรียนเลื่อนชั้นหรือสำเร็จการศึกษา⁸

ก. จุดมุ่งหมายของการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรไว้ดังนี้คือ

- 1) เพื่อส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตยและฝึกความเป็นพลเมืองดีของชาติ
- 2) เพื่อให้ได้รู้จักนำตนเองและบังคับตนเอง
- 3) เพื่อให้มีความร่วมมืออันดีต่อกัน
- 4) เพื่อให้นักเรียนได้ค้นพบความสามารถพิเศษ ความถนัด และความสนใจของตนเอง ได้ฝึกและพัฒนาความสามารถนั้นๆได้ดียิ่งไปด้วย
- 5) เพื่อก่อให้เกิดวินัยที่ดี ส่งเสริมให้นักเรียนเคารพกฎข้อบังคับต่างๆในสังคมที่ตนอยู่ และวางตนให้ดีในสังคม
- 6) เพื่อให้นักเรียนมีความสามัคคีในหมู่คณะรักโรงเรียน หยิ่งในเกียรติของโรงเรียน และขวัญดี
- 7) เป็นการส่งเสริมทักษะต่างๆเช่น ทักษะในการเป็นผู้นำ การทำงานร่วมกันมีความริเริ่มสร้างสรรค์และเกิดความสนุกสนานที่จะทำงานที่ตนสนใจ
- 8) เพื่อความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน และนักเรียนกับนักเรียน
- 9) ส่งเสริมพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพมีความรับผิดชอบและรู้จักเคารพผู้อื่น
- 10) เพื่อช่วยให้หลักสูตรสมบูรณ์ยิ่งขึ้นช่วยให้บรรลุวัตถุประสงค์ของทางการศึกษาอย่างแท้จริง
- 11) เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนวิชาต่างๆในหลักสูตรของนักเรียนให้ดีขึ้น
- 12) เพื่อให้นักเรียนใช้เวลาว่างอย่างมีประโยชน์และมีประสิทธิภาพซึ่งกิจกรรมเสริมหลักสูตรควรที่เป็นสิ่งที่สามารถสนองต่อความต้องการของผู้เรียนได้ดังนี้
  - 1) ช่วยให้ได้รับความรู้ ประสบการณ์และความชาญสูงขึ้น
  - 2) ก่อให้เกิดความสุขใจ เมื่อมีความรับผิดชอบและร่วมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ และก่อให้เกิดความภูมิใจเมื่องานนั้นสำเร็จไปตามความปรารถนา
  - 3) ช่วยพัฒนาภาวะผู้นำ สร้างความทรหดอดทน มีจิตใจและมีระเบียบวินัย เพื่อเป็นพลเมืองดีของชาติในวันข้างหน้า
  - 4) ช่วยให้เห็นแนวทางการดำรงชีพในวันข้างหน้าได้ถูกต้องแจ่มชัดยิ่งขึ้น
  - 5) ช่วยให้มีความรู้และซาบซึ้งในทฤษฎี ประสบการณ์ธรรมชาติของสิ่งต่างๆตลอดจนถึงรู้จักใช้ทรัพยากรต่างๆเพื่อการบริหารมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

⁷ สะอาด พวงปรีก, “การจัดการเรียนการสอนของโรงเรียนอาชีวศึกษา ระดับ ปวช. สาขา พณิชย กรรมตามทัศนะของนักเรียนจังหวัดปราจีนบุรี”, หน้า 50-52.

⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50-52.

- 6) ช่วยให้รู้จักดำรงตนเองในสังคมและครองชีพอยู่ด้วยความผาสุก
- 7) ช่วยฝึกฝนให้เป็นคนที่มีความคิดในทางปัญญามีอุดมการณ์มีความสามารถสูง
- 8) ช่วยแสวงหาแนวทาง ทักษะคติ ความรู้ ความเข้าใจ และความสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
- 9) ช่วยให้เข้าใจถึงการทำงานตามระบบวิทยาศาสตร์ การวินิจฉัยปัญหาและการทำงานต่างๆทำไปโดยอาศัยเหตุผล
- 10) ช่วยให้เข้าใจถึงระบบบริหารกลุ่มน้อยที่เป็นองค์ประกอบและต้องเชื่อมโยงกับสังคมใหญ่ในส่วนรวม

กิจกรรมเสริมหลักสูตรตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพให้เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วย การจัดกิจกรรมในสถานศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ เพื่อปลูกฝังค่านิยม ส่งเสริมการทำงานโดยใช้กระบวนการกลุ่มในการทำประโยชน์ต่อสังคมทะนุบำรุงขนบทำเนียมประเพณีอันดีงาม เสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรม วินัยในตนเอง โดยการคิดวิเคราะห์ วางแผนลงมือปฏิบัติและประเมินผล⁹

กิจกรรมการเรียนการสอน หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่กระทำขึ้นเพื่อให้การเรียนการสอนในครั้งนั้นๆได้ผลดี หมายถึงการสอนของครูเป็นไปอย่างมีความหมาย นักเรียนได้ทั้งความรู้และความสนุกเพลิดเพลิน

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวทางการปฏิรูปการสอน มีหลักสำคัญ ดังนี้

- 1) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้เพียงใดขึ้นอยู่กับเงื่อนไขที่สอดคล้องกับการรับรู้ของผู้เรียน
- 2) กระบวนการหรือวิธีการสอนมีความสำคัญมากกว่าองค์ความรู้
- 3) มนุษย์จะมีความรู้เดิมอยู่ส่วนหนึ่งเสมอ เมื่อรวมกับสิ่งที่พบใหม่ก็จะเป็นการสร้างความรู้ใหม่
- 4) กระบวนการเรียนรู้มีหลากหลายวิธี ทุกคนควรแสวงหากระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเองเหมาะกับเรื่องราวที่จะเรียนรู้
- 5) ครูจะต้องยึดมาตรฐานหลักสูตร วิเคราะห์เนื้อหาให้สอดคล้องกับผู้เรียนเพื่อนำไปสู่คุณภาพการเรียนรู้ตามมาตรฐานหลักสูตรและสอดคล้องกับบริบททางสังคม วัฒนธรรมของชุมชนชนบทสังคมและโลก
- 6) ครูต้องมีความรู้ถูกต้องชัดเจน ลุ่มลึกในวิชาที่สอนเป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพ
- 7) การออกแบบการสอนตามสภาพจริงที่เน้นผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ เรียนรู้จากการปฏิบัติของตน โดยครูเอื้ออาทรให้คำปรึกษาใกล้ชิด ดำรงความมีจิตวิญญาณของความเป็นครูดี
- 8) การวัดและประเมินผลต้องเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการสอนเป็นไปเพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน มีการวัดผลสัมฤทธิ์ การประเมินความองงามทุกด้าน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการประเมิน มีวิธีประเมินหลายอย่าง มีแฟ้มคุณภาพผลงานที่กลั่นกรอง เลือกแฟ้มสะท้อนความเก่งรอบตัวของผู้เรียน

⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 50-52.

9) การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ครูผู้สอนต้องชาญฉลาดในการใช้สิ่งรอบตัว สถานการณ์จริง สื่อเสริมประสิทธิภาพการเรียนการสอน แหล่งการเรียนรู้ ห้องสมุดโรงเรียน ห้องสมุดโลกหรืออินเทอร์เน็ต รวมทั้งโลกในนี้เป็นห้องเรียน

10) การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุดจะช่วยให้ผู้เรียนมีความสุขอันเกิดจากการเรียนรู้และมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เป็นการเดินทางไปสู่วัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ที่ครูและผู้เรียนรู้ไปพร้อมๆกันครูรักเด็ก เด็กก็รักครู

11) การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนสำคัญที่สุด ต้องเน้นคุณภาพของผู้เรียนและผลงานของครูในการออกแบบการเรียนรู้คู่กัน¹⁰

กิจกรรมการเรียน หมายถึง การดำเนินการต่างๆ ในโรงเรียน ทั้งโดยครูและนักเรียน เช่น การสอนให้นักเรียนค้นคว้าอภิปราย การบรรยาย การอบรม การสาธิต การปฏิบัติงาน การจัดนิทรรศการและการศึกษานอกสถานที่ ซึ่งจากการศึกษาได้มีผู้กล่าวถึงกิจกรรมการเรียนการสอน ดังนี้

รุ่งทิวา จักรกร ได้กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนนั้นเป็นวิธีการที่จะนำผู้เรียนไปสู่วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ในกิจกรรมการเรียนการสอนนี้จะต้องอาศัยเครื่องมือและวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เข้ามาช่วยให้การสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมการเรียนการสอนก่อให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

- 1) กิจกรรมการเรียนการสอน มีส่วนให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับนักเรียน
- 2) ฝึกให้นักเรียนมีความรับผิดชอบ¹¹

2.2 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

2.2.1 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้

การศึกษาหรือการเรียนรู้เป็นเรื่องที่สำคัญของมนุษย์ทุกคนและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาศักยภาพของตนทั้งด้านความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม สุขภาพ และการดำเนินชีวิตในสังคมอย่างมีความสุข และเป็นกระบวนการที่ทำให้มนุษย์เจริญงอกงามขึ้น อริสโตเติล (Aristotle) เป็นนักปรัชญาการศึกษาได้ให้ความหมายของการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่ามีจุดมุ่งหมายเพื่อการสร้างคุณธรรมและคุณธรรมเกิดจากความรู้ และการฝึกจิตใจให้มีศีลธรรม เรียกว่า Character Development วิชัย ตันศิริ กล่าวว่า การฝึกจิตใจให้มีศีลธรรมต้องฝึกภาคปฏิบัติ มิใช่เพียงสอนคุณธรรมในภาคทฤษฎี¹² สอดคล้องกับแนวคิดของพระราชวรมุณี (ป.อ.ปยุตโต) ที่ได้ให้นิยามการศึกษาหรือการเรียนรู้ว่าเป็นการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์¹³ นอกจากนั้นท่านยังได้กล่าวอีก

¹⁰วิโรจน์ ศรีวิเศษ, “ปัญหาการจัดการเรียนการสอนของครูประถมในโรงเรียนพื้นที่กั้นดาร เขตปฏิบัติ การที่ 3 จังหวัดสุราษฎร์ธานี” .วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์), 2545. หน้า 86.

¹¹รุ่งทิวา จักรกร, *การเรียนมัธยมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์, 2526), หน้า 84-93.

¹² วิชัย ตันศิริ, *อุดมการณ์ทางการศึกษาทฤษฎีและภาคปฏิบัติ*, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2550), หน้า 8.

¹³ พระราชวรมุณี (ป.อ. ปยุตต์ ปยุตโต), *ทางสายกลางของการศึกษาไทย*, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์ พรินตติ้ง, 2530), หน้า 70.

ว่าหมายถึง การเรียนรู้ การฝึกฝน การพัฒนาตน การพัฒนาคนให้มีปัญญาที่จะทำการไม่ได้ถูกต้องจึง ต้องมีการศึกษาที่เรียกว่า ศึกษา คือต้องศึกษา ต้องเรียนรู้ ต้องพัฒนาตนโดยไม่ประมาทการฝึกฝน แก้ไข ปรับปรุงตนเองอยู่เสมอ ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นการกระทำเพื่อทำให้เกิดการพัฒนาภายใน ตัวตนทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และสติปัญญา เพื่อให้เป็นบุคลากรที่ดีในองค์การ เป็นประชาชนที่ ดีของสังคม ทั้งนี้ตลอดชีวิตของมนุษย์ จำเป็นต้องเรียนรู้ทั้งจากธรรมชาติ ภูเขา ต้นไม้ สิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ บุคคลรอบข้างหรือแม้แต่ความรู้สึกรักนึกคิดภายในใจของตนเพื่อให้เกิดการพัฒนาให้รู้เท่าทัน และปฏิบัติตนต่อโลกธรรม (โลกธรรม 8 คือ มีลาภ สุนัขเสีย มียศ เสื่อมยศ ตีเตือน สรรเสริญ ความสุข และ ความทุกข์) ได้โดยไม่ตกเป็นทาสของโลกธรรม 8¹⁴

1) ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ซับซ้อนทั้งนักจิตวิทยาและนักการศึกษา ได้ทำการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับคุณลักษณะและธรรมชาติของการเรียนรู้แล้วทำการนิยามความหมายของการเรียนรู้เอาไว้มากมายในที่นี้จะขอยกตัวอย่างมาเป็นสังเขปเพื่อเป็นแนวทางการหาข้อสรุป ดังนี้

โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการเพิ่มพูนและปรับแต่งศักยภาพของพฤติกรรมที่ค่อนข้างถาวร ซึ่งสามารถวัดได้ อันเป็นผล มาจากการได้รับการฝึกฝน การได้รับความรู้ การฝึกทักษะ การเรียนการสอนและการมีประสบการณ์ มาก่อน¹⁵

เบอร์ตัน (Burton) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในตัวบุคคลและเป็นปฏิสัมพันธ์ (Interaction) เกิดขึ้นจากสิ่งแวดล้อม (environment) ซึ่งจะ ทำให้บุคคลได้ตอบสนองความต้องการของตนและทำให้สามารถต่อสู้กับสภาพแวดล้อมได้อย่างเหมาะสมต่อไป¹⁶

ครอว์และครอว์ (Crow and Crow) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลง (change) การได้รับลักษณะนิสัย ความรู้ และทัศนคติทั้งหลาย การเรียนรู้จึงทำให้บุคคลมีการปรับตัวทั้งในด้านส่วนตัว และทางด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงใดๆ จึง ย่อมจะมีการเรียนรู้เกิดขึ้นเสมอ การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวจึงอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ (Learning Process)¹⁷

---

¹⁴ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 10, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เอส. อาร์. พรีนติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2548), หน้า 295-297.

¹⁵ โดนัลด์ คลาร์ก (Donald Clark), อ้างใน พรพิมล พรพิระชนม์, **ดร.การจัดการกระบวนการเรียนรู้**, (สงขลา : เหมการพิมพ์สงขลา, 2550), หน้า 3.

¹⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

¹⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

แฮร์ริสและชวานส์ (Harris and Schawahn) ได้กล่าวถึงความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้ เป็นการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากประสบการณ์ และได้แยกให้เห็นถึงประเด็นสำคัญ 3 ประการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ ดังนี้¹⁸

1) การเรียนรู้ในลักษณะผลผลิต (Learning as Product) โดยเน้นให้เห็นความสำคัญของผลลัพธ์ขั้นสุดท้าย นั่นคือผลของการเรียนรู้ (Outcome of Learning) ซึ่งได้มาจากประสบการณ์

2) การเรียนรู้ในลักษณะกระบวนการ (Learning as Process) โดยเน้นความสำคัญเกี่ยวกับเหตุการณ์ และกระบวนการที่ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนรู้ จนทำกระทั่งทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้

3) สิ่งที่ทำให้เกิดการการเรียนรู้ (Learning as Function) เป็นการศึกษาค้นคว้าเพื่อหาสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการการเรียนรู้ เช่น แรงจูงใจ ความตั้งใจในการเรียนรู้ หรือการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Transformation of Learning) สิ่งเหล่านี้ล้วนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการเรียนรู้ของมนุษย์

โรเจอร์ (Roger) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจ ที่ขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำ และสามารถพิจารณาการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้ใน 2 ลักษณะ คือ¹⁹

1) เป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะเป็นไปโดยอัตโนมัติ (Automatic) ในการเรียนรู้สิ่งใหม่ โดยเฉพาะการเรียนรู้ตามอริยาศัย หรือการเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการซึ่งเกิดขึ้น โดยที่ผู้เรียนไม่ได้ตั้งใจ (Unintended Learning)

2) เป็นการเปลี่ยนแปลงโดยตั้งใจและต้องใช้ความพยายาม (Purpose and Effort) ต้องมีการวางแผนในการเรียน ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงของการเรียนรู้ทั้งสองลักษณะจะต้องเป็น การเปลี่ยนแปลงที่ค่อนข้างถาวร (Permanence changes)

พิมล พรพีระชนม์ ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันซับซ้อนที่ทำให้พฤติกรรมของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปอันเนื่องมาจากประสบการณ์ที่ได้รับผ่านประสาทสัมผัส สามารถเกิดขึ้นได้โดยตั้งใจและไม่ตั้งใจ ทั้งนี้ผลของการเรียนรู้จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมใน 3 ด้าน คือ ด้านความรู้ (Knowledge) ด้านทักษะหรือกระบวนการ (Skill Process) และด้านความรู้สึก (Affective)²⁰

กล่าวโดยสรุป การเรียนรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้คนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด ซึ่งเกิดจากการดู ได้ยิน ตมกลิ่น ลิ้มรส สัมผัส การอ่าน การนึกคิด การใช้เทคโนโลยี การเรียนรู้ของเด็กและผู้ใหญ่จะต่างกัน เด็กจะเรียนรู้ด้วยการเรียนในห้อง การซักถาม ผู้ใหญ่มักเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ที่มีอยู่ แต่การเรียนรู้จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ผู้สอนนำเสนอ โดยการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้ที่สร้างบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้ที่จะให้เกิดขึ้นเป็นรูปแบบใดก็ได้ เช่น ความเป็นกันเอง ความเข้มงวดกวดขันหรือความไม่

¹⁸ เรื่องเดียวกัน, หน้า 5.

¹⁹ โรเจอร์ (Roger), อังโน ศิริบุรณ์ สายโกสมุ,รศ.ดร., **จิตวิทยาการศึกษา**, พิมพ์ครั้งที่ 3,(กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2542), หน้า 129.

²⁰ พรพิมล พรพีระชนม์, **การจัดกระบวนการเรียนรู้**, (สงขลา : เหมการพิมพ์สงขลา, 2550), หน้า 33.

มีระเบียบวินัย สิ่งเหล่านี้ผู้สอนจะเป็นผู้สร้างเงื่อนไขและสถานการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ดังนั้นผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกรูปแบบการสอน รวมทั้งการสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เรียน

2.1.2 ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning theory)

เป็นกรอบงานวิจัยที่จัดระบบของความรู้หรือข้อมูลและเหตุการณ์เรียนรู้ที่ซับซ้อน ซึ่งเป็นการจัดระบบใหม่ของประสบการณ์เดิมที่มีมาก่อน หรือเป็นหลักการของการเกิดการเรียนรู้สามารถทำการทดสอบได้ สามารถนำอ้างอิงถึงเหตุการณ์และประยุกต์ให้เข้ากับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้มีพัฒนาการมาจากทฤษฎีจิตวิทยา ซึ่งมีการศึกษาทดลองเริ่มตั้งแต่ต้นศตวรรษที่ 20 เป็นต้นมา

ในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 มีนักคิดและนักจิตวิทยาเกิดขึ้นจำนวนมาก และแนวคิดเริ่มมีความหลากหลายขึ้น ทฤษฎีการเรียนรู้ในจุดนี้เริ่มมีลักษณะของความเป็น วิทยาศาสตร์มากขึ้นมีการนำแนวทางการทดลองตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ มาใช้มากขึ้นเป็นลำดับ สามารถจัดเป็นกลุ่มทฤษฎีการเรียนรู้ในยุคนี้ ออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ๆ ดังนี้

1) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) นักคิดในกลุ่มนี้มองธรรมชาติมนุษย์ในลักษณะที่เป็นกลางคือ ไม่ดี ไม่เลว (Neutral-active) การกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์เกิดจากอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอก พฤติกรรมของมนุษย์เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้า (Stimulus-Response) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง กลุ่มพฤติกรรมนิยมให้ความสนใจกับ”พฤติกรรม” มากเพราะพฤติกรรมเป็นสิ่งที่เห็นได้ชัดเจน สามารถวัดได้และทดสอบได้ เป้าหมายหลักของนักพฤติกรรมนิยม คือ การค้นหาและระบุถึงกฎที่สามารถควบคุมการเรียนรู้ โดยให้ความสุขใจต่อความสัมพันธ์ระหว่าง สิ่งเร้าและการตอบสนอง ซึ่งสิ่งเร้า (Stimulus) หมายถึง เหตุการณ์หรือสิ่งใด ๆ ที่สามารถรับรู้ได้โดยผ่านอวัยวะรับสัมผัสของบุคคลส่วน การตอบสนอง (Response) หมายถึงการที่บุคคลแสดงอาการโต้ตอบต่อสิ่งเร้าที่รับรู้²¹

2) ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพุทธินิยม (Cognitive) นักคิดในกลุ่มพุทธินิยม หรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ หรือกลุ่มที่เน้นกระบวนการทางปัญญา หรือความคิด นักคิดกลุ่มนี้เริ่มขยายขอบเขตของความคิดที่เน้นทางด้านพฤติกรรมออกไปสู่กระบวนการทางความคิด ซึ่งเป็นกระบวนการภายในของสมอง โดยเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ไม่ใช่เรื่องของพฤติกรรมที่เกิดจากกระบวนการตอบสนองต่อสิ่งเร้าเพียงเท่านั้น การเรียนรู้ของมนุษย์ มีความซับซ้อนยิ่งไปกว่านั้น การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางความคิดที่เกิดจากการสะสมข้อมูล การสร้างความหมาย สร้างความสัมพันธ์ของข้อมูล และการดึงข้อมูลออกมาใช้ในการกระทำและการแก้ปัญหาต่างๆ การเรียนรู้เป็นกระบวนการทางสติปัญญา ของมนุษย์ในการที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ตนเอง²²

3) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) นักคิดกลุ่มมนุษยนิยมให้ความสำคัญของความเป็นมนุษย์ และมองมนุษย์ว่ามีคุณค่ามีความดีงาม มีความสามารถ มีความ

²¹ ศรีเรือน แก้วกังวาล,ดร. จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2540), หน้า 47.

²² ศิริบุรณ์ สายโกสุม,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2547), หน้า 89.

ต้องการและมีแรงจูงใจภายในที่จะพัฒนาศักยภาพของตนหากบุคคลได้รับอิสรภาพและเสรีภาพมนุษย์ จะพยายามพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์²³

4) ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) กลุ่มนี้จะผสมผสานแนวคิดระหว่างพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยม (Behavior Cognitive) โดยอาศัยทฤษฎีและหลักการที่หลากหลายของทั้งสองแนวคิด เช่น แนวคิดของกานเย่ เป็นต้น โดยกานเย่ เชื่อว่าความรู้สึกรวมสิ่งหลายประเภท บางประเภทสามารถเข้าใจ ได้อย่างรวดเร็ว โดยไม่ต้องใช้ความคิดที่ลึกซึ้ง บางประเภทมีความซับซ้อนมากจำเป็นต้องใช้ความสามารถในขั้นสูง กานเย่ ได้จัดลำดับขั้นการเรียนรู้ซึ่งเริ่มจากง่ายไปหายาก โดยผสมผสานทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมเข้าด้วยกัน²⁴

โดยสรุปแล้วนักจิตวิทยาทั้ง 4 กลุ่มต่างมีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการพัฒนาคนมนุษย์ ซึ่งสอดคล้องหลักการศึกษามหาวิทยาลัย

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันล้วนเป็นการเสนอมุมมองเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่สามารถอ้างอิง ตรวจสอบได้ด้วยหลักการและเหตุผล และสามารถประยุกต์ใช้ได้ไม่ยากนักผู้เขียนได้รวบรวมทฤษฎีการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 และเห็นว่าสามารถนำแนวคิดจากทฤษฎีไปประยุกต์สู่หลักการจัดการการเรียนรู้ได้อย่างมีความหมายทั้งต่อผู้เรียนและผู้สอน ดังนี้

ก. ทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike's Connectionism Theory)²⁵

ธอร์นไดค์ (Thorndike) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพฤติกรรมนิยมมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะพบวิธีที่ดี และเหมาะสมที่สุด ในการแก้ปัญหาและเป็นการตอบสนองที่สามารถให้ผลที่พึงพอใจมากที่สุด เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปแบบเดียวและจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ กฎการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike) สรุปได้ดังนี้

1) กฎแห่งผลลัพธ์ (Law of Effect) ระบุว่า การรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้วจะก่อให้เกิดผลดีต่อการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้โดยวิธีการลองผิดลองถูก เมื่อบุคคลได้รับผลจากการกระทำของตนในลักษณะที่ตนเองพึงพอใจ โดยเฉพาะการได้รับรางวัล ย่อมอยากจะทำซ้ำต่อไป แต่ถ้าได้รับผลที่ไม่พึงพอใจก็จะทำให้ไม่อยากเรียนรู้อีก ดังนั้นการได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้

2) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมที่จะทำให้ผู้เรียนมีความพึงพอใจ การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

3) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การกระทำและการปฏิบัติจริงของผู้เรียนเป็นกระบวนการที่จะทำให้เกิดความเข้มแข็ง การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้

²³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 129.

²⁴ รังสรรค์ บุชยะมา, ผศ. การจัดการการเรียนรู้, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี, 2550), หน้า 36.

²⁵ ธอร์นไดค์ (Thorndike) อ้างใน พรพิมล พรพิระชนม์, ดร. การจัดการกระบวนการเรียนรู้, หน้า 36.

การเรียนรู้ที่มั่นคงทนถาวร ถ้าไม่ได้ฝึกหรือกระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทนถาวรและในที่สุดอาจลืมได้

จากแนวคิดทฤษฎีการเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ (Thorndike) สามารถสรุปหลักการจัดการการเรียนรู้ได้ดังนี้

1) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ต้องอาศัยทั้งการฝึกหัดและการได้รับรางวัลการเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง (ในสถานการณ์ที่เหมาะสม) จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ดี และเกิดความภาคภูมิใจในการที่ได้ทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง

2) การสำรวจความพร้อมหรือการเตรียมความพร้อมให้กับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องกระทำก่อนการสอนบทเรียน เช่น การสำรวจความรู้พื้นฐานเพื่อดูว่าผู้เรียนมีความพร้อมที่จะเรียนบทเรียนต่อไปหรือไม่

4) หากต้องการให้ผู้เรียนมีทักษะในเรื่องใดจะต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องนั้นอย่างแท้จริงก่อน แล้วจึงให้ฝึกฝนโดยการกระทำสิ่งนั้นบ่อย ๆ แต่ไม่ควรให้กระทำในลักษณะซ้ำซาก เพราะจำทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่ายได้

5) การให้ผู้เรียนได้รับรู้ผลของการกระทำที่ได้ปฏิบัติไปแล้ว โดยเฉพาะผลที่ตนพึงพอใจ จะช่วยให้การเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ การศึกษาว่าสิ่งใดเป็นสิ่งเร้าหรือ ที่ผู้เรียนพึง จึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความหมาย

ข. ทฤษฎีการวางเงื่อนไขของสกินเนอร์ (Skinner's Operant Conditioning theory)

สกินเนอร์ (Skinner) เป็นนักจิตวิทยาคลุ่มพฤติกรรมนิยมได้ทำการทดลองเกี่ยวกับการเสริมแรงโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กล่อง ภายในมีคันบังคับให้อาหารตกลงไปในกล่องได้ ตอนแรกหนูจะวิ่งชนตามจุดต่าง ๆ ในกล่อง เมื่อชนถูกคันจะมีอาหารตกมาให้กิน ทำหลาย ๆ ครั้ง พบว่าหนูจะกดคันให้อาหารตกลงไปได้เร็วขึ้น²⁶

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1) พฤติกรรมหรือการกระทำใด ถ้าได้ระบบการเสริมแรงจะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายไป

2) การเสริมแรงที่แปรเปลี่ยนทำให้เกิดการตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว (จากการทดลองโดยเปรียบเทียบหนูที่หิวจัด 2 ตัว ตัวหนึ่งกดคันจะได้อาหารทุกครั้ง อีกตัวหนึ่งเมื่อกดคันบางทีก็ได้อาหาร บางทีก็ไม่ได้อาหารแล้วหยุดให้อาหารตัวแรกจะเลิกกดคันทันที ตัวที่ 2 จะยังกดต่อไปอีกนานกว่าตัวแรก)

3) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองโดยนำหนูที่หิวจัดใส่กรงแล้วใช้ไฟฟ้าช็อตหนูจะวิ่งพลา้นจนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพลา้นอีก จำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออก)

4) การให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่ออินทรีย์กระทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับปรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้ (จากการทดลองโดยสอนให้หนูเล่นบาสเกตบอลเริ่มจากการให้อาหาร

²⁶ สกินเนอร์(Skinner) อ้างใน ศิริบุรณ สายโกสม,รศ.ดร. จิตวิทยาการศึกษา, หน้า 107 – 115.

เมื่อหนูจับลูกบาสเกตบอล จากนั้นเมื่อมันโยนจิ้งให้อาหาร ต่อมาเมื่อโยนสูงขึ้นจิ้งให้อาหารในที่สุดต้องโยนเข้าห่วงจิ้งให้อาหาร การทดลองนี้เป็นการกำหนดให้หนูแสดงพฤติกรรมตามที่ต้องการ ก่อนจิ้งให้แรงเสริมวิธีนี้สามารถตัดนิสัยหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมได้)

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

1) ในการจัดการการเรียนรู้การให้การเสริมแรงภายหลังการตอบสนองที่เหมาะสมของผู้เรียนจะช่วยเพิ่มอัตราการตอบสนองที่เหมาะสมนั้น

2) การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะช่วยให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร เช่น ถ้าผู้สอนชมว่า “ดีมาก” ทุกครั้งที่ผู้เรียนตอบถูกอย่างสม่ำเสมอ ผู้เรียนจะเห็นความสำคัญของแรงเสริมน้อยลง ผู้สอนควรเปลี่ยนเป็นแรงเสริมแบบอื่นบ้าง เช่น ยิ้ม พยักหน้า หรือบางครั้งอาจไม่ให้แรงเสริม

3) การลงโทษที่รุนแรงเกินไปผลเสียมาก ผู้เรียนอาจไม่ได้เรียนรู้หรือจำสิ่งที่เรียนได้เลยควรใช้วิธีการงดการเสริมแรงเมื่อผู้เรียนมีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ เช่น การใช้ถ้อยคำไม่สุภาพของผู้เรียน แม้ได้บอกและตักเตือนแล้วก็ยังใช้อีก ผู้สอนควรงดการตอบสนองต่อพฤติกรรมนั้นเมื่อไม่มีใครตอบสนอง ผู้เรียนจะหยุดพฤติกรรมนั้นไปในที่สุด

ค. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social learning Theory)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้ศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมในระยะแรก คือ มิลเลอร์และดอลาร์ด (Miller and Dillard) ทั้งสองท่านได้เขียนหนังสือชื่อ “Social Learning and Lmitation” ในปี 1941 โดยชี้ให้เห็นว่ามีความจำเป็นเสมอไปที่จะต้องเสริมแรงพฤติกรรมเพื่อให้เด็กแสดงพฤติกรรมที่เหมาะสม โดยแนะนำว่า การเสริมแรงและการเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นในตัวเด็กเองได้เมื่อพฤติกรรมของเด็กสอดคล้องกับพฤติกรรมของคนอื่น

แบนดูรา (Bandura) เป็นอีกผู้หนึ่งที่สนับสนุนแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้เสนอานิยามของทฤษฎีในหนังสือ “Social Foundations of Thought and Action” ในปี 1968 โดยได้อธิบายการสังเกตและการเปลี่ยนแปลงแบบพฤติกรรมของตัวแบบด้วย 4 กระบวนการ คือ ความใส่ใจ (Attention) การจดจำ (Motivation) ซึ่งเป็นแรงเสริมที่มาจากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยตรงหรือจากการคาดหวังว่าจะได้รางวัลเหมือนตัวแบบ²⁷

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม

1) เนื่องจากการเรียนรู้โดยการสังเกตของผู้เรียนอาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาในชีวิตประจำวันดังนั้น ผู้เกี่ยวข้องและผู้สอนควรพยายามส่งเสริมให้มีตัวแบบที่ดี รวมทั้งการเป็นตัวแบบที่ดีด้วย

2) ผู้สอนสามารถนำแนวคิดการเรียนรู้โดยการเรียนแบบมาประยุกต์ใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ได้ โดยยึดหลักการเรียนรู้ที่สำคัญ 2 ชั้นคือ (1) ชั้นการได้มาซึ่งความรู้ในขั้นนี้ผู้เรียนจะต้องใส่ใจ (Attention) รับรู้สิ่งที่สังเกตและประมวลเข้ารหัส(Coding) และมีความจดจำ

²⁷ แบนดูรา (Bandura) อ่างในพรณิ ช.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, พิมพ์ครั้งที่ 4, (กรุงเทพมหานคร : ต้นอ้อแกรมมี, 2538), หน้า 336.

(Retention) และ (2) ขั้นการกระทำ ในขั้นนี้ผู้เรียนต้องลงมือกระทำด้วยตนเอง ดังนั้นก่อนที่ผู้สอนจะเริ่มสอนต้องเตือนให้ผู้เรียนมีความใส่ใจ สังเกตทุกขั้นตอนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเลียนแบบได้ถูกต้อง

3) ตัวแบบที่ใช้ไม่ควรจำกัดอยู่เฉพาะผู้สอน สามารถใช้ตัวแบบจากแหล่งอื่น ๆ เช่น ผู้เรียน ปรากฏ์ชาวบ้าน บุคคลในภาพยนตร์ โทรทัศน์ หนังสือหรืออื่น ๆ ที่มีความเหมาะสม

ง. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

(Piaget's Cognitive Development Theory)

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยม ได้ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านความคิดของเด็กว่ามีขั้นตอนหรือกระบวนการอย่างไร โดยได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของเด็กเป็นไปตามพัฒนาการทางสติปัญญา ซึ่งจะพัฒนาการไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น พัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กในช่วงที่เด็กกำลังพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็วได้ อย่างไรก็ตามเพียเจต์ (Piaget) เน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่ากระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการที่เร็วขึ้น²⁸

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ (Piaget) มีสาระสำคัญที่สรุปได้ดังนี้

1) พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้นดังนี้

(1) ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensor motor Period) เป็นลำดับขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 0-2 ปี ความคิดของเด็กจะขึ้นกับการรับรู้การกระทำ เด็กยึดตัวเอง เป็นศูนย์กลางและยังไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

(2) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2-7 ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ยังไม่สามารถที่จะใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้งแต่สามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ การใช้ภาษาแบ่งเป็นขั้นย่อย ๆ 2 ขั้น คือ ขั้นก่อนเกิดความคิดรอบยอด (Pre-Conceptual Intellectual) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2-4 ปี และขั้นการคิด ด้วยความเข้าใจของตนเอง (Intuitive Thinking Period) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุ 4-7 ปี

(3) ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 7-11 ปี เป็นขั้นที่การคิดของเด็กไม่ขึ้นกับการรับรู้จากรูปร่างเท่านั้นเด็กสามารถสร้างภาพในใจและสามารถคิดย้อนกลับได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น

²⁸ อ่างใน ทิศนา แคมมณี, ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), หน้า 64.

(4) **ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period)** เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 11-15 ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้และสามารถคิดตั้งสมมติฐาน และใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

2) ภาษาและกระบวนการการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

3) กระบวนการทางสติปัญญามีลักษณะดังนี้

(1) การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทางสมองในการรับประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่าง ๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

(2) การปรับและจัดระบบ (Accommodation) คือ กระบวนการทางสมองในการปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบ หรือเครือข่ายทางปัญญาที่ตนสามารถเข้าใจได้ เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาขึ้นใหม่

(3) การเกิดความสมดุล (Equilibration) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากขั้นของการปรับหากการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนก็จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะก่อให้เกิดภาวะความไม่สมดุลขึ้นซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญาขึ้นในตัวบุคคล

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

(Piaget)

1) ในการพัฒนาผู้เรียน ควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญา และจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรบังคับให้เรียนในสิ่งที่ยังไม่พร้อมหรือยากเกินพัฒนาการตามวัย เพราะจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีได้

2) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัยสามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปสู่พัฒนาการขั้นสูงได้

3) ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากัน แต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงไม่ควรเปรียบเทียบผู้เรียนควรให้มีอิสระที่จะเรียนรู้และพัฒนาความสามารถไปตามระดับพัฒนาการ

4) ในการจัดการการเรียนรู้ควรใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อช่วยให้เด็กเข้าใจลักษณะต่าง ๆ ได้ดีขึ้น แม้ในพัฒนาการช่วงการคิดแบบรูปธรรม ผู้เรียนจะสามารถสร้างภาพในใจได้ แต่การสอนที่ใช้อุปกรณ์ ที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจชัดเจนขึ้น

5) การให้ความสนใจและสังเกตผู้เรียนอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียนแต่ละคน

6) ในการสอนผู้เรียนที่เป็นเด็กเล็ก ๆ ควรตระหนักว่าเด็กจะรับรู้ส่วนรวม (Whole) ได้ดีกว่าส่วนย่อย (Part) ดังนั้นผู้สอนจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

7) ในการสอนสิ่งใด ๆ ควรเริ่มจากสิ่งที่คุณเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อน แล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการซึมซับและจัดระบบความรู้ของเด็กเป็นไปด้วยดี

8) การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมาก ๆ ช่วยให้เด็กดูดซึมข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็กอันเป็นการส่งเสริมพัฒนาทางสติปัญญาของเด็ก

จ. ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner's Cognitive Development Theory)

บรุนเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมที่สนใจและศึกษาเรื่องของพัฒนาการทางสติปัญญาต่อเนื่องจากเพียเจต์และบรุนเนอร์เชื่อว่ามนุษย์เลือกที่จะรับรู้สิ่งที่ตนเองสนใจและการเรียนรู้เกิดจากกระบวนการค้นพบด้วยตนเอง (Discovery Learning) แนวคิดที่สำคัญ ๆ ของบรุนเนอร์มีดังนี้²⁹

แนวคิด ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner's Theory of Development)

1) การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

2) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียนและสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ

3) การคิดแบบหยั่งรู้ (Intuition) เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

4) แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

5) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้ 3 ชั้นใหญ่ ๆ คือ

(1) ทฤษฎีการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) คือ ชั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่าง ๆ การลงมือกระทำช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

(2) ชั้นการเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage) เป็นชั้นที่ผู้เรียนสามารถ สร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้

(3) ชั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นชั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้

(4) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดหรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม

(5) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือการให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning) หลักการจัดการการเรียนรู้

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดพัฒนาการทางสติปัญญาของบรุนเนอร์ (Bruner)

1) กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน การวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมเป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องทำก่อนการสอน

²⁹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 66.

2) การจัดหลักสูตรแบบเกลียว (Spiral Curriculum) ช่วยให้สามารถสอนเนื้อหาหรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและวิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน

3) ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มาก เพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน

4) การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน

5) การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

6) การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น

7) การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

ฉ. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (A Theory of Meaning Verbal Learning)

เดวิด ออซูเบล (David Ausubel) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มพุทธินิยมเชื่อว่าการเรียนรู้จะมีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้สิ่งใหม่นั้น ผู้เรียนเคยมีพื้นฐานความรู้เดิมที่สามารถเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ได้³⁰

หลักการจัดการเรียนรู้ตามแนวคิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

1) ก่อนจะสอนเรื่องใหม่ ผู้สอนควรสำรวจความรู้ความเข้าใจของผู้เรียนก่อนว่ามีเพียงพอที่จะทำความเข้าใจความรู้ใหม่หรือไม่ ถ้ายังไม่มีหรือมีไม่เพียงพอจะต้องจัดประสบการณ์ให้

2) การนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์ หรือกรอบความคิด (Advance Organizer) ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้น ๆ จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย

3) หลักในการจัดเตรียม Advance Organizer คือ การจัดเรียงข้อมูลที่ต้องการให้ผู้เรียนรู้เรื่องใหม่ หรือแบ่งบทเรียนออกเป็นหัวข้อสำคัญ ๆ ถ้ามีความคิดรวบยอดที่เกี่ยวกับหัวข้อที่จะเรียนรู้ใหม่ ควรอธิบายให้ผู้เรียนทราบก่อน

ช. ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

มาสโลว์ (Maslow) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้³¹

1) มนุษย์ทุกคนมีความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติเป็นลำดับขั้นซึ่งในแต่ละขั้นมนุษย์จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นที่สูงขึ้น คือ

(1) ชั้นความต้องการทางร่างกาย (Physical Need)

³⁰ เดวิด ออซูเบล (David Ausubel), อ้างใน พรรณี ข.เจนจิต, จิตวิทยาการเรียนการสอน, หน้า 397.

³¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 299.

(2) ชั้นความต้องการความมั่นคงปลอดภัย (Safety Need)
 (3) ชั้นความต้องการความรัก (Love Need)
 (4) ชั้นความต้องการยอมรับและการยกย่องจากสังคม (Esteem Need)
 (5) ชั้นความต้องการที่จะพัฒนาศักยภาพของตนอย่างเต็มที่ (Self-Actualization) หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างพอเพียงสำหรับตน

2) มนุษย์มีความต้องการที่จะรู้จักตนเองและพัฒนาตนเองจากประสบการณ์ที่เรียกว่า “Peak Experience” เป็นประสบการณ์ของบุคคลที่อยู่ในภาวะที่มึนตึ่มต่ำจากการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง มีลักษณะน่าตื่นตื้น เป็นความรู้สึกปีติเป็นช่วงเวลาที่ยุติบุคคล เข้าใจเรื่องใดเรื่องหนึ่งอย่างถ่องแท้ เป็นสภาพที่สมบูรณ์ มีลักษณะผสมผสานกลมกลืน เป็นช่วงเวลาแห่งการรู้จักตนเองอย่างแท้จริงบุคคลที่มีประสบการณ์เช่นนี้บ่อย ๆ จะสามารถพัฒนาตนไปสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์ (Maslow)

1) การเข้าถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ เนื่องจากพฤติกรรมเป็นกรแสดงออกของความต้องการของบุคคล

2) การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานก่อน

3) ในกระบวนการจัดการการเรียนรู้ หากผู้สอนสามารถทราบได้ว่าผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใดขั้นใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของผู้เรียนนั้นเป็นแรงจูงใจช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้

4) การช่วยให้ผู้เรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนอย่างเพียงพอ การให้อิสราภาพและเสรีภาพแก่ผู้เรียนในการเรียนรู้ การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตรงตามสภาพความเป็นจริง

ช. ทฤษฎีการเรียนรู้ของรอเจอร์ส (Rogers)

รอเจอร์ส (Rogers) เป็นนักจิตวิทยามนุษยนิยม มีความเชื่อเกี่ยวกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้³²

แนวคิด ทฤษฎีการเรียนรู้ (supportive Atmosphere) และเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student-centered Teaching) โดยผู้สอนใช้วิธีการสอนแบบชี้แนะ (Non – directive) และทำหน้าที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน (facilitator) และการเรียนรู้ จะเน้นกระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ของรอเจอร์ส (Rogers)

1) การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนให้อบอุ่น ปลอดภัย ไม่น่าหวาดกลัวน่าไว้วางใจจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ดี

2) ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพและแรงจูงใจที่จะพัฒนาตนเองอยู่แล้ว ผู้สอนจึงควรสอนแบบชี้แนะ (Non-directive) โดยให้ผู้เรียนเป็นผู้นำทางในการเรียนรู้ของตน (self – directed) และคอยช่วยเหลือผู้เรียนให้เรียนอย่างสะดวกจนบรรลุผล

³² เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

3) ในการจัดการเรียนการสอนควรเน้นการเรียนรู้กระบวนการ (Process Learning) เป็นสำคัญ เนื่องจากกระบวนการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญที่บุคคลใช้ในการดำรงชีวิต และแสวงหาความรู้ต่อไป

ณ. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne's Learning Theory)

กานเย่ (Gagne) เป็นนักจิตวิทยาในกลุ่มผสมผสาน ได้เสนอแนวคิดหลักการที่สำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ดังนี้³³

1) กานเย่ (Gagne) ได้จัดประเภทของการเรียนรู้ เป็นสำคัญขึ้นจากง่ายไปหายากไว้ 8 ประเภทดังนี้

(1) การเรียนรู้สัญญาณ (Signal – Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่เป็นไปโดยอัตโนมัติอยู่นอกเหนืออำนาจจิตใจ ผู้เรียนไม่สามารถบังคับพฤติกรรมไม่ให้เกิดขึ้นได้ การเรียนรู้แบบนี้เกิดอาการที่คนเรานำเอาลักษณะการตอบสนองที่มีอยู่แล้วมาสัมพันธ์กับสิ่งเร้าใหม่ที่มีความใกล้ชิดกับสิ่งเร้าเดิม การเรียนรู้สัญญาณเป็นลักษณะการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขของพาฟลอฟ

(2) การเรียนรู้สิ่งเร้า – การตอบสนอง (Stimulus – Response Learning) เป็นการเรียนรู้ต่อเนื่องจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนอง แตกต่างจากการเรียนรู้สัญญาณเพราะผู้เรียนสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมเนื่องจากได้รับการเสริมแรง การเรียนรู้แบบนี้เป็นการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบเชื่อมโยงของธอร์นไดค์ และการเรียนรู้แบบวางเงื่อนไข (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์ ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้ เป็นสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเองมิใช่รอให้สิ่งเร้าภายนอกมากระทำ พฤติกรรมที่แสดงออกเกิดจอกสิ่งเร้าภายในของผู้เรียนเอง

(3) การเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง (Chaining) เป็นการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้าและการตอบสนองที่ต่อเนื่องกันตามลำดับ เป็นพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการกระทำการเคลื่อนไหว

(4) การเชื่อมโยงทางภาษา (Verbal Association) เป็นการเรียนรู้ในลักษณะคล้ายกับการเรียนรู้การเชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง แต่เป็นการเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ภาษา การเรียนรู้แบบการรับสิ่งเร้าการตอบสนองเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้แบบต่อเนื่อง และการเชื่อมโยงทางภาษา

(5) การเรียนรู้ความแตกต่าง (Discrimination Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างของสิ่งต่าง ๆ โดยเฉพาะความแตกต่างตามลักษณะของวัตถุ

การเรียนรู้ความคิดรวบยอด (Concept Learning) เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ความเหมือนกันหรือแตกต่างกันโดยสามารถระบุลักษณะที่เหมือนกันหรือแตกต่างกันได้ พร้อมทั้งสามารถขยายความรู้ไปยังสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากที่เคยเห็นมาก่อนได้

³³ กานเย่ (Gagne), อังโนตินา แชมมณี, ศาสตราจารย์สอน:องค์ความรู้เพื่อการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า 72.

(6) การเรียนรู้กฎ (Rule Learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการรวม หรือ เชื่อมโยงความคิดรวบยอดตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป และตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น การที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ กฎเกณฑ์จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถนำการเรียนรู้ขึ้นไปใช้ในสถานการณ์ต่าง ๆ กันได้

(7) การเรียนรู้การแก้ปัญหา (Problem Solving) เป็นการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา โดยการนำกฎเกณฑ์ต่าง ๆ มาใช้การเรียนแบบนี้เป็นกระบวนการที่เกิดภายในตัวผู้เรียน เป็นการ ใช้กฎเกณฑ์ในขั้นสูงเพื่อการแก้ปัญหาที่ค่อนข้างซับซ้อน และสามารถนำกฎเกณฑ์ในการแก้ปัญหานี้ไป ใช้กับสถานการณ์ที่คล้ายคลึงกันได้

2) กานเย่ (Gagne) ได้แบ่งสมรรถภาพหรือองค์ประกอบการเรียนรู้ของมนุษย์ไว้ 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย (1) ทักษะการเคลื่อนไหว (2) การเรียนรู้ทางด้านภาษา (3) ทักษะเชาว์ปัญญา (4) ยุทธศาสตร์ทางการศึกษา (5) เจตคติ

สมรรถภาพทั้ง 5 นี้มีคุณลักษณะเฉพาะที่สามารถปฏิบัติได้ในตัวเอง

หลักการจัดการการเรียนรู้ตามแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne)

1) กานเย่ (Gagne) ได้เสนอรูปแบบการสอนอย่างเป็นระบบโดยพยายามเชื่อมโยง การจัดสภาพการเรียนการสอนอันเป็นสภาวะภายนอกตัวผู้เรียน ให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ ภายใน ซึ่งเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสมองของคนเรา กานเย่ (Gagne) อธิบายว่าการทำงานของสมองคล้ายกันการทำงานของคอมพิวเตอร์

2) ในระบบการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้สอดคล้องกับกระบวนการเรียนรู้ กานเย่ (Gagne) ได้เสนอระบบการสอน 9 ขั้น ดังนี้ (Kevein Kruse,2006)

ขั้นที่ 1 สร้างความสนใจ (Gain Attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียน เกิดความสนใจ ในบทเรียน เป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งจูงใจภายนอกและภายในตัวผู้เรียนเอง ผู้สอนอาจใช้ วิธีการสนทนา ซักถาม ทายปัญหาหรือมีวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัว และมีความ สนใจที่จะเรียนรู้

ขั้นที่ 2 แจ้งจุดประสงค์ (Inform Learner of Objectives) เป็นการบอกให้ผู้เรียน ทราบถึงเป้าหมายหรือผลที่จะได้รับจากการเรียนบทเรียนนั้น เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการเรียน เห็นแนวทางของการจัดกิจกรรมการเรียน ทำให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนของตนได้

ขั้นที่ 3 กระตุ้นระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulate Recall of Prior Learning) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้ความรู้ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง การเรียนรู้ความรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้เดิมเป็นพื้นฐาน

ขั้นที่ 4 เสนอบทเรียนใหม่ (Present the Content) เป็นการเริ่มกิจกรรม บทเรียนใหม่ โดยใช้สื่อต่าง ๆ ที่เหมาะสมประกอบการสอน

ขั้นที่ 5 จัดเตรียมและให้แนวทางการเรียนรู้ (Provide 4 “learning” Guidance)

ขั้นที่ 6 ให้ลงมือปฏิบัติ (Elicit the Performance (practice) เป็นการให้ ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ของบทที่ 1

ขั้นที่ 7 ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Provide Feedback) เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก

ขั้นที่ 8 ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (Assess Performance) เป็นขั้นการวัดประเมินว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์ของบทเรียนเพียงใด ซึ่งอาจทำการวัด โดยการใช้ข้อสอบ แบบสังเกต การตรวจผลงาน หรือการสัมภาษณ์ แล้วแต่ว่าจุดประสงค์นั้นต้องการ วัดพฤติกรรมด้านใด โดยเครื่องที่ใช้วัดจะต้องมีคุณภาพ มีความเที่ยงตรง

ขั้นที่ 9 ส่งเสริมความแม่นยำและถ่ายโอนการเรียนรู้สู่การปฏิบัติภาระงาน (Enhance Retention and Transfer to the job) เป็นการสรุปการย้ายบทเรียนที่ผ่านมา เพื่อให้ผู้เรียน มีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ฝังแน่น กิจกรรมในขั้นนี้อาจเป็นแบบฝึกหัด การให้ทำกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ รวมทั้งการให้ทำการบ้าน การทำรายงาน หรือความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน

สรุปได้ว่า ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 20 เป็นช่วงที่มีการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการแสวงหาความคิดทางวิทยาศาสตร์ทำให้นักคิด นักจิตวิทยา และนักการศึกษาที่สนใจ ศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้เกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเริ่มตั้งแต่ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่ม พฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ซึ่งให้ความสำคัญเกี่ยวกับสิ่งเร้า การตอบสนองและการเสริมแรง ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษา เริ่มหันมาให้ความสนใจเกี่ยวกับกระบวนการทางความคิดหรือทางสมองในฐานะ ที่เป็นส่วนสำคัญในการทำให้เกิดการเรียนรู้ จึงเกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยม หรือปัญญานิยม (Cognitive) ขึ้น ทฤษฎีที่สำคัญ คือ ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์ และบรูเนอร์ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย ซึ่งเป็นฐานสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้ที่ยังได้รับการกล่าวถึงกันในปัจจุบัน ต่อมานักจิตวิทยา และนักการศึกษาได้หันมาให้ความสนใจในเรื่องของ จิตใจและความรู้สึกของมนุษย์ ทำให้เกิดทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ขึ้น แม้ว่าในแต่ละช่วงเวลาจะมีทฤษฎีและแนวคิดใหม่ ๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในความเป็นจริง แนวคิดเก่า ๆ ก็มิได้สูญสิ้นไปอย่างสิ้นเชิงทฤษฎีแต่ละทฤษฎีต่างก็มีจุดเด่นและจุดอ่อนในตัวเอง จึงเกิดการผสมผสานแนวคิด หลายแนวเข้าด้วยกันดังตัวอย่างการผสมผสานระหว่างแนวคิดทางด้านพฤติกรรมนิยมและพุทธินิยมของกานเย่ เป็นต้น การศึกษาแนวคิดที่กล่าวมาสามารถช่วยผู้สอนให้ เกิดความตระหนัก ในการวางแผนการจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพได้ต่อไป

ตารางที่ 2.1 วิเคราะห์ทฤษฎีการเรียนรู้

ที่	ทฤษฎี	ปัจจัยการแห่งการเรียนรู้
1	ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์น ได์ค์	1. การเรียนรู้เกิดจากการฝึกหัด 2. การเรียนรู้เกิดจากการเตรียมความพร้อม 3. เกิดทักษะความรู้ความเข้าใจ 4. ยอมรับผลการกระทำ
2	ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์	1. มีระบบการเสริมแรง 2. มีการตอบสนองการเรียนรู้ 3. มีการลงโทษและให้รางวัล 4. ให้แรงเสริมกระตุ้นพฤติกรรมการเรียนรู้
3	ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม	1. เรียนรู้จากการสังเกต 2. การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงประยุกต์

ที่	ทฤษฎี	ปัจจัยการแห่งการเรียนรู้
		3. มีแหล่งเรียนรู้ที่ดีทั้งบุคคลและสื่อการเรียนรู้ที่เหมาะสม
4	ทฤษฎีการเรียนรู้ของเพียเจต์	1. พัฒนาสติปัญญาของบุคคลตามวัย 2. ใช้ภาษาและกระบวนการคิดแตกต่างกัน 3. กระบวนการคิดทางปัญญา
5	ทฤษฎีการเรียนรู้ของบรูเนอร์	1. การเรียนรู้ที่เกิดจากการกระทำ 2. การเรียนรู้ที่เกิดจากการคิด 3. การเรียนรู้ที่เกิดจากสัญลักษณ์และนามธรรม 4. การเรียนรู้ที่เกิดจากความคิดรวบยอด 5. การเรียนรู้ด้วยตนเอง
6	ทฤษฎีการเรียนรู้ของเดวิด ออซูเบล	1. เตรียมความพร้อมของผู้เรียน 2. สร้างมโนทัศน์ 3. เรียงลำดับความคิด
7	ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์	1. จัดการเรียนรู้ให้ตรงตามความต้องการ 2. พัฒนาตนเองจากประสบการณ์ 3. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามความต้องการ 4. ให้ความอิสระภาพและเสรีภาพในการเรียนรู้
8	ทฤษฎีการเรียนรู้ของรอเจอร์ส	1. จัดสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ให้น่าเรียน 2. ผู้เรียนต้องมีศักยภาพและแรงจูงใจในการพัฒนาตน 3. มีเครื่องมือที่สำคัญในการเรียนรู้
9	ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่	1. การเรียนรู้สัญญาณ 2. การเรียนรู้สิ่งเร้า-การตอบสนอง 3. การเรียนรู้เชื่อมโยงแบบต่อเนื่อง 4. การเชื่อมโยงทางภาษา 5. การเรียนรู้ความแตกต่าง 6. การเรียนรู้กฎ 7. การเรียนรู้แก้ปัญหา

2.1.3 ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีต้องอาศัยปัจจัยส่งเสริมหลายด้าน ในที่นี้ขอเสนอ 5 ด้าน คือ

1) ตัวผู้เรียน ปัจจัยสำคัญด้านผู้เรียนที่ส่งผลต่อการเรียนรู้ ได้แก่

(1) วุฒิภาวะ เป็นการคำนึงถึงการเจริญเติบโตสูงสุดในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งที่บุคคลมีความพร้อมที่จะกระทำการสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้เหมาะสมกับวัย วุฒิภาวะจึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

(2) ความพร้อม เป็นคุณลักษณะที่เกี่ยวข้องกับบุคลิกภาพ เมื่อสภาพของบุคคลมีบุคลิกภาพ มีความสนใจและประสบการณ์เดิมเพียงพอที่จะเอื้อต่อการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดี จึงเรียกได้ว่ามีความพร้อมที่จะเรียนรู้

(3) ประสบการณ์เดิม บุคคลที่มีประสบการณ์มากจะช่วยทำให้เกิดการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้เร็วและดีกว่าผู้ที่มีประสบการณ์น้อย

(4) อายุ นักจิตวิทยาพบว่า ยิ่งอายุมากขึ้นความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลจะยิ่งลดลงความสามารถในการเรียนรู้ของบุคคลมีได้ถึงขีดสูงสุด เมื่ออายุ 20 – 35 ปี หลังอายุ 35 ปีไปแล้วความสามารถในการเรียนรู้จะลดลงเรื่อย ๆ

(5) ระดับสติปัญญาผู้ที่มีระดับสติปัญญาสูงจะมีความสามารถในการเรียนรู้ได้ดีกว่าผู้ที่มีระดับสติปัญญาต่ำ

(6) อารมณ์ ผู้ที่มีอารมณ์ปกติจะสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีอารมณ์ไม่มั่นคง หรือมีความวิตกกังวล เซาว์ปัญญาทางอารมณ์จึงมีส่วนสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้

(7) สภาพร่างกาย ผู้ที่มีสภาพร่างกายปกติก็จะเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ดีกว่าผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย เช่น หูหนวก ตาบอด บกพร่องทางการพูด หรือมีโรคประจำตัวต่าง ๆ เป็นต้น ถ้าผู้เรียนมีความบกพร่องทางร่างกายมากเท่าใด ความสามารถในการเรียนรู้ก็จะยิ่งน้อยลงมากเท่านั้น

(8) แรงจูงใจ ตัวกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ดีอีกองค์ประกอบหนึ่ง คือ แรงจูงใจ การเรียนรู้จะประสบผลดีถ้าบุคคลมีแรงจูงใจในการเรียนรู้ และจะไม่ประสบผลเท่าที่ควรถ้าบุคคลขาดแรงจูงใจในการเรียนการให้แรงเสริมเพื่อให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจจึงเป็นปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้

(9) ความถนัด ผู้เรียนแต่ละคนมีความถนัดและมีรูปแบบการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ถ้าผู้เรียนได้เรียนรู้ที่ถนัด และเร็วขึ้นแต่ถ้าผู้เรียนได้เรียนในสิ่งที่ตนไม่ถนัดก็อาจทำให้การเรียนรู้เกิดขึ้นช้าลงได้

2) บทเรียน คุณลักษณะของบทเรียนมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ ดังนี้

(1) ความง่ายของบทเรียน บทเรียนที่ง่ายจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็วกว่าบทเรียนที่ยาก การจัดลำดับความง่ายของบทเรียนจึงเป็นองค์ประกอบสำคัญในการวางแผนการจัดการการเรียนรู้

(2) ความสั้นยาวของบทเรียน บทเรียนที่มีความยาวมาก ๆ ย่อมทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ช้ากว่าบทเรียนสั้น ๆ

(3) การมีความหมายของบทเรียน บทเรียนที่มีความหมายต่อผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดีกว่าบทเรียนที่ไม่มีความหมาย เพราะจะช่วยทำให้ผู้เรียนจดจำเข้าใจองค์ความรู้ได้เป็นอย่างดีและสามารถเชื่อมโยงสู่ตัวผู้เรียนได้นำไปใช้ได้จริงต่อไป

3) วิธีการจัดการการเรียนรู้ ในเรื่องนี้ อารมณ์ ใจเที่ยง³⁴ ได้เสนอแนวคิดไว้ว่า

(1) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดีและรวดเร็ว

³⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 18.

(2) การใช้เครื่องล่อใจ (Incentive) เช่น การให้รางวัล การแข่งขัน เป็นต้น จะช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะเรียนและสนใจในการเรียนดีขึ้น

(3) การแนะแนวในการเรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้ดีขึ้น ถ้าได้รับการแนะแนวที่ถูกต้องเหมาะสม ไม่มากเกินไป เพราะจะทำให้ผู้เรียนไม่เป็นตัวของตัวเอง และไม่น้อยเกินไปเพราะจะทำให้ผู้เรียนปฏิบัติไม่ถูกต้องได้

(4) การส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้ เช่น การโยงความสัมพันธ์ของประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ หรือการให้นำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์อื่น จะทำให้การเรียนรู้คงทนถาวรยิ่งขึ้น

(5) ช่วงเวลาในการเรียน ถ้าจัดให้ผู้เรียนได้เรียนในช่วงก่อนพักกลางวัน จะช่วยให้เรียนรู้ได้ดีกว่าเรียกในตอนบ่าย

(6) การฝึกฝน เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้แล้ว มีโอกาสฝึกฝนหรือกระทำซ้ำ ๆ อยู่เสมอจะทำให้การเรียนรู้สิ่งนั้นมีความมั่นคงถาวรขึ้น

4) สภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ สามารถแบ่งสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ได้ 2 ประเภท ดังนี้

(1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ ได้แก่ สิ่งต่าง ๆ ที่สามารถรับรู้สัมผัสจับต้องได้ที่อยู่รอบตัวผู้เรียน เช่น กระดานดำ โต๊ะ เก้าอี้ แสงสว่าง ความสะอาด เป็นระเบียบของห้องเรียน เป็นต้น สภาพแวดล้อมที่ดีทำให้ผู้เรียนรู้สึกผ่อนคลาย สบายใจกาย จะช่วยให้การเรียนรู้ดีขึ้น

(2) สภาพแวดล้อมทางจิตวิทยา ได้แก่ บรรยากาศในห้องเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกัน เป็นต้น ถ้าเป็นสภาพแวดล้อมที่ดีจะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี แต่ถ้าบรรยากาศ หรือสภาพแวดล้อม มีลักษณะของความขัดแย้ง ไม่เข้าใจกันจะเป็นการบั่นทอน การเรียนรู้ของผู้เรียนด้วย

5) ตัวผู้สอน ผู้สอนจัดว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการส่งเสริมให้ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เพราะผู้สอนถูกจัดว่าเป็นผู้อำนวยการความสะดวก (Facilitator) เป็นผู้วางแผนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผู้สอนเป็นผู้จัดเตรียม ดังนั้น ผู้สอนจึงเป็นผู้ที่ต้องมีความรู้ทั้งเรื่องตัวผู้เรียน การจัดเตรียมบทเรียน วิธีการจัดการการเรียนรู้ ตลอดจนการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อเอื้อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่พึงประสงค์ ตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร

สรุปได้ว่า ผู้สอนต้องการตระหนักถึงองค์ประกอบทั้ง 5 ด้าน ดังกล่าวข้างต้นจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สอนทุกระดับชั้น ถ้าผู้สอนได้คำนึงถึงองค์ประกอบเหล่านี้ ก็จะช่วยให้การเรียนการสอนบรรลุผลตามที่ตั้งเป้าหมายไว้

2.1.4 หลักการจัดการการเรียนรู้

นักจิตวิทยาที่สนใจเกี่ยวกับพฤติกรรมของมนุษย์ ที่แสดงออกในรูปความสัมพันธ์ของสิ่งเร้า (Stimulus) ตอบสนอง (Responses) ได้ทำวิจัยถึงเรื่ององค์ประกอบของการเรียนรู้และได้นำมาประยุกต์ใช้ในการวางแผนการสอน นักจิตวิทยาส่วนใหญ่เห็นด้วยในหลักการเรียนรู้พอสรุปได้ 10 ประการ ดังนี้

1) การเตรียมตัวก่อนเรียน (Pre-learning preparation) นักเรียนจะมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างน่าพึงพอใจ ถ้าเขามีพื้นฐานความรู้ในเรื่องที่จะเรียนนั้นมาก่อน (Prerequisite) แต่ถ้านักเรียนไม่เคยมีพื้นฐานความรู้เดิมมาก่อน การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นใหม่อาจเกิดจากการท่องจำ ซึ่งนักเรียน จะไม่สามารถจัดความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ในเรื่องที่เรียนกับบทเรียนได้โดยง่าย

2) การเร้าความสนใจ (Motivation) หากนักเรียนทราบผลลัพธ์หรือคุณค่าที่ตนจะได้รับจากการเรียนรู้หรือได้รับการกระตุ้นให้เกิดความต้องการเรียนรู้ เขาจะเกิดความสนใจต่อการเรียน มีความรับผิดชอบต่อการเรียน และเกิดการเรียนรู้ได้ดี

3) ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual Differences) นักเรียนแต่ละคนมีความสามารถในการเรียนรู้ไม่เท่ากันทั้งในกลุ่ม ห้องเรียน และระดับอายุเดียวกัน ครูจึงควรคำนึงแตกต่างกันระหว่างบุคคล โดยการเตรียมบทเรียนและประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนบรรลุผลการเรียนรู้ตามความสามารถของตน

4) เงื่อนไขการสอน (Instructional Conditions) นักเรียนจะประสบผลสำเร็จ ในการเรียนรู้ได้ครบถ้วน เมื่อครูผู้สอนระบุจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างชัดเจน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องสัมพันธ์กับจุดประสงค์การเรียนรู้จะทำให้นักเรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น ดังนั้นครูจึงควรจัดลำดับเนื้อหาวิชาให้เรียนจากง่ายไปยากจากความจริงเดี่ยว (facts) ไปสู่ความคิดรวบยอด/หลักการ (concepts/principles) กฎและทฤษฎีที่สูงขึ้น โดยใช้รูปแบบการสอน วิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสม

5) การมีส่วนร่วมในกิจกรรม (Active Participation) การเรียนรู้เป็นบทบาทของนักเรียน การที่นักเรียนจะประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้จึงควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ส่วนครูนั้นจะมีบทบาทเพียงการเลือกจัดกิจกรรมและประสบการณ์ที่เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดให้กับนักเรียนเท่านั้น

6) การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (Successful Achievement) นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ได้ดี หากเขาเห็นว่าตนเองได้รับผลสำเร็จในการเรียน ซึ่งจะทำให้เขาเกิดความพึงพอใจและมีแรงกระตุ้นให้เกิดความพยายามต่อไป

7) การทราบผลการเรียน (Knowledge of Results) การแจ้งผลการเรียนให้นักเรียนทราบความก้าวหน้าเป็นระยะ ๆ โดยเฉพาะผลการเรียนในทางที่ดี (Positive) จะเป็นการเสริมแรง (reinforcement) ให้นักเรียนมีความพยายามในการเรียนมากยิ่งขึ้น

8) การฝึกฝน (Practice) นักเรียนจะบรรลุผลสำเร็จในการเรียนอีกประการหนึ่งก็คือการให้โอกาสนักเรียนได้ใช้ความรู้และทักษะใหม่ที่ได้รับ ทั้งในด้านหลักการ (Principles) และ การสรุปรวบยอด (Generalizations) ในสถานการณ์ใหม่ นักเรียนจึงจำเป็นต้องทำแบบฝึกหัดและฝึกปฏิบัติอยู่เสมอ

9) ช่วงเวลาในการใช้สื่อ (Rate of presenting Material) ระยะเวลาและจำนวนของสื่อการเรียนการสอนที่ใช้ในบทเรียนหนึ่ง ๆ ต้องสัมพันธ์กับบทเรียนและระดับความสามารถของนักเรียน การสอนเนื้อหาใด ๆ ครูจึงต้องให้โอกาสแก่นักเรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการเรียน การฝึกฝนและการทดสอบตนเอง เป็นต้น

10) เจตคติของครู (Instructor's) การจัดการเรียนรู้ การสอนเจตคติของนักเรียนจะมีอิทธิพลต่อเจตคติของนักเรียน ในการยอมรับวิธีสอนและกระบวนการเรียนรู้ใหม่ เทคนิคและวิทยาการจัดการการเรียนรู้เป็นกระบวนการสื่อสารและปฏิสัมพันธ์ระหว่างนักเรียนกับครู ซึ่งเป็นคนที่มีชีวิตจิตใจมีอารมณ์มีวิญญาณ มีความรู้สึกนึกคิดครูจึงต้องอาศัยทั้งศาสตร์และศิลป์ที่จะเข้าถึงจิตใจของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ การจัดการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากความเชื่อในปรัชญาทฤษฎีทางการศึกษา ความต้องการและสภาพที่เป็นจริงของสถานศึกษา สังคมและประเทศชาติเชื่อในปรัชญา/ทฤษฎีใดมีความต้องการแบบใดครูย่อมต้องจัดการเรียนรู้ตามแบบที่ได้ออกแบบให้สอดคล้องกับความเชื่อและความต้องการดังกล่าว

สรุปได้ว่า การเปลี่ยนแปลงการจัดการศึกษาของชาติให้เป็นสากลและทันกับความเจริญทางวิทยาการมาหลายยุค นับเริ่มตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา กลไกสำคัญในกระบวนการเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรและการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนซึ่งในทุกครั้งของการเปลี่ยนแปลงจะอ้างถึงผลการศึกษาประกอบคำสำคัญคือ การจัดการเรียนการสอนที่ผ่านมานักเรียนยังไม่บรรลุความต้องการ จำเป็นต้องปฏิรูปการศึกษา โดยเน้นที่การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นสำคัญ ในด้านการจัดกระบวนการเรียนรู้ของไทยส่วนใหญ่มีพัฒนาการตามความก้าวหน้าของวิทยาการด้านการเรียนการสอนที่รับมาจากต่างประเทศเป็นหลัก แต่ก็มีนักการศึกษาไทยในยุคหลัง ๆ ได้ปรับเป็นแบบการสอนให้เหมาะกับลักษณะการเรียนรู้ของไทยบ้างแต่ก็มีไม่มากนัก

2.1.5 รูปแบบการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ต้องยึดหลักว่า นักเรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่านักเรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องส่งเสริมให้นักเรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มเต็มศักยภาพ ดังนั้น วิธีการที่จะทำให้การจัดการเรียนรู้ดำเนินไปตามแนวทางที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดไว้ คือ การที่ครูได้มีโอกาสรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อจะได้ให้การส่งเสริมนักเรียนได้อย่างเหมาะสมองค์ประกอบหนึ่งที่จะช่วยให้ผู้ครูสามารถส่งเสริมพัฒนาการกระบวนการเรียนรู้ ของนักเรียนได้อย่างเกิดประสิทธิภาพสูงสุดคือ การรับรู้รูปแบบการเรียนรู้ (Learning Style) ของนักเรียนเพื่อนำไปใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบจัดการเรียนรู้ เพื่อพัฒนานักเรียนให้บรรลุตามศักยภาพสูงสุด

2.1.6 กระบวนการเรียนรู้

กระบวนการเรียนรู้โดยทั่วไปมี 2 แบบ คือ การเรียนรู้ที่เน้นผู้สอนเป็นศูนย์กลาง และการเรียนรู้ที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ละแบบมีลักษณะสำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

1) การเรียนรู้ที่เน้นครู/ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center) จัดเป็นการสอนแบบบอกความรู้ (Instruction) มีลักษณะดังนี้

- (1) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน โดยการอธิบาย/บอกให้จดบันทึก
- (2) นักเรียนรับความรู้จากครู โดยการฟัง หรือจดบันทึกแล้วจึงฝึก โดยการทดสอบ/พิสูจน์ความรู้ที่ได้ หรือทำแบบฝึกหัด

- (3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย เนื่องจากได้รับความรู้โดยอ้อม
- (4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา ไม่กระตือรือร้น (Passive Learning)
- (5) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน เพราะครูต้องบอก / อธิบายมาก นักเรียนเพียงคอยฟัง จดบันทึก ทำแบบฝึกหัด ท่องจำและทดสอบ
- 2) การเรียนรู้ที่เน้นเด็ก / นักเรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Center) เป็นการสอนแบบสร้างองค์ความรู้ (Construction) มีลักษณะดังนี้
- (1) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง หรือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง
- (2) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา ค้นคว้า ทดลอง ภายใต้การจัดสถานการณ์ การเรียนรู้ของครูที่กระตุ้นให้สงสัยใคร่รู้ คิดหาคำตอบ ลงมือปฏิบัติ และค้นพบคำตอบด้วยตนเอง
- (3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะสื่อได้ยาก เนื่องจากได้รับความรู้โดยตรง
- (4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่กระตือรือร้น (Active : earning)
- (5) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู เพราะนักเรียนต้องศึกษา ค้นคว้า คิดหาคำตอบแสดงความคิดเห็น ทดลอง พิสูจน์ จดบันทึก ทำแบบฝึก และปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ

2.1.7 กระบวนการเกิดการเรียนรู้

ในสภาพการณ์ของการเรียนการสอนนั้น การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ตามลำดับ ดังนี้

- 1) การรับรู้ (Perception) หมายถึง การที่ผู้เรียน “รับ” ข้อมูลข่าวสารและองค์ความรู้ต่าง ๆ จากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย รวมทั้งจากผู้สอน โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ได้แก่ ตา หู จมูก ปากและผิวหนัง ซึ่งการรับรู้ของบุคคลจากประสาทสัมผัสทั้งห้า พบว่ามีประสิทธิผลในการเรียนรู้ต่างกันจากน้อยไปมาก ซึ่งสุวิทย์ มูลคำ และอรทัย มูลคำ ได้สรุปไว้ ดังนี้³⁵
การเรียนรู้จากการอ่าน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	10 %
การเรียนรู้จากการได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	20 %
การเรียนรู้จากการได้เห็น เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	30 %
การเรียนรู้จากการได้เห็นและได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	50 %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ยิน เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	70 %
การเรียนรู้จากการได้พูดและได้ทำ เกิดประสิทธิผลในการเรียนรู้	90 %

จึงกล่าวได้ว่า การจัดการการเรียนรู้ให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด ควรเป็นการจัดให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง สอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning by Doing) ของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey)

³⁵ สุวิทย์ มูลคำและอรทัย มูลคำ อ่างใน อารมณ์ ใจเที่ยง,หลักการสอน ฉบับปรับปรุง, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, 2546), หน้า 16.

2) การเข้าใจ (Comprehension) หมายถึง การที่ผู้เรียนสามารถแปลความหมายตีความ หรือสรุปความสำคัญในสิ่งที่รับรู้ได้โดยเกิดการเชื่อมโยงประสบการณ์ หรือความรู้ใหม่กับความรู้เดิมสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ ที่ตนเองรับรู้ และสามารถอธิบายโดยให้เหตุผล

3) การปรับเปลี่ยน (Transformation) หมายถึง การที่ผู้เรียนนำความเข้าใจที่เกิดจากการรับรู้มาสร้างแบบแผนพฤติกรรมของตนขึ้น เช่น ผู้เรียนรับรู้ว่าการสูบบุหรี่เป็นพาหะนำโรค ก็จะไม่กล้าเข้าไปใกล้ถึงแม้ผู้เรียนบางคนจะเป็นว่าลูกหนูเป็นสัตว์ที่น่ารักก็ตาม

การเรียนรู้จึงเป็นการระบวนการที่เกิดขึ้นตามลำดับตั้งแต่การรับรู้ สร้างสรรค์ความเข้าใจต่อจากนั้นจึงนำมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่จะกระทำหรือไม่กระทำเกี่ยวกับสิ่งที่เรียนรู้นั้นต่อไป

ตารางที่ 2.2 วิเคราะห์ปัจจัยส่งเสริมการเรียนรู้

ที่	แนวคิดการเรียนรู้	ปัจจัยการเรียนรู้
1	หลักการจัดการการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. การเตรียมตัวก่อนเรียน 2. การเร้าความสนใจ 3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล 4. เงื่อนไขการสอน 5. การมีส่วนร่วมในกิจกรรม 6. การเกิดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 7. การทราบผลการเรียน 8. การฝึกฝน 9. ช่วงเวลาในการใช้สื่อ 10. เจตคติของครู
2	รูปแบบการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ตามแนวทางพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542
3	กระบวนการเรียนรู้	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครูเป็นศูนย์กลาง <ol style="list-style-type: none"> 1) ครูเป็นผู้ให้ความรู้แก่นักเรียน 2) นักเรียนรับความรู้จากครู 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ง่าย 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เฉื่อยชา 5) ครูแสดงบทบาทมากกว่านักเรียน 2. นักเรียนเป็นศูนย์กลาง <ol style="list-style-type: none"> 1) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา 2) ครูจัดสถานการณ์ให้นักเรียนศึกษา 3) ความรู้ที่นักเรียนได้รับมักจะลืมได้ยาก 4) นักเรียนจะมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่

ที่	แนวคิดการเรียนรู้	ปัจจัยการเรียนรู้
		กระตือรือร้น 5) นักเรียนแสดงบทบาทมากกว่าครู
4	กระบวนการเกิดการเรียนรู้	1. การรับรู้ 2. การเข้าใจ 3. การปรับเปลี่ยน

2.3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา เอกสาร ข้อมูล และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดและทฤษฎีการจัดการเรียนการสอนจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

2.3.1 ความหมายของการจัดการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้ให้แนวคิดการจัดการเรียนรู้ตามหลักแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ครูผู้สอนต้องคัดสรรเลือกนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ดังนี้

1) กระบวนการเรียนรู้แบบบูรณาการ

- (1) เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
- (2) จัดประสบการณ์ตรงที่สอดคล้องกับผู้เรียน โดยคำนึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
- (3) เน้นการปลูกฝังจิตสำนึก ค่านิยม และจริยธรรมที่ถูกต้อง ดีงาม
- (4) จัดบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าทำ
- (5) ให้ผู้เรียนได้ร่วมทำงานเป็นกลุ่ม มีปฏิสัมพันธ์ และมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

2) กระบวนการสร้างความรู้

- (1) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างองค์ความรู้ และประสบการณ์ต่างๆ
- (2) ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ และประสบการณ์ด้วยตนเอง
- (3) ครูเป็นผู้จัดโอกาส บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม และแหล่งเรียนรู้ที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

3) กระบวนการคิด

- (1) จัดสภาพแวดล้อม และสร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการคิด
- (2) ส่งเสริม สนับสนุนให้ผู้เรียนคิด ไม่ปิดกั้นความคิด ให้กำลังใจ เสริมแรงเมื่อผู้เรียนคิดได้ด้วยตนเอง

(3) ใช้รูปแบบ วิธีการสอน หรือเทคนิคการสอนต่างๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิด
ความคิด

(4) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการคิด และเกิดกระบวนการคิดต่างๆ ตาม
ความเหมาะสม

4) กระบวนการทางสังคม

(1) ให้โอกาสผู้เรียนได้ทำกิจกรรมกลุ่ม มีการกำหนดบทบาทหน้าที่ในการทำ
กิจกรรมร่วมกัน

(2) มุ่งจัดกิจกรรมเพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความเป็นอันหนึ่งอัน
เดียวกัน

(3) ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาสภาพของชุมชน ผลกระทบของสิ่งแวดล้อมและ
เทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

5) กระบวนการแก้ปัญหา

(1) ชี้้นกำหนดปัญหา ผู้เรียนต้องเข้าใจปัญหา และวิเคราะห์ปัญหา

(2) ชี้้นวางแผนแก้ปัญหา ประกอบด้วย การตั้งสมมติฐาน การกำหนดวิธีการ
ทดลองหรือวิธีการตรวจสอบ และการประเมินผลการแก้ปัญหา

(3) ชี้้นดำเนินการแก้ปัญหา ผู้เรียนลงมือแก้ปัญหา และประเมินผลว่าวิธีการ
แก้ปัญหาและผลที่ได้เป็นอย่างไร

(4) ชี้้นตรวจสอบการแก้ปัญหา เป็นการประเมินภาพรวมในการแก้ปัญหาทั้งด้าน
วิธีการแก้ปัญหา ผลการแก้ปัญหา และการตัดสินใจ รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้

6) กระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

(1) การกระตุ้นแนะนำเรื่องที่จะเรียนโดยใช้ประสบการณ์ หรือกิจกรรมกระตุ้นให้
ผู้เรียนคิด เราให้ผู้เรียนอยากเห็น อยากเรียนรู้

(2) ให้ผู้เรียน เรียนรู้จากประสบการณ์เดิม และแสวงหาความรู้ใหม่ ตามธรรมชาติ
ของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

(3) การฝึกปฏิบัติด้วยการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดทักษะความชำนาญมาก
ยิ่งขึ้น

(4) การนำข้อค้นพบในการปฏิบัติไปใช้ในสถานการณ์อื่น

7) กระบวนการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง

(1) การศึกษา และวิเคราะห์ภาระ และโครงสร้างของงาน

(2) การวางแผนปฏิบัติงาน

(3) การลงมือปฏิบัติ ประกอบด้วย 3 ขั้นตอนดังนี้ 1) ครูผู้สอนให้คำแนะนำ และ
สาธิตให้ดูเป็นตัวอย่าง 2) ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตามลำดับขั้นตอน และ 3) ผู้เรียนฝึกฝนทักษะความชำนาญ

(4) ชี้้นประเมินผลงาน ปรับปรุงชิ้นงาน

8) กระบวนการจัดการ

(1) การวางแผน วิเคราะห์ ใช้ข้อมูลในการตัดสินใจ กำหนดขั้นตอนการปฏิบัติงาน

(2) การปฏิบัติงาน ประสานงาน ทำงานเป็นระบบตามแผน

(3) การติดตาม ประเมินผล ปรับปรุงและสรุปผลงาน

9) กระบวนการวิจัย

(1) เลือกประเด็นปัญหา ครูผู้สอนจัดกิจกรรมกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในประเด็นต่างๆ

(2) การนิยามปัญหา ผู้เรียนร่วมกันพิจารณาประเด็นปัญหาที่เลือกไว้แล้วให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

(3) การพัฒนาวิสัยทัศน์ ผู้เรียนร่วมกันกำหนดแนวทางและวางแผนแก้ปัญหาโดยใช้วิสัยทัศน์เพื่อจัดทำแผนปฏิบัติการอย่างชัดเจน

(4) ลงมือปฏิบัติ ผู้เรียนร่วมกันดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้

(5) ตรวจสอบผลการเปลี่ยนแปลง

(6) สรุปและประเมินผล ครูผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันสรุปบทเรียนทั้งหมดและตรวจสอบการจัดการเรียนรู้ว่าบรรลุตามจุดประสงค์เพียงใด

10) กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

(1) ให้ผู้เรียนได้รู้จักและเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของตนเอง

(2) เลือกกระบวนการให้สอดคล้องกับเนื้อหา รูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน

(3) ส่งเสริม ช่วยเหลือผู้เรียนในการใช้รูปแบบวิธีการเรียนรู้ตามความถนัดของตนเอง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เต็มตามศักยภาพ

11) กระบวนการพัฒนาลักษณะนิสัย

(1) มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนเป็นคนดี ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

(2) กำหนดจุดเน้นการเรียนรู้ด้านพฤติกรรม ความรู้สึก ความคิด

(3) จัดกิจกรรมที่หลากหลาย พัฒนาความคิด จิตสำนึก ความรู้สึกที่ดีงาม

(4) จัดบรรยากาศในการเรียนรู้ที่อบอุ่น มีความเอื้ออาทรและสมานฉันท์ กระตุ้นให้ผู้เรียนกล้าแสดงความคิดเห็น และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน

(5) บุคลิกภาพของครูผู้สอนต้องเป็นแบบอย่างที่ดีเหมาะสมกับการสอนคุณธรรม ยิ้มแย้มแจ่มใส แต่งกายสมสมัย สมวัย และเหมาะสมกับกาลเทศะ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี³⁶

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) การจัดการเรียนการสอน ตามหลักพระพุทธศาสนา โดยนำหลักธรรมมาประยุกต์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน มีดังนี้

1) ทุกข์ รู้ว่าปัญหาคืออะไร

2) สมุทัย รู้ว่าสาเหตุของปัญหาคืออะไร

3) นิโรธ รู้ว่าภาวะหมดปัญหาที่ต้องการคืออะไร ตนต้องการหรือควรต้องการอะไร

4) มรรค รู้ว่าวิธีการแก้ปัญหาเป็นอย่างไร³⁷

³⁶ กระทรวงศึกษาธิการ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, แนวทางการจัดการเรียนรู้ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด, 2552), หน้า 12.

³⁷ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 11, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2552), หน้า 204.

หลักไตรสิกขา ในพระพุทธศาสนา เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นหลักสำหรับศึกษา คือ ฝึกหัด
อบรมกาย วาจา จิตใจและปัญญา เรียกทั่วไปว่าหลัก ศีล สมาธิ ปัญญา

1) ศีล การฝึกหัดอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ความสุจริต ทางกาย
วาจา และอาชีพ

2) สมาธิ การฝึกหัดอบรมทางใจ การปลูกฝังคุณธรรม สร้างเสริมคุณภาพและ
สมรรถภาพของจิต

3) ปัญญา การศึกษาอบรมทางปัญญา ให้เกิดความรู้ ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตาม
ความเป็นจริง³⁸

ทศนา แคมมณี ได้กล่าวไว้ว่า หลักการจัดการเรียนการสอน แบ่งออกเป็น 3 หมวด
โดยใช้บทบาทการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ของครูและผู้เรียน และจุดเน้นอันเป็นเครื่องมือที่
สำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ เป็นเกณฑ์ในการจัดหมวดหมู่ ซึ่งสามารถจัดได้ดังนี้

ก. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher – Centered Instruction)

1) การจัดการเรียนการสอนทางตรง (Direct Instruction)

(1) การจัดการเรียนการสอนทางตรงแบบใช้ผลการวิจัย (Research – Based
Direct Instruction)

(2) การจัดการเรียนการสอนทางตรงแบบใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning
Theory Based Direct Instruction)

ข. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student – Centered Instruction)

1) แบบเน้นผู้เรียน

(1) การจัดการเรียนการสอนตามเอกัตภาพ (Individualized Instruction)

(2) การจัดการเรียนรู้โดยผู้เรียนนำตนเอง (Self-Directed Learning)

2) แบบเน้นความรู้ ความสามารถ

(1) การจัดการเรียนรู้แบบรู้จริง (Mastery Learning)

(2) การจัดการเรียนการสอนรับประกันผล (Verification Teaching)

(3) การจัดการเรียนการสอนแบบเน้นมโนทัศน์ (Concept – Based
Instruction)

3) แบบเน้นประสบการณ์

(1) การจัดการเรียนรู้แบบเน้นประสบการณ์ (Experiential Learning)

(2) การจัดการเรียนรู้แบบรับใช้สังคม (Service Learning)

(3) การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning)

4) แบบเน้นปัญหา

(1) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นหลัก (Problem Based
Instruction)

---

³⁸ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, พิมพ์ครั้งที่
ที่ 17, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2551), หน้า 107.

(2) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้โครงการเป็นหลัก (Project Based Instruction)

5) แบบเน้นทักษะกระบวนการ

(1) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการสืบสอบ

(Inquiry Based Instruction)

(2) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการคิด

(Thinking Process - Oriented Instruction)

(3) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการกลุ่ม

(Group Process - Oriented Instruction)

(4) การจัดการเรียนการสอนโดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง

(Self - Learning Process Instruction)

6) แบบเน้นการบูรณาการ

ค. หลักการจัดการเรียนการสอนโดยไม่มีครู (Instruction Without Teacher)

1) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้บทเรียนแบบโปรแกรม

(Programmed Instruction)

2) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน

(Computer - Assisted Instruction)

3) การจัดการเรียนการสอนโดยใช้เครือข่ายเว็ลต์ไวด์เว็บ

(Web - Based Instruction)

หลักการและแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่ได้รับความนิยมเน้นไปทางด้านการจัดการเรียนการสอนแบบยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แต่ครูควรเลือกหลักการและวิธีการที่เหมาะสมกับลักษณะของเนื้อหาและวัตถุประสงค์³⁹

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ ได้ให้ข้อเสนอแนะในด้านการจัดการเรียนการสอนไว้ว่า “การสร้างปัญญาวิไลให้กับเด็กรุ่นใหม่เพื่อให้เติบโตเป็นผู้นำทางปัญญาได้นั้น จำเป็นต้องมีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ที่เอื้อให้เด็กอยากเรียนรู้ เอื้อให้เด็กคิดสร้างสรรค์และประยุกต์ใช้ความรู้และเนื่องจากในอนาคต สื่อมวลชนและสื่ออิเล็กทรอนิกส์ จะเข้ามามีบทบาทสำคัญในชีวิตประจำวันของมนุษย์ เด็กจะได้รับข้อมูลข่าวสารความรู้มากมาย เด็กจึงควรได้รับการชี้แนะและสอนให้รู้จักพิจารณาวิเคราะห์ แยกแยะสิ่งที่ดีและไม่ดี เลือกรับเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชีวิต ต่อสังคม และประเทศชาติ⁴⁰

³⁹ ทิศนา แคมมณี, ศาสตราจารย์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, 2553), หน้า 110-112, 155.

⁴⁰ เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ อ้างในทิศนา แคมมณี, ศาสตราจารย์การสอนองค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ, หน้า 110-112.

2.2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับการเรียนการสอน

การเรียนรู้โดยใช้สัตว์และมนุษย์ เพื่อนำมาสู่ทฤษฎีการเรียนรู้ต่าง ๆ มากมาย ซึ่งผู้สอนจะสามารถนำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องมาเลือกและปรับใช้สำหรับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียนได้ ซึ่งในที่นี้จะได้กล่าวเพียง 5 ทฤษฎี รวมทั้งแนวทางการนำทฤษฎีมาปรับใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังต่อไปนี้

ก. ทฤษฎีการเรียนรู้ด้านพฤติกรรมนิยม (Behavioral Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ในด้านนี้เน้นในด้านการจัดหรือการวางเงื่อนไขการกระทำ (Operant Conditioning) ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และปรับพฤติกรรม นักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่สำคัญ คือ Skinner ทฤษฎีการเรียนรู้ด้านพฤติกรรมนิยมใช้หลักการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อพิสูจน์แนวทางการเรียนรู้ของผู้เรียนจากการสังเกตพฤติกรรมและนำข้อมูลมาวิเคราะห์ เพื่อทำนายและควบคุมพฤติกรรมในด้านการเรียนรู้ โดยเน้นการสังเกตและการศึกษาพฤติกรรม ที่มีต่อสิ่งแวดล้อมที่กำหนดให้ รวมทั้งศึกษาการจัดสิ่งแวดล้อมสิ่งเร้า หรือสิ่งที่กระตุ้นเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสวนนี้ สกินเนอร์ (B.F.Skinner) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการวางเงื่อนไขการกระทำโดยใช้การเสริมแรง (reinforcement) ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ การเสริมแรงจะแบ่งเป็นสองประเภท คือ การเสริมแรงในทางบวก ซึ่งพฤติกรรมนั้น จะได้รับการสนับสนุนและทำให้เกิดขึ้นได้อย่างถาวร สม่าเสมอ บ่อยครั้ง สำหรับการเสริมแรงในทางลบ หรือการทำให้โทษนั้น ผลของพฤติกรรมดังกล่าวจะไม่ได้รับการส่งเสริมและทำพฤติกรรมนั้นเกิดขึ้นน้อยลง⁴¹

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านพฤติกรรมนิยม ซึ่งเน้นในด้านสิ่งเร้าและการตอบสนอง (stimulus- response) เชื่อว่าผู้สอนจะมีอิทธิพลต่อผู้เรียนอย่างมากที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ดังนั้นผู้สอนจะต้องจัดการเรียนการสอนเพื่อกระตุ้น ส่งเสริมหรือเสริมแรงให้แก่ผู้เรียน การสนับสนุน หรือการส่งเสริมให้ผู้สอนจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมแรงในทางบวก ให้แก่ผู้เรียนมีความจำเป็นอย่างยิ่ง ผู้สอนจึงควรจัดการเรียนการสอนเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียนตามแนวทฤษฎีการเรียนรู้ ด้านพฤติกรรมนิยม ดังต่อไปนี้

- 1) ผู้สอนจะต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะสอนเป็นอย่างดี
- 2) ผู้สอนจะต้องบอกจุดประสงค์ของการเรียนให้ผู้เรียนเข้าใจ
- 3) เนื่องจากผู้เรียนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านความสามารถและความสนใจผู้สอนจึงควรใช้เทคนิคและวิธีการสอนหลายรูปแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียน
- 4) ผู้สอนจะต้องเริ่มสอนตั้งแต่ทักษะเบื้องต้นก่อนเป็นอันดับแรก
- 5) ผู้สอนจะต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนตามความสามารถของตนเองที่ละขั้นๆ
- 6) ผู้สอนจะต้องจัดเรียงเนื้อหาวิชาที่จะสอนให้เป็นลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม

การวางเงื่อนไขการกระทำที่เหมาะสมตามแนวคิดของสกินเนอร์ ในด้านการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีการเรียนรู้ด้านพฤติกรรมนิยม คือ การจัดแบ่งเนื้อหาวิชาเป็นส่วนย่อยๆและ

⁴¹ฉวีวรรณ สุวรรณภาและคณะ, “ความพึงพอใจของนิสิตต่อการจัดการเรียนการสอน-หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพครู”, รายงานการวิจัย, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตแพร่, 2547), หน้า 19.

เรียงลำดับความสำคัญให้เหมาะสม โดยให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนตามความสามารถของตนเอง รวมทั้งจัดให้มีการเสริมแรงแก่ผู้เรียนเป็นระยะๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างความสนใจให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้นั้น แนวคิดดังกล่าวเป็นการเริ่มต้นของบทเรียนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction) ซึ่งสกินเนอร์ เชื่อว่าผู้เรียนจะประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ได้ ดังนั้นเมื่อผู้เรียนได้เรียน โดยใช้บทเรียนแบบ โปรแกรมและรู้ผลคำตอบของตนเองในทันที จะเป็นการเสริมแรงในทางบวกเมื่อผู้เรียนตอบคำถามได้ ถูกต้องหรือได้รับการเสริมแรงให้ทำงานใหม่ เมื่อตอบคำถามไม่ถูกต้อง

ในปัจจุบัน การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer-assisted instruction) และ (teaching machine) จะมีลักษณะเช่นเดียวกับบทเรียนโปรแกรม โดยมีแนวคิดพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ในด้านพฤติกรรมนิยม ในลักษณะของสิ่งเร้าและการตอบสนอง (S - R)

ข. ทฤษฎีการเรียนรู้ในด้านปัญญาและความคิด (Cognitive Learning Theories)

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นในด้านวิธีการหรือการจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้ ความคิดและสติปัญญา นักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่สำคัญเป็นที่รู้จักทั่วไปในกลุ่มนี้ประกอบด้วย Gage, Bruner และนักจิตวิทยากลุ่ม Gestalt ทฤษฎีการเรียนรู้นั้นจะได้อาจมาจากการที่ ผู้เรียนแต่ละคน ได้รับประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตนเอง วุฒิภาวะและนำมาเชื่อมความสัมพันธ์กับการหยั่งรู้ (insight) ของตนเอง ทั้งนี้เนื่องจากมนุษย์โดยทั่ว ๆ ไป สนใจที่จะศึกษาข้อมูลต่าง ๆ อยู่เสมอและนำ ข้อมูลต่างๆ เหล่านั้นมาประมวลกับความสามารถของตนเอง ความเชื่อ ความรู้สึก รวมทั้ง ประสบการณ์ดั้งเดิม เพื่อให้สามารถคิด สรุปและนำมาปรับใช้เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ ได้ เพียเจย์ (Jean Piaget) มีความเชื่อว่าพัฒนา การของระดับความคิดและสติปัญญาของมนุษย์จะเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ ในแต่ละขั้นตอน เกี่ยวพันกับอายุ วุฒิภาวะของผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ความคิดของผู้ใหญ่ที่คิดว่าเป็น สิ่งง่ายๆ ธรรมดาจะไม่ใช่สิ่งที่ง่ายสำหรับเด็ก⁴² ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะสอนให้ผู้เรียนเกิดการ เรียนรู้เกี่ยวกับแนวคิด (concept) การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับวุฒิภาวะของผู้เรียนจะช่วยเพิ่ม ความสามารถให้แก่ผู้เรียนและทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้จากกิจกรรมและสิ่งแวดล้อมเหล่านั้น ตาม ความคิดเห็นของเพียเจย์ บุคคลตั้งแต่เด็กเล็ก สนใจที่จะนำความรู้ ประสบการณ์และความคิดของ ตนเองไปสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเอง เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้และแนว คิดใหม่ รวมทั้ง มีความพร้อมที่จะเข้าใจสภาพแวดล้อมนำประสบการณ์มาใช้ ปรับตนเองและเรียนรู้เกี่ยวกับ สภาพแวดล้อมด้วยเพียเจย์ แบ่งพัฒนาการการเรียนรู้ตามลักษณะวัยของผู้เรียนออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

1) วัยของการสัมผัสและเคลื่อนไหว (Sensorimotor) เด็กที่อยู่ในวัย 1- 2 ปี จะมี ลักษณะของการพัฒนาการทางด้านสติปัญญาประกอบด้วย การเริ่มต้นใช้การเลียนแบบ มีความจำ ความคิดรู้อาวุธสิ่งของนั้นมีอยู่ ไม่สูญหายไป ใช้การเคลื่อนไหวตามสิ่งเร้า เพื่อนำไปสู่จุดประสงค์ที่ ต้องการ

2) วัยของการเริ่มพูด (Preoperational) เป็นเด็กที่อยู่ในช่วงระหว่าง 2 - 7 ปี ลักษณะ ของพัฒนาการจะประกอบด้วยพัฒนาการในด้านการใช้ภาษาจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้นและมี

⁴² เรื่องเดียวกัน, หน้า 20.

ความสามารถที่จะคิดในรูปแบบของสัญลักษณ์ มีความคิดและกระทำตามความนึกคิดของตนเองและไม่เข้าใจความคิดของผู้อื่น

3) วัยของการใช้ความคิดในเชิงรูปธรรม (Concrete operational) อยู่ระหว่างอายุ 7 - 11 ปี ผู้เรียนในวัยนี้จะสามารถพัฒนาความคิดอย่างมีเหตุผลในเชิงรูปธรรม สามารถแบ่งเป็นกลุ่มหรือหมวดหมู่ได้ เข้าใจกฎ ระเบียบ รวมทั้งมีความสามารถที่จะคิดย้อนหลัง

4) วัยของการใช้ความคิด (Formal operational) อยู่ระหว่าง 11 - 15 ปี ผู้เรียนที่อยู่ในวัยนี้ จะมีลักษณะของพัฒนาการทางด้านสติปัญญา ประกอบด้วยความสามารถที่จะคิดแก้ปัญหาที่เป็นนามธรรมได้อย่างมีเหตุผล มีทักษะการคิดโดยใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีพัฒนาการที่เกี่ยวข้องกับสังคมและมีความเป็นตนเองมากขึ้น

การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมและสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับลักษณะพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนในแต่ละขั้นตอน เนื่องจากการเรียนรู้จะเป็นสิ่งที่ต้องเกี่ยวข้องกับสังคมและสภาพแวดล้อม เป็นกระบวนการที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนตลอดเวลา รวมทั้งการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำทฤษฎี หรือหลักการทางวิชาการที่เรียนมาแล้ว นำมาปรับใช้ในสถานการณ์ใหม่ได้ เชื่อว่าความสามารถในด้านสติปัญญาของผู้เรียนจะเพิ่มมากขึ้น เมื่อผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาวิชา ด้วยการศึกษา ค้นคว้าตามความสนใจของตนเอง การพัฒนาความรู้ ความสามารถ ความคิดของผู้เรียนในลักษณะนี้ เรียกว่า (Discovery learning) ซึ่งการมีประสบการณ์ การสร้างจินตนาการ หรือมโนภาพของตนเอง รวมทั้งการเข้าใจสิ่งแวดล้อมและมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น โดยการสื่อความหมาย เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ สิ่งเหล่านี้ จะก่อให้เกิดเป็นความรู้และความคิดขึ้นได้ ดังนั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้สอนที่จะต้องจัดเตรียมสถานการณ์ต่างๆ ปัญหา รวมทั้งจัดสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองและจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ การจัดการเรียนการสอนจะอยู่ในลักษณะของการสอนแบบอุปนัย (Inductive) โดยที่ผู้สอนจะให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากตัวอย่างในรูปแบบต่างๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ประสบการณ์และสรุปเป็นแนวคิดใหม่ของตนเอง²⁵

ค. ทฤษฎีการเรียนรู้ที่เน้นด้านมนุษยนิยม (Humanistic Learning Theories)

ทฤษฎีที่เน้นในด้านการส่งเสริมศักยภาพของมนุษย์ หรือผู้เรียนและพัฒนาการของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้รู้จักตนเอง ประเมินความสามารถ ความรู้สึกนึกคิดของตนเอง ซึ่งจะเป็นแนวทางให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้สูงสุดตามศักยภาพ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่สำคัญคือ Maslow แนวคิดของทฤษฎีการเรียนรู้ในด้านมนุษยนิยม จะเน้นความสำคัญของผู้เรียนในทุก ๆ ด้าน โดยการสังเกต พิจารณาและทำความเข้าใจกับการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งในด้านจิตพิสัยและพุทธิพิสัย ซึ่งหมายถึงความรู้ ความคิด รับการยกย่องและเป็นที่ยอมรับในสังคมนั้น

สำหรับความต้องการในกลุ่มที่ 2 ของมาสโลว์นั้นเป็นความต้องการที่ต่อเนื่องจากความต้องการขั้นพื้นฐานเบื้องต้น ซึ่งบุคคลต่าง ๆ เมื่อได้รับการตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานแล้วขั้นต่อไปก็จะเป็นความต้องการที่จะเรียนรู้เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตนเอง เพื่อการเจริญเติบโตทางด้านสติปัญญา ประกอบด้วย

- 1) ความต้องการที่จะรู้จักและเข้าใจ
- 2) ความต้องการที่จะสุนทรียภาพในด้านความงาม

3) ความต้องการที่จะกระทำและเป็นตัวของตนเอง

ความต้องการในกลุ่มที่ 2 นี้ เป็นความต้องการที่ไม่มีขอบเขต ซึ่งจะไม่มีการตอบสนอง ที่เพียงพอกับความต้องการได้ เมื่อผู้เรียนได้รับการสนองขั้นพื้นฐานในกลุ่มแรกแล้ว ขั้นต่อไปผู้เรียนจะสนใจในสิ่งแวดล้อมและสังคมที่ตนอยู่ มีความสนใจ ต้องการจะเรียนรู้และเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น รวมทั้งต้องการมีความรู้สึกในด้านสุนทรียภาพต่อความงาม ดนตรี หรือความประทับใจ ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจที่จะเรียนรู้เพิ่มมากขึ้นเช่นเดียวกัน สำหรับความต้องการในขั้นสุดท้ายนั้นจะหมายถึงความต้องการที่จะประสบความสำเร็จโดยใช้ความสามารถของตนเองและดำเนินชีวิตในสิ่งที่ตนเองมีความสามารถที่จะทำได้ ซึ่งจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองซึ่งความต้องการในขั้นนี้จะต้องขึ้นอยู่กับได้รับการตอบสนอง อย่างพึงพอใจในความต้องการขั้นอื่น ๆ มาก่อนแล้วและมนุษย์ที่จะประสบความสำเร็จในขั้นนี้ มีอยู่น้อยมาก

ดังนั้น ในด้านการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดในด้านมนุษยนิยมของมาสโลว์นั้น ผู้สอนโรงเรียน หรือรัฐ จึงจำเป็นต้องจัดความต้องการพื้นฐานให้แก่ผู้เรียนก่อน จึงจะทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนในชั้นเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและทำให้เกิดการเรียนรู้ในสิ่งที่เรียนได้ เช่น การจัดโครงการอาหารกลางวัน การจัดโครงการหนังสือเรียน รวมทั้งการให้ความรัก ความสนใจแก่ผู้เรียนอย่างไม่มีอคติ ซึ่งเป็นการสนองความต้องการขั้นพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน จะเป็นการเสริมสร้างความสามารถในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจที่จะเรียนรู้ในขั้นที่สูงกว่าต่อไป มีวิสัยทัศน์กว้างไกลและมีความคิดสร้างสรรค์

ง. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านสังคม (Social Learning Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านสังคม เป็นผลที่สืบเนื่องมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านพฤติกรรมนิยมซึ่งเน้นผลของพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเนื่องจากสิ่งเร้า หรือสิ่งที่มีมากระตุ้นสำหรับทฤษฎีการเรียนรู้ทางด้านสังคมนั้น เน้นในด้านพฤติกรรมของมนุษย์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสังคมและการมีปฏิสัมพันธ์กับสังคม โดยสนับสนุนการเรียนรู้และการดำเนินชีวิตในสังคม ซึ่งหมายถึงการอยู่รวมกลุ่มกันของมนุษย์ การแลกเปลี่ยนความรู้ ส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการจัดกิจกรรมกลุ่มและจัดให้มีการสื่อสารระหว่างกัน การแลกเปลี่ยนความรู้ รวมทั้งการช่วยเหลือกัน บันดูรา (Albert Bandura) เป็นผู้พัฒนาทฤษฎีการเรียนรู้ด้านสังคม ซึ่งมีพื้นฐานมาจากทฤษฎีพฤติกรรมนิยม โดยเน้นพฤติกรรมที่เกิดจากการที่ผู้เรียนสังเกตสิ่งแวดล้อมและเลียนแบบซึ่งอาจจะเป็นพฤติกรรมในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งการเรียนรู้จากความสำเร็จ หรือความล้มเหลวของผู้อื่นในด้านต่างๆ ด้วย บันดูรา ได้กำหนดขั้นตอนของการเรียนรู้จากการสังเกต ดังนี้⁴³

1) ขั้นให้ความสนใจ(Attention) เป็นขั้นต้นที่ผู้เรียนสนใจต่อรูปแบบที่สังเกตเห็น ซึ่งส่วนมากแล้วผู้เรียนจะสนใจรูปแบบที่ดึงดูดความสนใจ ทันสมัย เป็นที่นิยมหรือเป็นสิ่งที่น่าประทับใจ

2) ขั้นจดจำรูปแบบ (Retention) เมื่อผู้เรียนมีความสนใจต่อรูปแบบแล้ว ผู้เรียนจะจดจำรูปแบบ หรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนต้องการจะเลียนแบบและฝึกหัดหรือประพฤติปฏิบัติตามรูปแบบที่ได้จดจำมา

⁴³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24.

3) ขั้นการแสดงพฤติกรรมให้เหมือนรูปแบบ (Reproduction) ในขั้นนี้ผู้เรียนจะพยายามที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเองให้เหมือนตามรูปแบบที่ตนสนใจและได้จดจำไว้จนมีลักษณะใกล้เคียงที่สุดตามรูปแบบนั้น ๆ ขั้นได้รับแรงจูงใจ (Motivation) ในขั้นสุดท้ายของกระบวนการเรียนรู้โดยการสังเกตและเลียนแบบนั้น ผู้เรียนจะได้รับแรงจูงใจจากการเลียนแบบเนื่องจากมีความรู้สึกว่าการเลียนแบบดังกล่าวเป็นประโยชน์และจะสามารถทำให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จได้เช่นเดียวกับต้นแบบหรือได้รับการยอมรับจากผู้อื่น

จ. ทฤษฎีการเรียนรู้ด้านพหุปัญญา (Multiple Intelligences Theory of learning)

เนื่องจากผู้เรียนจะมีความสามารถในด้านการเรียนรู้ ความคิด สติปัญญาและทักษะที่แตกต่างกัน การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) ได้ศึกษาลักษณะพัฒนาการการเรียนรู้ของมนุษย์ทางด้านสติปัญญา ความคิดและทักษะโดยแบ่งความสามารถของมนุษย์แต่ละคนในการเรียนรู้ ออกเป็น 8 ส่วนเรียกว่า พหุปัญญา (multiple intelligence) ประกอบด้วย ความสามารถในการใช้ภาษา (Linguistic Intelligence) ความสามารถในทางคณิตศาสตร์ (Logical - Mathematical Intelligence) ความสามารถในการนึกคิดและจินตนาการ (Spatial Intelligence) ความสามารถในด้านการเคลื่อนไหวร่างกาย (Bodily - Kinesthetic) ความสามารถในด้านดนตรี (Musical Intelligence) ความสามารถที่จะสนใจและเข้าใจผู้อื่น (Interpersonal intelligence) และความสามารถประการสุดท้าย คือ ความสามารถที่จะสร้างแนวคิดและความเข้าใจให้แก่ตนเอง (Intrapersonal Intelligence) ซึ่งความสามารถทั้ง 8 ด้านนี้ ยังแบ่งเป็นความสามารถย่อยๆ ลงไปได้อีก เช่น ความสามารถทางด้านดนตรี ประกอบด้วยความสามารถในการร้องเพลง การแต่งเพลง การประสานทำนองดนตรี การใช้เครื่องดนตรี การฟังดนตรีอย่างมีสุนทรียภาพและอื่นๆ อีก (Campbell : Introduction) โรงเรียนส่วนใหญ่โดยทั่วไปแล้วจะจัดการเรียนการสอนให้แก่ผู้เรียน โดยเน้นความสามารถทางการใช้ภาษาและความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ให้แก่ผู้เรียน และถ้าผู้เรียนมีความสามารถในด้านที่กล่าวมานี้ก็จะได้รับการยกย่องและถือว่าประสบความสำเร็จในการเรียน ซึ่งผู้เรียนโดยทั่วไปจะไม่มีความสามารถเฉพาะในด้านที่โรงเรียนมุ่งหวังมากนัก ดังนั้น ผู้สอนควรจะต้องจัดการเรียนการสอน โดยเอื้อให้แก่ผู้เรียนที่มีความสามารถในด้านอื่นๆ ด้วย ซึ่งทฤษฎีด้านพหุปัญญา ของการ์ดเนอร์ จะมีผลกระทบต่อการจัดหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล ความสามารถของผู้เรียน

สรุปได้ว่า จากแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนที่ได้เสนอมาช่างต้นนั้นพอสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนเป็นการพัฒนาความรู้ ความสามารถของผู้เรียนให้เกิดความรู้และประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้อบรมสั่งสอนจากผู้สอนนำไปใช้ในชีวิตประจำวันให้สามารถเลี้ยงตนเองและผู้อื่นได้

2.4 แนวคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธ

2.4.1 ความหมายของนิเวศวิทยา

นิเวศวิทยา (อังกฤษ: ecology) (มาจากภาษากรีก: οἶκος "บ้าน"; -λογία, "การศึกษาของ" [A]) คือ การวิเคราะห์และการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ของปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตและสิ่งแวดล้อมของสิ่งมีชีวิต ได้แก่ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตที่มีต่อกันและกัน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตที่มีกับสิ่งแวดล้อมแบบ 'อชีวนะ' (อังกฤษ: abiotic) ของสิ่งมีชีวิตนั้น หัวข้อนักนิเวศวิทยามักสนใจจะรวมถึงความหลากหลายทางนิเวศวิทยา การกระจาย ปริมาณ (ชีวมวล) จำนวน (ประชากร) ของสิ่งมีชีวิต เช่นเดียวกับการแข่งขันระหว่างพวกมันภายในและระหว่างระบบนิเวศ ปฏิสัมพันธ์ที่เป็นองค์ประกอบของระบบนิเวศมีลักษณะเป็นไดนามิก ซึ่งประกอบไปด้วย สิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในระบบนิเวศ ชุมชนของสิ่งมีชีวิตที่พวกมันสร้างขึ้น และองค์ประกอบที่ไม่มีชีวิตของสภาพแวดล้อมของสิ่งมีชีวิต กระบวนการในระบบนิเวศ (อังกฤษ: ecosystem process) เช่น การผลิตโดยผู้ผลิต (เช่น พืช สาหร่าย) การเกิดขึ้นของดิน (อังกฤษ: pedogenesis) วัฏจักรสารอาหาร และกิจกรรมการสร้างสถานะที่เหมาะสม (อังกฤษ: niche construction) จะเป็นตัวกำหนดการไหลของพลังงานและสสารจากสถานะหนึ่งไปยังอีกสถานะหนึ่งในระบบนิเวศ กระบวนการเหล่านี้จะทำงานอย่างเป็นปกติโดยสิ่งมีชีวิตที่มีบทบาทที่เฉพาะเจาะจงและความหลากหลายของสิ่งมีชีวิตในระบบนิเวศนั้น โดยความหลากหลายทางชีวภาพ (อังกฤษ: biodiversity) ที่หมายถึงความหลากหลายของสายพันธุ์ ของยีน และของระบบนิเวศ จะช่วยเพิ่มการบริการในระบบนิเวศ (อังกฤษ: ecosystem services)

นิเวศวิทยาเป็นสาขาการศึกษาแบบสหวิทยาการที่รวมชีววิทยาและวิทยาศาสตร์โลก โดยคำว่า "ระบบนิเวศ" ("Ökologie") เกิดขึ้นในปี 1866 โดยนักวิทยาศาสตร์ชาวเยอรมัน แอรรสต์ แฮกเกิล (Ernst Haeckel) (1834-1919) ความคิดเกี่ยวกับนิเวศวิทยาเป็นผลลัพธ์ที่เกิดจากความคิดในเชิงปรัชญา โดยเฉพาะอย่างยิ่งจากจริยธรรมและการเมือง⁴⁴ นักปรัชญากรีกโบราณเช่น Hippocrates และ อริสโตเติล ได้วางรากฐานของนิเวศวิทยาในการศึกษาเรื่อง 'ประวัติศาสตร์ธรรมชาติ' (อังกฤษ: natural history) ของพวกเขา นิเวศวิทยาสมัยใหม่ถูกแปลงให้เป็น 'วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ' ที่เข้มงวดมากขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 แนวคิดวิวัฒนาการในการปรับตัวของสิ่งมีชีวิตและ 'การคัดเลือกโดยธรรมชาติ' กลายเป็นเสาหลักของ 'ทฤษฎีทางนิเวศวิทยาสมัยใหม่' คำว่านิเวศวิทยาเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องอย่างใกล้ชิดกับ 'ชีววิทยาวิวัฒนาการ' พันธุศาสตร์ และ พฤติกรรมของสัตว์ที่อาศัยอยู่ในธรรมชาติ (อังกฤษ: ethology) ความเข้าใจถึงกระบวนการที่ความหลากหลายทางชีวภาพจะสามารถส่งผลกระทบต่อการทำงานของระบบนิเวศเป็นหัวข้อที่สำคัญในการศึกษาระบบนิเวศ โดยนักนิเวศวิทยาพยายามที่จะอธิบายดังต่อไปนี้:

- 1) กระบวนการของชีวิต การปฏิสัมพันธ์และการปรับตัว
- 2) การเคลื่อนไหวของสารอาหารและพลังงานภายในชุมชนของสิ่งมีชีวิต
- 3) กระบวนการเปลี่ยนแปลงแทนที่ของระบบนิเวศ

⁴⁴ Eric Laferrière; Peter J. Stoett (2 September 2003). International Relations Theory and Ecological Thought: Towards a Synthesis. Routledge. pp. 25-. ISBN 978-1-134-71068-3.

4) จำนวนและการกระจายของสิ่งมีชีวิตและความหลากหลายทางชีวภาพในบริบทของสภาพแวดล้อม

นิเวศวิทยาเป็นวิทยาศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์เช่นเดียวกัน มีการนำนิเวศวิทยาไปประยุกต์ใช้ในทางปฏิบัติจำนวนมากด้านชีววิทยาอนุรักษ์ การจัดการพื้นที่ชุ่มน้ำ การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ (เช่น นิเวศเกษตร (อังกฤษ: agroecology) เกษตรกรรม ป่าไม้ วนเกษตร ประมง) ผังเมือง (นิเวศวิทยาชุมชนเมือง), สุขภาพชุมชน เศรษฐศาสตร์ วิทยาศาสตร์พื้นฐานและวิทยาศาสตร์ประยุกต์ (อังกฤษ: applied science) และการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของมนุษย์ (นิเวศวิทยาของมนุษย์) ตัวอย่างเช่น วิธีการที่เรียกว่า "วงกลมของความยั่งยืน" (อังกฤษ: Circles of Sustainability) ซึ่งจะมีการใส่ใจถึงนิเวศวิทยามากกว่าแค่เป็นสิ่งแวดล้อมรอบ ๆ ตัว สิ่งมีชีวิต (รวมทั้งมนุษย์) และทรัพยากร ประกอบขึ้นเป็นระบบนิเวศซึ่งเป็นผลให้มีการรักษาระดับกลไกการฟื้นตัวของชีวพิสัยที่ควบคุมกระบวนการที่กระทำต่อองค์ประกอบของโลกที่เป็นชีวภาพ (อังกฤษ: biotic) และกายภาพ (อังกฤษ: abiotic) ระบบนิเวศมีความสำคัญต่อการอยู่รอดของสิ่งมีชีวิตอย่างยั่งยืนและสร้างทุนทางธรรมชาติ เช่น การผลิตชีวมวล (อาหาร เชื้อเพลิง เส้นใยและยา) ควบคุมสภาพภูมิอากาศ วัฏจักรของชีวธรณีเคมี (อังกฤษ: biogeochemical) ของโลก การกรองน้ำ การกักตัวของดิน การควบคุมการชะล้างพังทลาย การป้องกันน้ำท่วมและลักษณะทางธรรมชาติอื่น ๆ ที่มีมูลค่าทางวิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ หรือมูลค่าภายในตัวมันเอง

นิเวศวิทยามีต้นกำเนิดที่ซับซ้อนเนื่องจากเป็นส่วนที่ใหญ่ของธรรมชาติของสหวิทยาการของมัน⁴⁵ นักปรัชญากรีกโบราณเช่นฮิปโปเครติสและอริสโตเติลเป็นผู้ที่อยู่ในกลุ่มแรก ๆ ที่ได้บันทึกข้อสังเกตทั้งหลายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ทางธรรมชาติ อย่างไรก็ตามพวกเขามองชีวิตในแง่ของ essentialism (ความเชื่อที่ว่าทุกสิ่งทุกอย่างมีสมบัติพื้นฐานที่สามารถค้นพบได้ด้วยเหตุผล (ปรัชญา) หรือเป็นทฤษฎีที่ส่งเสริมการสอนวิชาและความชำนาญขั้นพื้นฐานเฉพาะอย่างให้กับผู้เรียนทุกคน (การศึกษา) ที่สายพันธ์ต่าง ๆ เป็นแนวความคิดของสิ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างคงที่ในขณะที่ความหลากหลายถูกมองว่าเป็นความผิดปกติของชนิดที่เป็นนามธรรม (อังกฤษ: idealized type) ซึ่งแตกต่างกับความเข้าใจที่ทันสมัยของทฤษฎีทางนิเวศที่ซึ่งความหลากหลายถูกมองว่าเป็นปรากฏการณ์จริงที่น่าสนใจและมีบทบาทในการกำเนิดของการปรับตัวโดยใช้วิธีการคัดเลือกโดยธรรมชาติ⁴⁶ แนวความคิดในช่วงเริ่มต้นของระบบนิเวศเช่นความสมดุลและกฎระเบียบในธรรมชาติสามารถโยงไปถึง Herodotus (เสียชีวิตประมาณ 425 BC) ผู้ที่อธิบายหนึ่งในบัญชีแรก ๆ ของทฤษฎี mutualism (การพึ่งพาอาศัยกัน) ในการสังเกตของเขาเกี่ยวกับ "พันธุกรรมธรรมชาติ" เขาตั้งข้อสังเกตว่าจระเข้แม่น้ำไนล์ที่กำลังอาบแดดจะเปิดปากของพวกมันเพื่อให้ตัว Sandpipers (นกชายฝั่งทะเลมีขาและปากยาว) สามารถเข้าปากได้อย่างปลอดภัยเพื่อเด็ดปลิงออก เป็นการให้คุณค่าทางโภชนาการแก่ตัว Sandpiper และให้สุขอนามัยในช่องปากที่ดีสำหรับจระเข้ อริสโตเติลมีอิทธิพลในช่วงต้นของการพัฒนาด้านปรัชญาของนิเวศวิทยา เขาและนักเรียนของเขา Theophrastus ตั้ง

⁴⁵ Egerton, F. N. (2001). "A history of the ecological sciences: early Greek origins" (PDF). *Bulletin of the Ecological Society of America*. 82 (1): 93–97.

⁴⁶ Odum, E. P.; Barrett, G. W. (2005). *Fundamentals of Ecology*. Brooks Cole. p. 598. ISBN 978-0-534-42066-6.

ข้อสังเกตอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับพืชและการอพยพของสัตว์ ชีวภูมิศาสตร์ สรีรวิทยา และพฤติกรรมของพวกมัน เป็นการให้สิ่งที่คล้ายกันในช่วงต้นกับแนวคิดสมัยใหม่ของ niche ทางนิเวศวิทยา

แนวคิดเชิงนิเวศเช่นห่วงโซ่อาหาร การควบคุมประชากร และผลผลิตถูกพัฒนาขึ้นครั้งแรกในปี 1700 ผ่านการตีพิมพ์ผลงานของนักส่องกล้องจุลทรรศน์ Antoni van Leeuwenhoek (1632-1723) และนักพฤกษศาสตร์ Richard Bradley (1688? -1732) นักชีวภูมิศาสตร์ Alexander von Humboldt (1769-1859) เป็นผู้บุกเบิกช่วงแรกในการคิดเชิงนิเวศและเป็นหนึ่งในคนแรก ๆ ที่ตระหนักถึงการไล่ระดับทางนิเวศที่สายพันธุ์ต่าง ๆ จะถูกแทนที่หรือถูกเปลี่ยนแปลงในรูปแบบไปตามการไล่ระดับด้านสิ่งแวดล้อมเช่น cline (ไคลน) n. การเปลี่ยนแปลงของลักษณะที่ค่อย ๆ เป็นไป) ที่ขึ้นรูปตามการเพิ่มขึ้นในระดับความสูง Humboldt ดึงแรงบันดาลใจจาก Isaac Newton ในขณะที่เขาได้พัฒนารูปแบบของ "ฟิสิกส์ทางบก" ในรูปแบบของนิวตันเขาได้นำความถูกต้องทางวิทยาศาสตร์สำหรับการวัดไปสู่ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและแม้กระทั่งการพูดพาดพิงถึงแนวคิดที่เป็นรากฐานของกฎทางนิเวศที่ทันสมัยในความสัมพันธ์แบบสายพันธุ์กับพื้นที่ นักประวัติศาสตร์ธรรมชาติเช่น Humboldt, James Hutton และ Jean-Baptiste Lamarck (และคนอื่น ๆ) ได้วางรากฐานของวิทยาศาสตร์ทางนิเวศที่ทันสมัย คำว่า "นิเวศวิทยา"(เยอรมัน: Oekologie, Ökologie) กำเนิดขึ้นเมื่อเร็ว ๆ นี้และได้รับการประกาศเกียรติคุณเป็นครั้งแรกโดยนักชีววิทยาชาวเยอรมัน Ernst Haeckel ในหนังสือของเขาชื่อ *Generelle Morphologie der Organismen* (1866) Haeckel เป็นนักสัตววิทยา ศิลปิน นักเขียน และต่อมาในชีวิตเป็นศาสตราจารย์ทางกายวิภาคศาสตร์เชิงเปรียบเทียบ⁴⁷

นิเวศวิทยาสมัยใหม่เป็นวิทยาศาสตร์วัยหนุ่มที่ดึงดูดความสนใจทางวิทยาศาสตร์เป็นครั้งแรกอย่างมีนัยสำคัญในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 (ประมาณเวลาเดียวกันกับการศึกษาด้านวิวัฒนาการที่กำลังได้รับความสนใจทางวิทยาศาสตร์) นักวิทยาศาสตร์ที่โดดเด่น Ellen Swallow Richards อาจได้แนะนำเป็นครั้งแรกของคำว่า "oekology" (ซึ่งในที่สุดก็ได้ปรับเปลี่ยนไปเป็นเศรษฐศาสตร์ในครัวเรือน (อังกฤษ: home economics)) ในสหรัฐอเมริกาเมื่อช่วงต้นปี 1892⁴⁸

ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 นิเวศวิทยาเปลี่ยนผ่านจากรูปแบบเชิงอธิบายเพิ่มเติมของประวัติศาสตร์ธรรมชาติให้เป็นรูปแบบการวิเคราะห์มากขึ้นของประวัติศาสตร์ธรรมชาติเชิงวิทยาศาสตร์[8][11] Frederic Clements ได้ตีพิมพ์หนังสือทางนิเวศวิทยาของอเมริกาเล่มแรกในปี 1905[26] นำเสนอแนวคิดของ ชุมชนพืชในฐานะที่เป็นซูเปอร์สิ่งมีชีวิต (อังกฤษ: superorganism) เอกสารฉบับนี้รณรงค์ให้มีการอภิปรายระหว่างทฤษฎีองค์รวมทางนิเวศ (อังกฤษ: ecological holism) กับทฤษฎีเฉพาะตัวตน (อังกฤษ: individualism) ที่ดำเนินไปจนถึงปี 1970s หลักการซูเปอร์สิ่งมีชีวิตของเคลเมนส์ได้เสนอว่าระบบนิเวศจะคืบหน้าผ่านขั้นตอนปกติและความมุ่งมั่นของการพัฒนาในช่วงกลาง (อังกฤษ: seral development) ที่อุปมาแล้วเหมือนกับขั้นตอนการพัฒนาของสิ่งมีชีวิตหนึ่ง ๆ กระบวนทัศน์แบบ Clements ได้ถูกท้าทายโดย Henry Gleason ผู้ที่ระบุว่าชุมชนทางนิเวศจะพัฒนาจากสมาคมที่มีลักษณะเฉพาะและบังเอิญของสิ่งมีชีวิตแต่ละตัวตน การ

⁴⁷ Stauffer, R. C. (1957). "Haeckel, Darwin and ecology". *The Quarterly Review of Biology*. 32 (2): 138–144.

⁴⁸ Hunt, Caroline Louisa (1912). *The life of Ellen H. Richards* (1st ed.). Boston: Whitcomb & Barrows.

เปลี่ยนแปลงการรับรู้แบบนี้ได้วางจุดโฟกัสกลับไปยังประวัติศาสตร์ชีวิตของสิ่งมีชีวิตแต่ละตัวตนและวิธีที่สิ่งนี้จะเกี่ยวข้องกับการพัฒนาของสมาคมชุมชนได้อย่างไร

ทฤษฎีซูเปอร์สิ่งมีชีวิตของ Clements เป็นแอปพลิเคชันที่ขยายจนเกินเหตุของรูปแบบในอุดมคติของทฤษฎีองค์รวม คำว่า "ทฤษฎีองค์รวม" ได้รับการประกาศเกียรติคุณในปี 1926 โดย Jan Christiaan Smuts คนสำคัญทางประวัติศาสตร์แบบโพลาริเซชันและแบบทั่วไปชาวแอฟริกาใต้ ผู้ได้รับแรงบันดาลใจจากแนวคิดด้านซูเปอร์สิ่งมีชีวิตของ Clements ประมาณช่วงเวลาเดียวกัน Charles Elton ได้บุกเบิกแนวคิดของห่วงโซ่อาหารในหนังสือคลาสสิกของเขา "นิเวศวิทยาสัตว์"[32] เอลตัน ได้กำหนดความสัมพันธ์ด้านนิเวศโดยใช้แนวคิดของห่วงโซ่อาหาร วัฏจักรอาหาร และขนาดอาหาร และได้อธิบายความสัมพันธ์ด้านตัวเลขระหว่างหลาย ๆ กลุ่มการทำงานที่แตกต่างกัน และความอุดมสมบูรณ์ที่เกี่ยวข้องของพวกมัน 'วัฏจักรอาหาร' ของเอลตันถูกแทนที่ด้วย 'เครือข่ายอาหาร' ในข้อความด้านนิเวศที่ตามมา Alfred J. Lotka ได้นำมาซึ่งแนวคิดทางทฤษฎีจำนวนมากที่นำหลักการทางอุณหพลศาสตร์ไปใช้กับนิเวศวิทยา

ในปี 1942 Raymond Lindeman เขียนเรื่องไดนามิกโภชนาการของนิเวศวิทยาที่ตีพิมพ์หลังจากที่ตอนแรกถูกปฏิเสธเพราะการเน้นในทฤษฎีของมัน ไดนามิกโภชนาการได้กลายเป็นรากฐานสำหรับงานจำนวนมากที่จะปฏิบัติตามการใช้พลังงานและการไหลของวัสดุผ่านระบบนิเวศ Robert E. MacArthur ได้ขยายทฤษฎีทางคณิตศาสตร์ขั้นสูง การคาดการณ์และการทดสอบในระบบนิเวศในปี 1950 ซึ่งสร้างแรงบันดาลใจโรงเรียนเพื่อการฟื้นคืนแห่งหนึ่งของนักนิเวศวิทยาทางคณิตศาสตร์เชิงทฤษฎี นิเวศวิทยายังได้พัฒนาผ่านการมีส่วนร่วมจากประเทศอื่น ๆ รวมทั้ง Vladimir Vernadsky ของรัสเซียและการจัดตั้งแนวคิดด้านชีวธรณศาสตร์ของเขาในปี 1920s และ Kinji Imanishi ของญี่ปุ่นและแนวความคิดของเขาด้านความกลมกลืนในธรรมชาติและและการแบ่งแยกที่อยู่อาศัยในปี 1950s การรับรู้ทางวิทยาศาสตร์ของการมีส่วนร่วมกับนิเวศวิทยาจากวัฒนธรรมที่ไม่พูดภาษาอังกฤษถูกขัดขวางโดยภาษาและอุปสรรคในการแปล⁴⁹

นิเวศวิทยาได้พุ่งขึ้นสู่ความสนใจทางวิทยาศาสตร์และเป็นที่ยอมรับในช่วงการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมระหว่างปี 1960-1970s มีความผูกพันทางประวัติศาสตร์และวิทยาศาสตร์ที่แข็งแกร่งระหว่างนิเวศวิทยา การจัดการสิ่งแวดล้อม และการป้องกัน การเน้นย้ำทางประวัติศาสตร์และงานเขียนบทวิจารณ์ธรรมชาติสำหรับการป้องกันมีอยู่ในถิ่นห่างไกล จากนักนิเวศวิทยาที่โดดเด่นในประวัติศาสตร์ของชีววิทยาเพื่อการอนุรักษ์เช่น Aldo Leopold และ Arthur Tansley ถูกถอดออกให้ห่างไกลจากย่านใจกลางเมืองที่มีความเข้มข้นของมลพิษและความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมตั้งอยู่ Palamar (2008) บันทึกการบดบังโดยนักสิ่งแวดล้อมที่สำคัญของสตรีนักบุกเบิกในช่วงต้นทศวรรษ 1900 ผู้ที่ต่อสู้เพื่อระบบนิเวศของสุขภาพเมือง (จึงถูกเรียกว่า euthenics) และได้นำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงในกฎหมายสิ่งแวดล้อม ผู้หญิงเช่น Ellen Swallow Richards และ Julia Lathrop และอื่น ๆ เป็นแถวหน้าในการเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมที่เป็นที่ยอมรับมากขึ้นหลังจากปี 1950s

ในปี 1962 หนังสือของนักชีววิทยาทางทะเลและนักนิเวศวิทยา Rachel Carson เรื่อง Silent Spring ได้ช่วยระดมเคลื่อนไหวด้านสิ่งแวดล้อมโดยการแจ้งเตือนประชาชนเกี่ยวกับสารกำจัด

⁴⁹ Ghilarov, A. M. (1995). "Vernadsky's biosphere concept: an historical perspective". *The Quarterly Review of Biology*. 70 (2): 193–203.

ศัตรูพืชที่เป็นพิษเช่นดีดีทีที่สะสมในสิ่งแวดล้อม คาร์สันได้ใช้วิทยาศาสตร์เชิงนิเวศเพื่อเชื่อมโยงการปลดปล่อยสารพิษในสิ่งแวดล้อมที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพของมนุษย์และระบบนิเวศ ตั้งแต่นั้นมานักนิเวศวิทยาได้ทำงานเพื่อสร้างสะพานเชื่อมความเข้าใจของพวกเขาด้านการย่อยสลายของระบบนิเวศของโลกกับการเมือง กฎหมาย การฟื้นฟูด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ⁵⁰

ขอบเขตของนิเวศวิทยาประกอบด้วยแถวที่กว้างขวางของระดับของปฏิสัมพันธ์ขององค์กรซึ่งครอบคลุมปรากฏการณ์ระดับจุลภาค (เช่นเซลล์) จนถึงขนาดของดาวเคราะห์ (เช่นชีวมณฑล (อังกฤษ: biosphere)) ยกตัวอย่าง ระบบนิเวศหลายระบบประกอบด้วยทรัพยากรแบบชีวและรูปแบบของชีวิตที่มีปฏิสัมพันธ์ (เช่นสิ่งที่มีชีวิตเดี่ยวรวมตัวกันเป็นประชากรที่จะรวมเป็นในชุมชนทางนิเวศวิทยาที่แตกต่างกัน) ระบบนิเวศเป็นแบบไดนามิก พวกมันไม่ค่อยเดินตามเส้นทางต่อเนื่องที่เป็นเชิงเส้น แต่พวกมันมีการเปลี่ยนแปลงเสมอ บางครั้งก็รวดเร็วและบางครั้งก็ช้ามากจะจนกระทั่งอาจใช้เวลานับพัน ๆ ปีสำหรับกระบวนการทางนิเวศวิทยาที่จะนำมาซึ่งขั้นตอนต่อเนื่องบางอย่างของป่าป่าหนึ่ง พื้นที่ของระบบนิเวศอาจแตกต่างกันอย่างมาก ตั้งแต่ขนาดเล็ก ๆ ไปจนถึงขนาดใหญ่ ต้นไม้ต้นเดียวมีผลเพียงเล็กน้อยในการจัดหมวดหมู่ของระบบนิเวศป่าไม้ แต่เกี่ยวข้องเป็นอย่างยิ่งกับสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในนั้น หลายรุ่นลูกหลานของประชากรพลีสามารถอยู่ในช่วงอายุเดียวของป่าไม้หนึ่งใบ แต่แต่ละตัวของพลีเหล่านั้นในอีกทางหนึ่งจะสนับสนุนชุมชนแบคทีเรียที่หลากหลายธรรมชาติของการเชื่อมโยงกันในชุมชนนิเวศวิทยาไม่สามารถอธิบายโดยการรู้รายละเอียดของแต่ละสายพันธุ์แบบแยกจากกัน เพราะรูปแบบฉุกเฉินจะไม่มีเปิดเผยหรือไม่สามารถคาดการณ์ได้จนกว่าระบบนิเวศจะได้รับการศึกษาทั้งหมดแบบบูรณาการ อย่างไรก็ตาม บางหลักการทางนิเวศวิทยามีการแสดงผลของคุณสมบัติแบบสะสมที่ผลรวมขององค์ประกอบทั้งหลายได้อธิบายคุณสมบัติของทั้งหมด เช่นอัตราการเกิดของประชากรที่เท่ากับผลรวมของการเกิดของแต่ละคน(หรือสัตว์หรือพืช)ในช่วงกรอบเวลาที่กำหนด⁵¹

ขนาดของการเปลี่ยนแปลงของหลายระบบนิเวศสามารถทำงานเหมือนระบบปิด เช่นการโยกย้ายของพลีบนต้นไม้ต้นเดียว ในขณะที่ในเวลาเดียวกันระบบยังคงเปิดอันเนื่องมาจากอิทธิพลของขนาดที่กว้างกว่าเช่นบรรยากาศหรือสภาพภูมิอากาศ ดังนั้น นักนิเวศวิทยาจะจำแนกระบบนิเวศตามลำดับชั้นโดยการวิเคราะห์ข้อมูลที่รวบรวมได้จากหลายหน่วยงานขนาดปลีกย่อย เช่นสมาคมพืช สภาพภูมิอากาศ และชนิดของดิน และบูรณาการข้อมูลนี้เพื่อระบุรูปแบบฉุกเฉินต่าง ๆ ขององค์กรและกระบวนการที่ชัดเจนที่ทำงานในท้องถิ่นจนถึงขนาดระดับภูมิภาค ภูมิภาค และลำดับเหตุการณ์

เพื่อจัดโครงสร้างของการศึกษาด้านนิเวศวิทยาให้อยู่ในกรอบแนวคิดที่จัดการได้ โลกชีวภาพจะถูกจัดวางให้เป็นลำดับชั้นที่ซ้อนกันตั้งแต่ในระดับยีนไปยังเซลล์ไปยังเนื้อเยื่อไปยังอวัยวะไปยังสิ่งมีชีวิตไปยังสายพันธุ์ไปยังประชากรไปยังชุมชนไปยังระบบนิเวศไปยังชีวนิเวศ (อังกฤษ: biomes) และไปจนถึงระดับชีวมณฑล กรอบงานแบบนี้ก่อตัวเป็นรูปแบบการปกครองแบบหนึ่งที่ครอบคลุมการปกครองอื่น ๆ (อังกฤษ: Panarchy) และได้แสดงออกเป็นพฤติกรรมแบบไม่เชิงเส้น หมายความว่า

⁵⁰ Krebs, J. R.; Wilson, J. D.; Bradbury, R. B.; Siriwardena, G. M. (1999).

⁵¹ Liere, Heidi; Jackson, Doug; Vandermeer, John; Wilby, Andrew (20 September 2012).

"ผลและสาเหตุไม่เป็นสัดส่วนกัน เพื่อที่ว่า การเปลี่ยนแปลงเล็ก ๆ ที่เกิดกับตัวแปรที่วิกฤตเช่นจำนวนไนโตรเจนที่คงที่สามารถนำไปสู่หลายการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นสัดส่วนกัน หรืออาจเป็นสิ่งที่ไม่สามารถเปลี่ยนกลับคืนได้ในคุณสมบัติของระบบ"⁵²

2.4.3 พระพุทธศาสนากับทรัพยากรธรรมชาติ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้ว สิ่งที่สำคัญคือความรู้สึกที่ติดต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความดีงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนาสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้ำ และสอนให้คนรู้จักบุญคุณแม่แต่คุณประโยชน์ของพืชมีความแปลความเป็นภาษาไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของต้นไม้ใด ไม่พึงหักกิ่งก้านใบของต้นไม้ นั้นผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึกที่ติดต่อกันให้ระลึกเสมอว่าต้นไม้ที่เราได้อาศัยร่มเงาเป็นประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไป นอกจากความรู้สึกที่เห็นคุณค่าของกันและกัน มุ่งเน้นให้ระลึกในคุณค่าของกันและกัน พระพุทธศาสนายังสอนให้มองพืชและสัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตาจิตความเมตตาตัวเอง ถือเป็นความรู้สึกที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนาโดยการมองทุกสิ่งทุกอย่างว่าเป็นสรรพสัตว์ผู้อยู่ร่วมโลก และต้องมีความเข้าใจหลักความเป็นจริงทางธรรมชาติตามกฎแห่งไตรลักษณ์คือ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ซึ่งถือเป็นสภาวะธรรมชาติ ที่ทำให้มนุษย์มีทัศนคติที่ถูกต้องในการพัฒนาตนเอง

คติในทางพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่งคือ ให้มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่งดงามน่ารื่นรมย์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีความสุข เพราะในร่างกายมนุษย์ประกอบไปด้วยธาตุธรรมชาติอยู่แล้ว และธรรมชาติถือเป็นองค์ประกอบในการฝึกฝนพัฒนาตนเองของมนุษย์เป็นอุปกรณ์ในการศึกษาเรียนรู้ตนเองอีกด้วย คือการจะพัฒนาคนให้มีจิตใจที่เจริญงอกงามเป็นคนที่มีคุณธรรม จำเป็นต้องอาศัยธรรมชาติในการฝึก เมื่อใดที่มีสภาพแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อเสียงรบกวนและมีกิจกรรมที่วุ่นวาย เรียกว่า กายวิเวก เมื่อใดที่จิตรู้สึกมีความสุข มีความอิ่มใจ มีความสดชื่น มีแนวโน้มไปในทางที่ดี ก็จะทำให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่พร้อมจะฝึกฝนพัฒนายิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก คือการเอาจิตที่พร้อมแก่การทำงานทั้งหลายไปใช้งานด้านการพิจารณาเพื่อให้เกิดปัญญาเมื่อเกิดความรู้อย่างเห็นตามสภาวะที่เป็นจริง

แนวความคิดการจัดการสิ่งแวดล้อมตามหลักพุทธศาสนาบนแนวทางของความเป็นจริงต้องรู้ระบบนิเวศที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติที่เรียกว่า อุดุนิยม ได้แก่ ความจริงเกี่ยวกับสสารสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพเรียกว่า พืชนิยาม ได้แก่ ความหลากหลายทางชีวภาพพันธุกรรมซึ่งเป็นองค์ประกอบที่เป็นธรรมชาติที่เกี่ยวกับพฤติกรรม เป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างมนุษย์กับสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต เป็นกลไกที่เชื่อมโยงทุกสรรพสิ่งเข้าด้วยกัน ซึ่งทางพุทธศาสนาเรียกว่า “ธรรมนิยาม” สภาวะสิ่งทั้งมวลมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันตามกระบวนการแห่งเหตุและผลเสมอ⁵³

⁵² Levin, S. A. (1999). *Fragile Dominion: Complexity and the Commons*. Reading, MA: Perseus Books.

⁵³ พระมหาเฉลิมเกียรติ จีระพัฒน์ (แก้วหอม), “การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ”, บทความวิจัย โปสตัดโดยพนัส เพ็งที, 14 พ.ย. 2552 03:48.

พระพุทธศาสนากับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่เกิดจากปัญญาที่รู้แจ้งในสรรพสิ่ง กล่าวคือพระพุทธเจ้าผู้ก่อตั้งพุทธศาสนาได้ตรัสรู้ อริยสัจ 4 อันเป็นความจริงอันประเสริฐ ได้แก่ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรคการ รู้หลักความจริงทั้ง 4 นี้ มีความหมายไปถึงการรู้เรื่องโลกและจักรวาลตลอดทั้งกฎธรรมชาติของสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นด้วยการอาศัยกัน เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันตลอด ไม่มีสิ่งใดที่จะอยู่ได้อย่างอิสระโดดเดี่ยวหรือเป็นใหญ่เฉพาะตน ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม จึงกล่าวได้ว่า พุทธศาสนามองสรรพสิ่งว่าเป็นอยู่หรือมีอยู่ด้วยการพึ่งพา นั่นคือทัศนะของพุทธศาสนาที่มองสิ่งแวดล้อมด้วยความเป็นเหตุปัจจัย ดังกฎ “อิทัปปัจจยตา” ที่ว่า “เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป”

การมองสรรพสิ่งด้วยท่าทีที่พึ่งพาอาศัยกันอย่างนี้จึงนำไปสู่ความเป็นจริยธรรมสากล ทำให้พุทธศาสนามีหลักพระธรรมวินัยที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ พระพุทธเจ้าได้ทรงวางหลักพระวินัยตั้งอยู่บนรากฐานของความถูกต้อง (ธรรม) เช่น สิกขาบทที่ห้ามภิกษุไม่ให้ทำลายชีวิตพืชและสัตว์ไม่ให้ทิ้งเศษอาหารหรือของบูดเน่าลงในแม่น้ำ เป็นต้น ก็เพราะว่าชีวิตทุกชีวิตต่างก็มีคุณค่าในการดำรงอยู่เมื่อทำลายป่าไม้แม่น้ำและพืชพันธุ์ ผลกระทบที่จะเกิดขึ้นก็เกิดแก่ทั้งสองฝ่ายคือทั้งฝ่ายผู้ที่ทำลายและผู้ที่ถูกทำลาย

ทัศนะของพระพุทธศาสนาที่มองสรรพสิ่งมีลักษณะ 2 อย่างคือ มองลักษณะทางกายภาพ และมองลักษณะทางจิตภาพ การมองทางด้านกายภาพนั้น เป็นการมองลักษณะการเกิดขึ้นตั้งอยู่ของระบบจักรวาล ที่มนุษย์ควรรู้เท่าทันและอยู่อาศัยเพื่อดำรงชีวิต และเผ่าพันธุ์ การมองเห็นด้านจิตภาพเป็นการมองด้านใน คือสภาพจิตใจของมนุษย์ ที่จะต้องดำรงตนอย่างพอเหมาะพอดีกับธรรมชาติภายนอก ไม่ให้ความโลภโกรธหลงครอบงำ จนไปทำลายในด้านกายภาพหรือสิ่งแวดล้อม ลักษณะเช่นนี้ดำเนินไปอย่างสอดคล้องประสานกัน โดยมนุษย์ต้องเรียนรู้และมองเห็นความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่งด้วยความรู้ที่เท่าทัน เพื่อไม่ให้จิตใจหวั่นไหวไปตามกระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงจนก่อให้เกิดทุกข์อันเกิดจากการดิ้นรน เพื่อไม่ให้ตนเสื่อมสลายไป จนเป็นเหตุให้เปื่อยเบียนและทำลายคนอื่น ดังนั้นทัศนะของพุทธศาสนาจึงเน้นให้มนุษย์อยู่กับโลกอย่างพึ่งพาไม่สนับสนุนการเอาชนะธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือเอาชนะโลกด้วยการทำลาย หลักธรรมในพุทธศาสนาได้สร้างระบบจริยธรรมตั้งแต่พื้นฐานจนถึงโลกุตระธรรม ทำให้มนุษย์ มองสิ่งแวดล้อม มองสรรพสัตว์ว่าเป็นเหมือนเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ ทำให้มนุษย์มองเห็นคุณค่าของชีวิตทุกชีวิต พุทธบริษัทถือเป็นหลักร่วมกันว่าตนเองอยากเป็นอยู่ ไม่อยากตาย รักสุข เกลียดทุกข์ คนอื่นก็ฉันนั้นเหมือนกัน⁵⁴

แนวคิดที่เกี่ยวกับหลักพุทธธรรมที่ส่งเสริมด้านการอนุรักษ์ป่าไม้

อิทัปปัจจยตา หรือปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักสำคัญที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเกี่ยวกับกฎธรรมชาติหรือหลักความจริงที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ที่ไม่มีใครสร้างหรือดลบันดาล พระพุทธองค์ทรงค้นพบธรรมชาตินี้แล้วจึงได้นำมาประกาศให้ชาวโลกได้รู้ตาม เมื่อบุคคลรู้และเข้าใจปฏิจจสมุปบาท ก็เท่ากับเห็นธรรม ดังพระพุทธพจน์ว่า “ผู้ใดเห็นปฏิจจสมุปบาท ผู้นั้นเห็นธรรม ผู้ใดเห็นธรรม ผู้นั้น

⁵⁴ ประพันธ์ ศุภษร, พุทธธรรมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม, สำนักพิมพ์ : เนชั่นเ็ดดูเทนเมนท์ Books, www.naiin.com/writer/027461.

เห็นปฏิจสมุปปาท” อิทัปปัจจยตา ถือว่าเป็นกฎธรรมชาติอันเป็นกฎสากล เป็นสภาวะธรรมล้วน ๆ ด้วยการแสดงหลักธรรมแห่งการพึ่งพา คือ

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี เมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เพราะสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป⁵⁵

หลักการนี้เป็นการแสดงให้เห็นกฎธรรมชาติอย่างกว้างและครอบคลุมทุกสิ่ง เมื่อนำมาประยุกต์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ทำได้ดังนี้

เมื่อสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมีเมื่อสิ่งนี้เกิดขึ้น สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

ประโยชน์ที่เราสามารถ สร้างจิตสำนึกทางด้านบวกโดยการเน้นความอยู่รอดของสภาพแวดล้อม ว่า เมื่อป่าไม้ ไม่ถูกทำลาย สัตว์ป่าทุกประเภทมี ป่าไม้อันอุดมสมบูรณ์มี แม่น้ำและอากาศที่บริสุทธิ์มี ระบบนิเวศ ความอุดมสมบูรณ์สิ่งแวดล้อมทรัพยากรธรรมชาติ เกิดขึ้น สิ่งต่าง ๆ ย่อมเกิดตามมา แหล่งอาหารของคนและสัตว์เกิดขึ้นอย่างพอเพียง สัตว์ป่าและสัตว์น้ำมีการขยายพันธุ์อย่างสมดุล ป่าไม้ช่วยป้องกันการไหลบ่าของน้ำป่า ช่วยดูดซับน้ำให้เกิดความชุ่มชื้นแก่ผิวดิน เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี เมื่อสิ่งนี้ดับไป สิ่งนี้จึงดับไป ประโยชน์นี้เป็นการชี้ให้เห็นโทษของการทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติว่าเมื่อสิ่งแวดล้อมไม่มี ระบบนิเวศวิทยาถูกทำลาย สัตว์ป่า ป่าไม้ ต้น น้ำลำธารถูกทำลายไม่มีเหลือ ชีวิตมนุษย์ก็ไม่สามารถดำรงอยู่ได้ เพราะทรัพยากรธรรมชาติอยู่ไม่ได้สลายไป ชีวิตของมนุษย์ก็ต้องดับไปด้วยเพราะเป็นส่วนหนึ่งของสิ่งแวดล้อมในธรรมชาติ⁵⁶

ดังที่ปรากฏในพระสูตร “วโนโรปสูตร ที่ 7” ว่าด้วยการปลูกป่า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงตรัส ครั้นเมื่อเทวดา [47] ได้ทูลถามว่า

บุญย่อมเจริญ ทั้งกลางวันและกลางคืน
ตลอดกาลทุกเมื่อ แก่ชนเหล่าไหน

ชนเหล่าไหนดำรงอยู่ในธรรม
สมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว ย่อมไปสู่สวรรค์

พระผู้มีพระภาคตรัสตอบว่า

ชนเหล่าใดปลูกสวนอันน่ารื่นรมย์
ปลูกป่า สร้างสะพาน ขุดสระน้ำ บ่อน้ำ
และให้ที่พักอาศัย

บุญย่อมเจริญแก่ชนเหล่านั้น
ทั้งกลางวันและกลางคืนตลอดกาลทุกเมื่อ

ชนเหล่านั้นดำรงอยู่ในธรรม สมบูรณ์ด้วยศีลแล้ว
ย่อมไปสู่สวรรค์อย่างแน่นอน⁵⁷

ในพระสูตร “เซตวันสูตร ที่ 8” ว่าด้วยพระเซตวันวิหาร [147] เทวดากราบทูลว่า
ก็พระเซตวันมหาวิหารนี้นั้น อันหมู่แห่งท่านผู้แสวงคุณอยู่
อาศัยแล้ว อันพระพุทธเจ้าผู้เป็นพระธรรมราชาประทับอยู่

⁵⁵ ส.นิ.16/64/53.

⁵⁶ ประพันธ์ศุภขร, “พุทธธรรมเพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม”, อ่างแล้ว

⁵⁷ ส.ส.7/145-146/43-44.

แล้ว เป็นแหล่งที่เกิดปิตีของข้าพระองค์ การงาน 1 วิชา 1
 ธรรม 1 ศิล 1 ชีวิตอย่างสูง 1 สัตว์ทั้งหลายย่อมบริสุทธิ์
 ด้วยคุณธรรม 5 นี้ หาบริสุทธิ์ด้วยโคตรหรือด้วยทรัพย์ไม่ ๆ
 เพราะเหตุนั้นแหละ คนผู้ฉลาด เมื่อเห็นประโยชน์ของตน
 ควรเลือกเฟ้นธรรมโดยอุบายอันแยบคาย เพราะเมื่อเลือก
 เฟ้นเช่นนี้ ย่อมหมดจดได้ในธรรมเหล่านั้น ๆ พระสารีบุตรรูปเดียวเท่านั้น
 (เป็นผู้ประเสริฐ) ด้วยปัญญา ศิล และความสงบ ภิกษุใดเป็นผู้ถึงซึ่งฝั่ง
 ภิกษุนั้นก็มีท่านพระสารีบุตรนั้นเป็นเยี่ยม ๆ⁵⁸

ข้อห้ามในพระปาติโมกข์ ที่เกี่ยวกับป่าไม้ ต้นไม้ และแม่น้ำลำคลอง

ข้อห้ามในพระปาติโมกข์ ที่เกี่ยวกับป่าไม้ ต้นไม้และลำคลอง เนื่องจากพระพุทธเจ้าเป็นนัก
 อนุรักษ์ระบบนิเวศน์ที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในโลก พระองค์รู้ถึงการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของสรรพสิ่ง
 เป็นอย่างตึงคงจะไม่มีสิ่งใดจะสามารถอยู่ได้โดยลำพังตนเอง โดยไม่ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งอื่น ด้วยเหตุนี้เรา
 จะเห็นข้อห้ามในพระปาติโมกข์ (วินัยของพระ) หลายข้อที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นให้สาวกปฏิบัติซึ่ง
 วินัยเหล่านี้แต่ละข้อล้วนแล้วแต่เป็นข้อปฏิบัติเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติในระบบนิเวศน์เพื่อให้คงอยู่ใน
 สภาพเดิม เพื่อเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ในการแสวงหาปัจจัย 4 มาใช้ในการดำรงชีวิตสืบต่อไป เรา
 สามารถแบ่งความสำคัญออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

ก. ข้อห้ามในพระปาติโมกข์ที่เกี่ยวกับป่าไม้และต้นไม้ พระองค์ทรงบัญญัติไว้ ดังนี้

ข้อห้ามในปาราชิกสิกขาบทที่ 2 ว่าด้วยการถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
 กับป่าไม้และต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าทรงห้ามตัดและห้ามทำลาย คือ

(89) พระบัญญัติ ก็ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลักมีมูลค่า
 เท่ากับอัตราทศที่พระราชาทังหลายจับโจรและประหารบ้าง จองจำบ้าง เนรเทศบ้าง บริภาษว่า “เจ้า
 เป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย” ดังนี้ เพราะถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้
 เช่นใด ภิกษุผู้ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้เช่นนั้น แม้ภิกษุนั้นเป็นปาราชิกหาสังวาสมิได้

ทรัพย์ที่อยู่ในแผ่นดิน

(94) ที่ชื่อว่า ทรัพย์อยู่ในแผ่นดิน ได้แก่ทรัพย์ที่ฝังกลบไว้ในแผ่นดิน ภิกษุมีโถงมีเถยจิต คิด
 จะลักทรัพย์อยู่ในแผ่นดิน เทียวแสวงหาเพื่อนก็ตาม แสวงหาจอบหรือตะกร้าก็ตาม ต้องอาบัติทุกกฎ
 ตัดไม้หรือเถาว์วัลย์ ซึ่งเกิดอยู่ในที่นั้น ต้องอาบัติทุกกฎ ขุดก็ตาม คู้ยก็ตาม โภยขึ้นก็ตาม

(94) ที่ชื่อว่า ทรัพย์อยู่ในแผ่นดิน ได้แก่ทรัพย์ที่ฝังกลบไว้ในแผ่นดิน ภิกษุโถยจิตคิดจะลัก
 ทรัพย์อยู่ในแผ่นดิน เทียวแสวงหาจอบหรือตะกร้าก็ตาม ต้องอาบัติทุกกฎ ตัดไม้หรือเถาว์วัลย์ ซึ่งเกิด
 อยู่ในที่นั้น ต้องอาบัติทุกกฎ ขุดก็ตาม กฏขึ้นก็ตาม ซึ่งดินร่วนอาศัยทุกกฎ จับต้องหม้อ ต้องอาบัติทุก
 กฎ ทำหม้อให้เหวต้องอาบัติถุลลัจจัย ทำหม้อให้เคลื่อนจากฐานต้องอาบัติปาราชิก⁵⁹

ภิกษุมีโถยจิต หย่อนภาชนะของตนลงไป ถูกต้องทรัพย์ควรแก่ค่า 5 มาสก หรือเกินกว่า 5
 มาสก ต้องอาบัติทุกกฎ ทำให้ไว้ ต้องอาบัติถุลลัจจัย กระทำให้ทรัพย์อยู่ในภาชนะ ของตนก็ตาม ตัด
 ขาดด้วยกำมือก็ตามต้องอาบัติปาราชิก ภิกษุมีโถยจิต จับต้องทรัพย์ที่เขาร้อยด้วยด้ายก็ดี สังวาลก็ดี

⁵⁸ ส.ส. 24/147/257-2.

⁵⁹ วิ.มทา.1/91/87.

สร้อยคอก็ดี เข็มขัดก็ดีผ้าสาฎกก็ดี ผ้าโพกก็ดี ต้องอาบัติทุกกฎ ทำให้ไหวต้องอาบัติ ทูลลัจฉัย จับที่สุด ยกขึ้น ต้องอาบัติ ทูลลัจฉัย ดึงครูดออกไป ต้องอาบัติทูลลัจฉัย ให้ฟันปากหม้อโดยที่สุดแม้ชั่วเส้นผม ต้องอาบัติ ปาราชิก⁶⁰

ทรัพย์สินที่อยู่ในป่า

(107) ที่ชื่อว่า ป่า ได้แก่ ป่าที่มนุษย์ครอบครอง ที่ชื่อว่า ทรัพย์สินที่อยู่ในป่า ได้แก่ ทรัพย์สินที่เขา เก็บไว้ในป่า โดยฐานะ 4 คือ ฝังอยู่ในดิน ตั้งอยู่บนพื้นดิน ลอยอยู่ในอากาศ แขนงอยู่ในที่แจ้งภิกษุมี โภจจิตคิดจะลักทรัพย์สินที่อยู่ในป่า หาเพื่อนไปด้วยหรือไปแต่เพียงผู้เดียว ต้องอาบัติทุกกฎจับต้อง ต้อง อาบัติทุกกฎ ทำให้ไหว ต้องอาบัติทูลลัจฉัย ทำให้เคลื่อนที่ ต้องอาบัติปาราชิกภิกษุมี โภจจิต จับต้องไม้ เถาวัลย์ หล้าที่เกิดในป่านั้น ได้ราคา 5 มาสกหรือเกินกว่า 5 มาสก ต้องอาบัติทุกกฎ ต้องอาบัติ ทูลลัจฉัย ทำให้เคลื่อนจากฐานต้องอาบัติปาราชิกในสังฆาติเสสภณซึ่งมีอยู่ 13 สิกขาบท ก็มี สิกขาบทที่พระพุทธรองค์ได้ตรัสไว้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ทรัพย์สินภรรยาชาติ เช่น ในสิกขาบทที่ 7 ความ ว่า

(348) ก็ภิกษุที่จะสร้างกุฎที่ไม่มีเจ้าของสร้างถวาย สร้างเป็นของส่วนตัว ด้วยการขอเอาเอง พึ่งสร้างให้ได้ขนาด ขนาดการสร้างนั้นดังนี้: ยาว 12 คืบ กว้าง 7 คืบ โดยคืบพระสุคตต้องภิกษุ ทั้งหลายไปแสดงพื้นที่ให้ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงพื้นที่ไม่มีอันตราย เป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบถ้าภิกษุ สร้างกุฎด้วยการขอเอาเอง ในที่ที่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบเป็นพื้นที่มีบริเวณโดยรอบถ้า ภิกษุสร้างกุฎด้วยการขอเอาเอง ในที่ที่มีอันตราย เป็นพื้นที่ไม่มีบริเวณโดยรอบไม่พาภิกษุทั้งหลายไป เพื่อแสดงพื้นที่ให้ หรือสร้างให้เกินขนาด เป็นสังฆาติเสส ห้ามสร้างวิหารใหญ่โดยสงฆ์ไม่ได้กำหนดที่ ให้ สาเหตุเนื่องจากคฤหบดีที่อุปฐากพระฉันนะ มีจิตศรัทธาจะสร้างวิหารถวายท่านให้พระฉันนะที่ ท่าน จึงให้คนปราบพื้นที่ตัดต้นไม้เป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะเป็นต้นไม้ที่ชาวบ้านนับถือ ว่าศักดิ์สิทธิ์ ก่อให้เกิดความสะเทือนใจ ตำนานที่เขียนจากชาวบ้าน

ในสิกขาบทที่ 1 ภูตคาวรรคก็ได้มีพระบัญญัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพย์สินภรรยา ดังนี้ (90) ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะพรากภูตคาม⁶¹ (กลุ่มแห่งพืชพันธุ์ที่จะงอกได้ที่เจริญเติบโตแล้ว เป็น ชื่อเรียกต้นไม้ยืนต้นและหญ้าเขียวสด)

จากสิกขาบทที่ 1 ภูตคาวรรค ว่าด้วยอาบัติปาจิตตีย์ ห้ามทำลายต้นไม้ เนื่องจากภิกษุ ชาวเมืองอาฬวี ได้พากันทำการก่อสร้างวิหาร จึงพากันตัดต้นไม้เพื่อนำมาก่อสร้าง แต่ประชาชน ทั้งหลายในสมัยนั้นมีความเชื่อว่าต้นไม้ก็มีชีวิตมีอินทรีย์เหมือนกัน ภิกษุไม่ควรตัด เพื่ออนุโลมตาม ชาวโลกพระองค์จึงได้ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุที่ทำลายต้นไม้ ต้นไม้มี 5 อย่าง คือ

ที่ชื่อว่า พืชพันธุ์เกิดจากเหง้า ได้แก่ ขมิ้น ขิง ว่านน้ำ ว่านเปราะ อุตพิด ข่า แฝก หัวหมู หรือพืชอื่นอย่างอื่นซึ่งเกิดที่เหง้า งอกที่เหง้า นี้ชื่อว่าพืชพันธุ์เกิดจากเหง้า นี้ชื่อว่าพืชพันธุ์เกิดจาก เหง้า

ที่ชื่อว่า พืชพันธุ์เกิดจากจากลำต้น ได้แก่ ต้นโพ ต้นไทร ต้นตปีลี ต้นมะเดื่อ ต้นเตาร้าง ต้น มะขวิดหรือพืชพันธุ์อย่างอื่นที่เกิดที่ลำต้น งอกที่ลำต้น นี้ชื่อว่าพืชพันธุ์เกิดจากลำต้น

⁶⁰ มัน เสือสูงเนิน, ข้อห้ามในพระปาติโมกข์ ที่เกี่ยวกับป่าไม้ ต้นไม้ และแม่น้ำลำคลอง, วิชา นิเวศวิทยาในพระไตรปิฎก, (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539), หน้า 53,54

⁶¹วิ.มหา.2/354/347.

ที่ชื่อว่า พืชพันธุ์ที่เกิดจากตา ได้แก่ อ้อย ไม้ไผ่ ไม้้อ หรือพืชพันธุ์อย่างอื่นซึ่งเกิดที่ตา งอกที่ตานี้ชื่อว่าพืชพันธุ์ที่เกิดจากตา

ที่ชื่อว่า พืชพันธุ์ที่เกิดจากยอด ได้แก่ ผักบุงล้อม แมงลัก เถาว์หญ้านาง หรือพืชพันธุ์อย่างอื่นซึ่งเกิดที่ยอด งอกที่ยอด นี้ชื่อว่าพืชพันธุ์ที่เกิดจากยอด

ที่ชื่อว่า พืชพันธุ์ที่เกิดจากเมล็ด ได้แก่ ข้าว ถั่ว หรือพืชอย่างอื่นซึ่งเกิดที่เมล็ด งอกที่เมล็ด นี้ชื่อว่าพืชพันธุ์ที่เกิดจากเมล็ด

ข. ข้อห้ามในพระปาติโมกข์ที่เกี่ยวกับแม่น้ำลำคลอง

ข้อห้ามในพระปาติโมกข์ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำลำคลอง มีดังนี้

ข้อห้ามในปาราชิกสิกขาบทที่ 2 ว่าด้วยการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของเขาไม่ได้ให้ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับน้ำและระบบนิเวศน์ทางน้ำ

(89) พระบัญญัติ ก็ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลักมีมูลค่าเท่ากับอัตราทโทษที่พระราชาทิ้งหลายจับโจรแล้วประหารบ้าง จองจำบ้าง เนรเทศบ้าง บริภาษว่า

“เจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย” ดังนี้ เพราะถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้เช่นใด ภิกษุผู้ถือเอาทรัพย์ที่เจ้าของมิได้ให้เช่นนั้น แม้ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้ ทรัพย์ที่อยู่ในน้ำ

(98) ที่ชื่อว่า ทรัพย์ที่อยู่ในน้ำ ได้แก่ทรัพย์ที่เขาเก็บไว้ในน้ำ ภิกษุมิโดยจิตคิดจะลักทรัพย์ที่อยู่ในน้ำ พาเพื่อนไปด้วย หรือไปแต่ผู้เดียว ต้องอาบัติทุกกฏ ตาลงหรือโผล่ขึ้นในน้ำ ต้องอาบัติทุกกฏ จับต้อง ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติทุกกฏ ล้างจัย ทำเคลื่อนที่ ต้องอาบัติปาราชิก

ภิกษุมิโดยจิต จับดอกอูบล ดอกปทุม ดอกบุณฑริก เหง้าบัว ปลาหรือเต่า ที่เกิดขึ้นในน้ำ นั้นมีราคา 5 มาสก หรือเกินกว่า 5 มาสก ต้องอาบัติทุกกฏ ทำให้ไหว ต้องอาบัติทุกกฏ ล้างจัย ทำให้เคลื่อนที่ ต้องอาบัติปาราชิก

จากพระบัญญัติของสิกขาบทข้อนี้ จะเห็นได้ว่าพระพุทธเจ้าทรงมองเห็นอย่างลึกซึ้งถึงความที่ธรรมชาติทั้งหลาย ต้องอาศัยและเป็นปัจจัยของกันและกันแม้จะเป็นสิ่งที่มีชีวิตอยู่ในน้ำก็ตาม เพราะเป็นองค์ประกอบของการมีชีวิตอยู่ของสัตว์บก เช่น ตัวแมลงเมื่อดอกบัวบานก็จะบินมากินน้ำหวานจากดอก หรือไม่ปลาและเต่าก็เป็นบ่วงโซ่อาหารของสัตว์อื่นเช่นกัน⁶²

2.5 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.5.1 งานวิจัยในประเทศ

1.งานวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ชาญญากต์ ปลื้มจิตร ศึกษาเรื่อง "นิเวศวิทยาเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดเขาสาลาดูลฐานะจาโร จังหวัดสุรินทร์" ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดทฤษฎีของนิเวศวิทยา คือ โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ กับบริเวณแวดล้อมของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น ที่มีความต้องการบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีขนาดอย่างน้อยที่สุด มีความสมดุลเหมาะสมของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ เพื่อการมีชีวิตอยู่รอด ซึ่งเป็นทั้งผู้ผลิต

⁶²มัน เสือสูงเนิน, ข้อห้ามในพระปาติโมกข์ ที่เกี่ยวกับป่าไม้ ต้นไม้ และแม่น้ำลำคลอง, อ้างแล้ว, หน้า 55-57.

ผู้บริโภคน และผู้ย่อยสลาย ในตัวเอง มีปฏิสัมพันธ์ ทั้งการรวมตัว หรือ การสลายตัว แล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็ผลดีหรือผลเสีย สิ่งนั้นย่อมแสดงถึงที่มาของระบบนิเวศที่ดีหรือไม่ดี 2) นิเวศวิทยาเชิงพุทธ มีทัศนแนวคิด อาศัยกันเกิด อาศัยกันดับ มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ “อิทัปปัจจยตา” เมื่อสิ่งนี้ “มี” สิ่งนี้ ย่อมมี เมื่อสิ่งนี้ “ไม่มี” สิ่งนี้ ย่อมไม่มี มีความสอดคล้องสัมพันธ์สืบเนื่องกับหลักธรรม “กุตคาม” “เมตตา” “ความกตัญญูกตเวทิตี” “กรรม” “วโนโรปสูตร ที่ 7” 3) นิเวศวิทยาเชิงพุทธ ของวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโรมีการจัดการระบบนิเวศมีทั้ง 3 ด้านคือ ด้านป่าไม้ด้านแม่น้ำ ด้านสัตว์ป่าเมื่อป่าสร้าง ความชุ่มชื้น ทำให้ฝนตก และเมื่อฝนตกป่าไม้ก็ อุ่มน้ำไว้ไม่ให้น้ำท่วมฉับพลัน ถ้าขาดป่าไม้ฝนไม่ตกก็แล้ง ถ้าฝนตกลงมาน้ำก็จะท่วม ถ้าไม่มีป่าสัตว์ ป่าก็อยู่ไม่ได้ มีความสอดคล้องสัมพันธ์สืบเนื่องกับหลักธรรม “กุตคาม” “เมตตา” “ความกตัญญูกตเวทิตี” “กรรม” “วโนโรปสูตร ที่ 7”⁶³

พระปลัดชูศักดิ์ สุทธิจิตโต ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้” ทรัพยากรป่าไม้มีความสำคัญต่อมนุษย์ชาติมากมาย ทั้งทางตรงและทางอ้อมได้แก่ ใช้สร้างบ้านเรือน ทำเครื่องเรือนและการก่อสร้างอื่น ๆ และยังสามารถนำมาเป็นอาหารและยารักษาโรคที่ได้จากเปลือกไม้ เถาวัลย์ เป็นต้น ทางอ้อม ได้แก่ ทำให้ฝนตกเพิ่มขึ้นและความชุ่มชื้นในอากาศสม่ำเสมอดินมีความอุดมสมบูรณ์ ช่วยดูดควันพิษและฝุ่นละอองลดมลภาวะทางอากาศและทางน้ำได้เป็นอย่างดีการบุกรุกทำลายป่าทำให้เกิดผลเสียต่อสภาวะแวดล้อมอย่างมาก เช่น มีผลต่อการตื่นเงินของแม่น้ำสายหลัก อันเนื่องจากการพังทลายของหน้าดิน ปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรป่าไม้นอกจากทำให้เกิดผลเสียต่อความสมดุลทางธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแล้ว ยังเป็นภัยและบั่นทอนต่อความเจริญและมั่นคงของประเทศอย่างยิ่ง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถก็ทรงเห็นความสำคัญของป่า และเห็นว่าจำเป็นจะต้องอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ไว้มิให้ทำลายเพื่อรักษาความสมดุลทางธรรมชาติ⁶⁴

พระมหาเฉลิมเกียรติ แก้วหอม ศึกษาเรื่อง "การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ : พุทธอุทยานวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์" ผลการวิจัย พระพุทธศาสนากับทรัพยากรธรรมชาติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญคือความรู้สึที่ติงามต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความดีงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนาสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้ำ และสอนให้ผู้นับถือปฏิบัติคุณแต่คุณประโยชน์ของพืชมีใจความ แปลความเป็นภาษาไทยว่า “บุคคลนั่งหรือนอนในร่ม

⁶³ ชัญญาภักดิ์ ปลื้มจิตร, นิเวศวิทยาเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดเขาศาลาอตุลฐานะจาโร จังหวัดสุรินทร์, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2563), หน้า บทคัดย่อ.

⁶⁴ พระปลัดชูศักดิ์ สุทธิจิตโต, “บทบาทพระสงฆ์ในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้”, *วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2549)

เงาของต้นไม้โต ไม่เพียงหักก้านกิ่งใบของต้นไม้ที่ผู้ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึกที่ดีต่อกันให้ระลึกเสมอว่าต้นไม้ที่เราได้อาศัยร่มเงาเป็นประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไป⁶⁵

ยงสยาม สนามพล ได้ทำวิจัยเรื่อง “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีการอนุรักษ์ป่าไม้ และสัตว์ป่าวัดบ้านกู่พระโกนา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ” ผลการวิจัยพบว่า ที่มีปัญหามากที่สุดก็คือ การไม่ช่วยกันดูแลและรักษาป่า ป่าถูกทำลาย และการลักลอบฆ่าสัตว์ป่า จึงทำให้สัตว์ไร่ที่อยู่และขาดแคลนอาหารทำให้มารบกวนชาวบ้านเกิดความเสียหาย และสัตว์เกิดอันตราย มีเศษขยะมูลฝอยพลาสติกทิ้งไม่ถูกที่ทำให้ทัศนียภาพเสียหาย สัตว์ป่าล้มตายจำนวนมาก ทั้งจากการล่าสัตว์ และภัยธรรมชาติ แนวทางแก้ไขข้อเสนอแนะที่มากที่สุดก็คือเห็นควรให้ทุกคนอยู่อย่างพึ่งพากัน มีหลักธรรมคือ ศีล 5 มีเมตตา กรุณา ความศรัทธา สมาธิ ขันติ มุทิตา มีสติปัญญา มีพรหมวิหาร 4 มีทาน มีจริยธรรม มีหิริโอตตปละ ความซื่อสัตย์ต่อกัน และไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ไม่ตัดไม้ทำลายป่าในการดำรงชีวิต โดยการช่วยกันสอดส่องดูแลโดยการปลูกป่าเพิ่ม เป็นต้น⁶⁶

สุทธิชัย พึ่งเพ็ง ได้ทำวิจัยเรื่อง “บทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ ของพระวิบูลย์ ธรรมเตโช วัดพุทธอุทยาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย” ผลการวิจัยพบว่า การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ ของพระวิบูลย์ ธรรมเตโช ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการอนุรักษ์อันเนื่องมาจากประชาชนขาดความรู้ ความเข้าใจที่เพียงพอ กรมป่าไม้ควรเข้ามาจัดการอบรมเพิ่มความรู้ให้แก่ประชาชนเพื่อแบ่งเบาภาระแก่พระสงฆ์ เพราะกำลังของพระสงฆ์มีน้อย ไม่สามารถชี้แนะให้ประชาชนเข้าใจถึงการมีส่วนร่วมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ให้มีประสิทธิภาพได้ รัฐต้องดำเนินการประกาศใช้พระราชบัญญัติป่าชุมชน และต้องแจ้งเป็นข้อมูลข่าวสารให้แก่ประชาชนได้รับรู้อย่างทั่วถึงแท้จริง รัฐต้องจัดอบรมชุมชนผู้มีสิทธิเข้าร่วมอนุรักษ์ป่าอย่างจริงจัง⁶⁷

อุดมศิลป์ สังข์โพธิ์ ได้ทำการวิจัย เรื่องศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนแกด้าวิทยาคารสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีดังนี้ โรงเรียนควรกำหนดนโยบาย แผน หรือโครงการพัฒนาสภาพแวดล้อม ควรส่งเสริมให้บุคลากรตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อม ควรมีการกำกับ ติดตาม ประเมินผล การดำเนินงาน ควรให้ครู นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สามารถทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ควรมีการจัดแบ่งพื้นที่และบริเวณโรงเรียนให้

⁶⁵พระมหาเฉลิมเกียรติ แก้วหอม, “การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ : พุทธอุทยานวัดเขาศาลา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ศ.ศ.ม. (ยุทธศาสตร์การพัฒนา), 2552).

⁶⁶ยงสยาม สนามพล, “การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีการอนุรักษ์ป่าไม้ และสัตว์ป่าวัดบ้านกู่พระโกนา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด”, คุษฎิณีพนธ์ (ศน.ด.), สาขาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2552.

⁶⁷สุทธิชัย พึ่งเพ็ง, “บทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติป่าไม้ ของพระวิบูลย์ ธรรมเตโชวัดพุทธอุทยาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงราย”, วิทยานิพนธ์ (ศน.ม.) สาขาพุทธศาสนศึกษา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 2560.

เหมาะสม ควรจัดบรรยากาศในห้องเรียนและห้องปฏิบัติการให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย และมีจำนวนเพียงพอ และควรจัดให้มีสนามกีฬาและอุปกรณ์กีฬาอย่างเพียงพอ⁶⁸

วาสนา แก้วแสงทอง ได้ทำการวิจัย เรื่อง ศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนเทศบาล 2 (บ้านหาดใหญ่) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พบว่า

1 ระดับปฏิบัติการต่อการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการในโรงเรียนที่เหลือต่อการเรียนรู้ของนักเรียนโรงเรียนเทศบาล 2 (บ้านหาดใหญ่) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ในปัจจุบันในภาพรวมและด้านการให้บริการอยู่ในระดับดีมาก ส่วนด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนพบว่า อยู่ในระดับปานกลาง

2 ปัญหาด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่สำคัญอันดับหนึ่ง คือ นักเรียนแปร่งฟันไม่พร้อมกัน ไม่เป็นระเบียบ รongลงมา คือ ปัญหานักเรียนเป็นเหา ข้อเสนอแนะด้านการจัดสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนที่สำคัญที่สุด คือ ควรจัดทำสถานที่ในการแปร่งฟันให้นักเรียนโดยเฉพาะรongลงมา คือ ควรประสานหน่วยงานสาธารณสุขหรือโรงพยาบาลให้มาตรวจรักษาและให้คำแนะนำ

3 ปัญหาด้านการให้บริการภาพรวมที่สำคัญอันดับหนึ่ง คือ นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ค่อยได้ออกกำลังกาย หรือนันทนาการเนื่องจากสถานที่ไม่อำนวย ไม่มีบริเวณทำกิจกรรม รongลงมา คือ มีอาหารให้เลือกน้อย ไม่หลากหลายอันดับ อันดับสาม คือ ห้องน้ำสกปรกมีกลิ่นเหม็น และมีการขายอาหารที่ไม่เป็นประโยชน์ภายในโรงเรียน ข้อเสนอแนะด้านการส่งเสริมสุขภาพอนามัย คือ 1) ควรให้ความรู้กับนักเรียนด้านสุขศึกษาอย่างทั่วถึง 2) จัดแกนนำนักเรียนในการให้ความรู้กับเพื่อนๆ ในโรงเรียน 3) ควรจัดกิจกรรมการออกกำลังกายที่ลดข้อจำกัดของการใช้สถานที่ เช่น แอโรบิคหรือจัดกิจกรรมการออกกำลังกายในที่ร่มให้นักเรียน เช่น โยคะ ตาราง 9 ช่อง และ 4) ควรให้ความรู้เกี่ยวกับการเลือกซื้ออาหารกับนักเรียน

4. ปัญหาด้านความปลอดภัยของผู้เรียนที่สำคัญเป็นอันดับหนึ่งคือ ประตูทางเข้าเปิด-ปิดไม่เป็นเวลา รongลงมา คือ ไม่มีป้อมยามหน้าโรงเรียน ข้อเสนอแนะด้านความปลอดภัยของผู้เรียน คือ 1) ควรใช้เวลาเปิดปิดประตูโรงเรียนที่แน่นอน 2) จัดให้มียาม และ 3) ควรจัดสนามเด็กเล่น ให้มีเครื่องเล่นที่ได้มาตรฐานแข็งแรง⁶⁹

ธนพร ศรีอนันต์ ได้ทำการวิจัย เรื่อง ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียน แวดล้อมในโรงเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านตลาดทุ่งเหียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 2 ใน 4 ด้านคือ สภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการบริหารสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับกลุ่มเพื่อน และสภาพแวดล้อมด้านอาคารสถานที่ โดยใช้การเปรียบเทียบจำแนกตามเพศ และ

⁶⁸อดุมศิลป์ สังข์โพธิ์. “การจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนแกดคำวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2555) บทคัดย่อ

⁶⁹วาสนา แก้วแสงทอง. “ศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการในโรงเรียนที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน โรงเรียนเทศบาล 2 (บ้านหาดใหญ่) อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา”. *วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 2556), บทคัดย่อ.

ระดับชั้น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในโรงเรียนชุมชนบ้านตลาดทุ่งเหียง ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-6 จำนวน 97 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามแบบเลือกตอบ และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ ได้แก่ ค่าคะแนนเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน การแจกแจงแบบที่ การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว การทดสอบค่าความแตกต่างเป็นรายคู่ของแอลเอสดี

ผลการวิจัยพบว่า

1. สภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านตลาดทุ่งเหียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 2 โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านตลาดทุ่งเหียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 2 จำแนกตามเพศของนักเรียนโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญ ยกเว้นด้านสภาพแวดล้อมเกี่ยวกับการบริหารที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$)

3. ผลการเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านตลาดทุ่งเหียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 2 จำแนกตามระดับชั้นโดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < .05$) ยกเว้นด้านอาคารสถานที่ที่ต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ⁷⁰

เจษฎา อังสนั่น ได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 21 มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบและศึกษาข้อเสนอแนะต่อการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 21 ในด้านกายภาพ ด้านบริหาร จำแนกตามสถานภาพและขนาดโรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษา จำนวน 398 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่า F-test ผลการวิจัยพบว่า

1. การบริหารจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 21 โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับมาก

2. ผลการเปรียบเทียบการจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 21 จำแนกตามสถานภาพและตามขนาดโรงเรียนพบว่า มีความแตกต่างกันมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. ผู้บริหารสถานศึกษาครูผู้สอน ประธานคณะกรรมการสถานศึกษาให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 21 เรียงลำดับได้ดังนี้โรงเรียนขนาดเล็กมักประสบปัญหาเรื่องงบประมาณ

⁷⁰ธนพร ศรีอนันต์. “ศึกษาสภาพแวดล้อมทางการเรียนของนักเรียนโรงเรียนชุมชนบ้านตลาดทุ่งเหียง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 2”, *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2557), บทคัดย่อ.

ซึ่งส่งผลต่อการปรับปรุงสภาพแวดล้อมในโรงเรียน รองลงมาควรมีการจัดสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องและครอบคลุมกับกลุ่มสาระการเรียนรู้ ควรให้ความสำคัญกับการจัดการสิ่งแวดล้อมและทุกคนมีส่วนร่วมปรับปรุงและพัฒนาสภาพแวดล้อมของโรงเรียน⁷¹

พิชญ์สินี จิตต์ว่องไว ได้ทำการวิจัยเรื่อง การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาระดับ ศึกษาระดับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา 2) เปรียบเทียบการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา จำแนกตามสถานภาพส่วนบุคคล ขนาดของสถานศึกษาที่สังกัด และทำเลที่ตั้ง และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษานครปฐม เขต 1 จำนวน 317 คนและผู้ตอบแบบสัมภาษณ์จำนวน 20 คนได้มาโดยการสุ่มแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วนและการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นโดยผู้วิจัย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าทดสอบที การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว และการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา อยู่ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาอยู่ในระดับมากที่สุดทั้งภาพรวมและรายด้าน 2) ผู้บริหารและครูในสถานศึกษาที่มีเพศ อายุ ตำแหน่งหน้าที่ และประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา ทั้งในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกันผู้บริหารและครูในสถานศึกษา ที่มีวุฒิการศึกษา ขนาดของสถานศึกษาที่สังกัด และทำเลที่ตั้งของสถานศึกษาต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษาโดยภาพรวมไม่แตกต่าง กันแต่รายด้านพบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) ผู้บริหารและครูในสถานศึกษา ควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม โดยคำนึงถึงปัจจัยสำคัญในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ที่ช่วยส่งเสริมให้สิ่งแวดล้อม มีความเพียงพอและเหมาะสมกับสถานศึกษา สร้างบรรยากาศและการศึกษาที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของผู้บริหารสถานศึกษา ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน⁷²

ประยูร ยศพงษ์ ได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานี นันทมนิบำรุงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 พบว่าการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานี “นันทมนิบำรุง” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4 ทั้ง 3 องค์ประกอบ ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่สิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ สิ่งแวดล้อม

⁷¹เจษฎา อังสนั่น, “การจัดการสภาพแวดล้อมในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 21”, *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2557), บทคัดย่อ.

⁷²พิชญ์สินี จิตต์ว่องไว, “วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม,” 2557), บทคัดย่อ.

ด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมด้านการบริหารจัดการตามลำดับ⁷³ ผลการการวิจัยพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 66.2 และเพศชายคิดเป็น ร้อยละ 33.8 ส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาปริญญาตรี ร้อยละ 83.1 รองลงมามีวุฒิการศึกษาสูงกว่า ปริญญาตรีร้อยละ 12.3 ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการสอน 20 ปีขึ้นไป ร้อยละ 92.3 รองลงมามีประสบการณ์ในการสอน 10-20 ปี คิดเป็นร้อยละ 4.6 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานีนั้นพบว่ามีปัจจัยสำคัญสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ด้านสิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ ด้านสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อมการบริหารจัดการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ณัฐภัค อุทโท ได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพ โรงเรียนอนุบาลวัดช่องลมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนโรงเรียนอนุบาลวัดช่องลม จำนวน 66 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบประเมิน ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า จำนวน 8 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อระหว่าง .23-.76 ความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ .95 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย (%), ค่าเฉลี่ย (μ), ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ), คะแนนเฉลี่ยสภาพที่เป็นจริงในปัจจุบัน (D), คะแนนเฉลี่ยสภาพที่ควรจะเป็นในความคิดหวัง (I) และดัชนีความต้องการจำเป็นในการพัฒนา ผลการวิจัยพบว่า สภาพที่เป็นจริงในปัจจุบันของการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพในภาพรวมอยู่ในระดับมากซึ่งต้องปรับปรุงให้ดีขึ้น ตามลำดับดังนี้การจัดห้องสุขา การจัดห้องเรียน การจัดบริเวณโรงเรียน การจัดอาคารเรียน และการจัดโรงอาหาร สภาพที่ควรจะเป็นในความคิดหวังของการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งต้องให้มีการพัฒนาตามลำดับดังนี้ การจัดโรงอาหาร การจัดห้องเรียน การจัดบริเวณโรงเรียนการจัดอาคารเรียน และการจัดห้องสุขา ความต้องการจำเป็นในการพัฒนาของการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพ ในภาพรวมอยู่ในระดับต้องการพัฒนา ตามลำดับ ดังนี้ การจัดห้องสุขา การจัดห้องเรียน การจัดบริเวณโรงเรียน การจัดอาคารเรียน และการจัดโรงอาหาร ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะต่อการพัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพ การจัดห้องสุขา ดังนี้ ห้องสุขาสะอาดไม่มีกลิ่นเหม็น มีสีสันทสวยงาม ปลูกต้นไม้ข้างห้องน้ำ และมีกระดาษชำระ การจัดห้องเรียน ดังนี้ มีแอร์ในห้องเรียน จัดโต๊ะเรียนใหม่ให้เป็นระเบียบ มีสีสันทสวยงาม และมีความสะอาดของห้องเรียน การจัดบริเวณโรงเรียน ดังนี้ ปลูกต้นไม้จะได้ร่มรื่น สนามฟุตบอลเป็นสนามหญ้า มีความสวยงาม มีสีสันทสวยงาม และมีสนามเด็กเล่นเครื่องเล่นต่าง ๆ การจัดทาการเรียน ดังนี้ ทาสีสวยงามสบายตา ทำความสะอาดอาคาร และจัดบอร์ดและการจัดโรงอาหาร ดังนี้ ดูแลรักษาความสะอาดของโรงอาหาร ทาสีโต๊ะรับประทานอาหารใหม่มีโทรทัศน์ดูข่าวสาร มีการแสดงบนเวทีทุกวัน โรงอาหารมีความปลอดภัยจัด โต๊ะอาหารให้เป็นระเบียบ⁷⁴

⁷³ ประยูร ยศพงศ์. “การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานีนั้นพบ มีปัจจัยสำคัญสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2558), บทคัดย่อ.

⁷⁴ ณัฐภัค อุทโท, “การจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนทางกายภาพ โรงเรียนอนุบาลวัดช่องลมสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรีเขต 1”. *วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2558), บทคัดย่อ.

สายสกุล สายคำ ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักทฤษฎี 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่า⁷⁵สภาพปัจจุบันคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่าโดยภาพรวม และรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านบริหารเชิงสถานการณ์ รองลงมา คือ ด้านกลยุทธ์การบูรณาการ และด้านพฤติกรรมตามลำดับ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านคุณลักษณะผู้นำ วิธีการสร้างเสริมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักทฤษฎี 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่าโดยภาพรวม และรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านคุณลักษณะผู้นำตามหลักทฤษฎี 4 ผู้บริหารมีการศึกษาอบรมดี รองลงมา คือ ผู้บริหารมีนิสัยทุ่มเทรักในงานที่ทำพอใจในงานที่ทำ ส่วนวิธีที่มีการปฏิบัติน้อยสุดคือผู้บริหารมีคุณลักษณะโดดเด่นเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำแนวทางการสร้างเสริมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักทฤษฎี 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ด้านพฤติกรรมผู้บริหารต้องสามารถเข้ากับคนทุกชั้นได้มีความกระตือรือร้นต่อภารกิจที่ต้องทำด้วยความพอใจ ด้านบริหารเชิงสถานการณ์ผู้บริหารต้องทันต่อการปรับเปลี่ยนในการบริหารงาน ส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานมีความใฝ่รู้มากขึ้นโดยใช้หลักจิตวิทยา ด้านกลยุทธ์การบูรณาการ ผู้บริหารต้องสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนสนับสนุนให้ครูดิวิธีหรือให้นำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้มีปัญญาใคร่ครวญ โดยใช้หลักปัญญาทฤษฎี

2.5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

สมิท (Smith) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของระบบโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพในมลรัฐจอร์เจีย ผลการศึกษาพบว่า องค์ประกอบที่มีส่วนสำคัญต่อประสิทธิผลภาพของโรงเรียน คือ การวัดผลและประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ การจัดบรรยากาศทางวิชาการและการมีผู้นำที่เข้มแข็งทางวิชาการ การตั้งความหวังไว้สูง และการให้ความร่วมมือช่วยเหลือกัน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับประสิทธิผลภาพของโรงเรียน⁷⁶

คาลเดอรอน (Calderon) ได้ศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่สอนได้ดีเยี่ยมในทัศนะของนักเรียน เพื่อนครูและผู้บริหารโรงเรียน ในวิทยาลัยชุมชนในเมือง ลอสแอนเจลิส (Los Angeles Community College District) ผลการศึกษาพบว่า นักเรียน ครู และผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นตรงกัน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับคุณภาพหรือคุณลักษณะที่ดี 3 ลักษณะ คือ ลักษณะการสอนที่ดี ลักษณะเกี่ยวกับบุคลิกภาพที่ดีลักษณะเกี่ยวกับอาชีพครู และไม่พบความแตกต่างระหว่างความคิดเห็นของทั้งสามกลุ่ม⁷⁷

⁷⁵สายสกุล สายคำ . “การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักทฤษฎี 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1”. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565), บทคัดย่อ.

⁷⁶ Smith, Robert Timothy, “Characteristics of Effective School System in Georgia”, (Dissertation Abstracts International, 1991, January), p. 228-A.

⁷⁷ Caldron, “Characteristics of the excellent teacher as perceived by student, Los Angeles Community College”, (Dissertation Abstracts International : March, 1989), P.49.

โทมัสและมอนโกเมอรี (Thomas and Montgomery) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการเป็นครูที่ดี ผลสะท้อนจากการปฏิบัติงานของครูในทัศนะของเด็กนักเรียน เขาได้ทำการวิจัยโดยใช้วิธีการสังเกตเกี่ยวกับการปฏิบัติงานของครูในการจัดการเรียนการสอน และสัมภาษณ์ความคิดเห็นของเด็กเกี่ยวกับคุณลักษณะของครูที่ดีควรมีอะไรบ้าง จากการสัมภาษณ์เด็กได้ข้อสรุปว่า ครูจะเป็นครูที่ดีต้องมีคุณลักษณะ 4 ประการคือ 1. มีความสุภาพอ่อนโยน 2. ต้องสนใจและเอาใจใส่ดูแลเด็ก 3. ต้องมีความเข้าใจเด็ก 4. ต้องมีอารมณ์สนุกสนานและรักเด็ก⁷⁸

แมคคาร์ (Mccathy) ได้ศึกษางานวิจัยเรื่อง บทบาทการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในรัฐนิวเจอร์ซีย์จากกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้บริหารโรงเรียน ผู้ช่วยผู้บริหารโรงเรียน หัวหน้าหมวดวิชาและครูผลการวิจัยพบว่า กลุ่มครูมีความคิดเห็นไม่สอดคล้องกับผู้บริหารโรงเรียน และผู้ช่วยฝ่ายวิชาการเกี่ยวกับบทบาทในการปฏิบัติงานวิชาการเรื่องการสังเกตการสอน การวัดผลประเมินผล การจัดตั้งกรรมการบริหารงานวิชาการและความรับผิดชอบของคณะกรรมการ นอกจากนี้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีความคิดเห็นตรงกันว่า ผู้บริหารโรงเรียนควรมีบทบาท มีความรับผิดชอบและเอาใจใส่ในการบริหารงานวิชาการ ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด⁷⁹

อาร์มาสตรอง (Armstrong)⁸⁰ ได้ทำการวิจัยเรื่อง ผลกระทบของเทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือที่มีการจัดแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มตามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน (STAD) ต่อผลสัมฤทธิ์ทางวิชาสังคมศึกษา และเจตคติต่อการเรียนวิชาสังคมศึกษาของนักเรียนระดับชั้นเกรด 12 จำนวน 2 ห้องเรียน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเจตคติต่อการเรียนวิชาสังคมศึกษาไม่แตกต่างกัน แต่จากการสำรวจความคิดเห็น พบว่าทั้งครูและนักเรียน วิธีการจัดกลุ่มแบบ STAD ทำให้นักเรียนเรียนด้วยความสนุกสนาน ครูสามารถจัดการเรียนการสอนได้ง่าย และสะดวก กว่าการสอนแบบบรรยาย

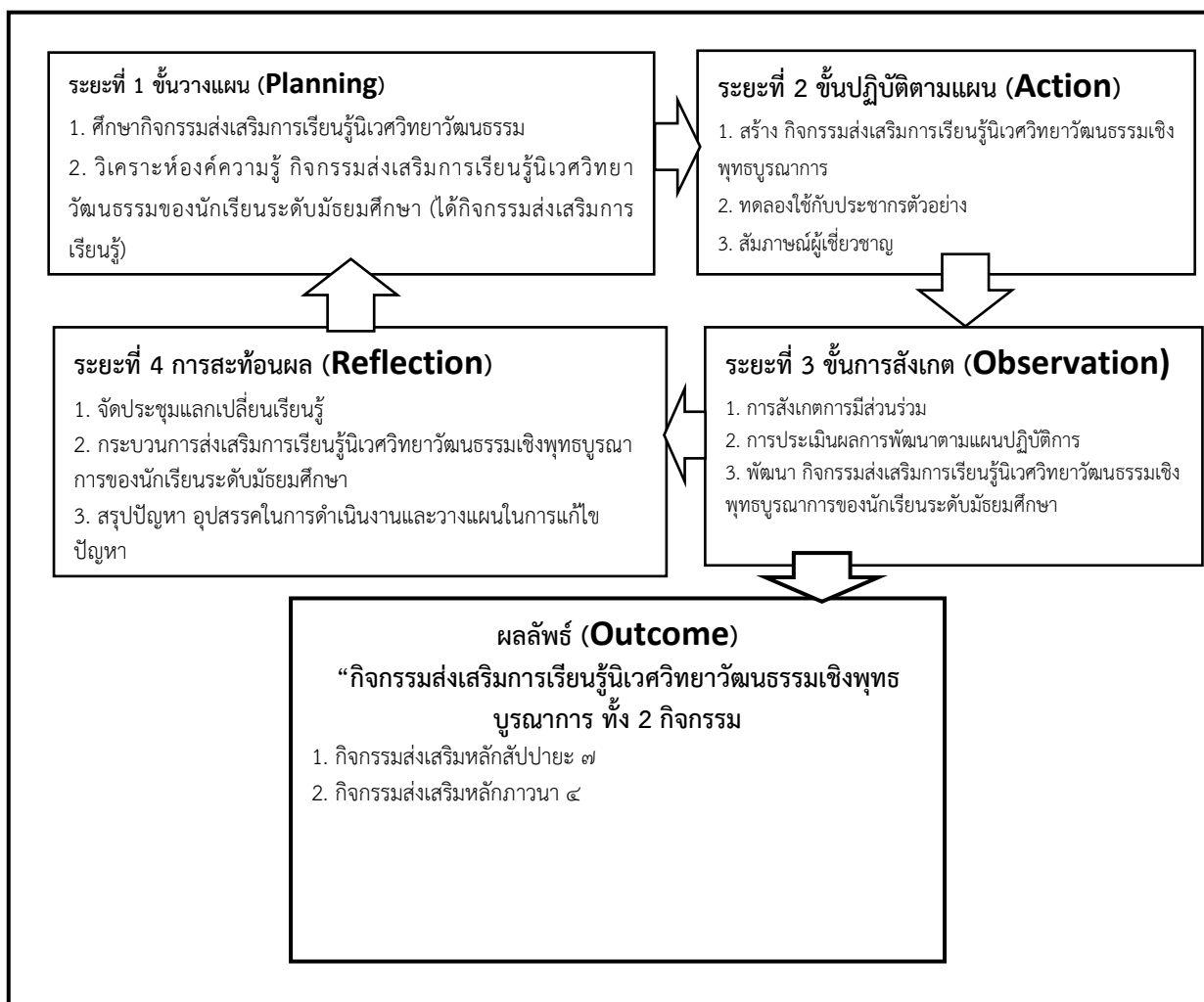
⁷⁸ Thomas & Montgomery, "On becoming a good teacher : Reflective practice with regard to children's voice", (Journal of Teacher Education, June, 1998), P.48.

⁷⁹ Mccathy, W.M. "The Role of The Secondary School Principal in New Jersey", (Dissertation Abstracts International., 1976), p. 705 – A.

⁸⁰ Armstrong, Armstrong, D. S., (1997). The Effect of Student Team Achievement Divisions Cooperative Learning Technique on Upper Secondary Social Studies Student's Academic Achievement and Attitude Towards Social Studies Class (Block Scheduling, Twelfth grade, High School Students), *Dissertation Abstracts International*. 59 (2) : 121

2.6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับ “กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวัดนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา” สามารถสังเคราะห์เป็นกรอบแนวคิดได้ดังนี้

แผนภาพที่ 2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

3.1 รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Research Method) โดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.2 ประชากร และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ก. การวิจัยเชิงปริมาณ

ประชากร ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยใช้ประชากรทั้งหมดที่เข้าร่วมกิจกรรม ใน 2 กิจกรรม ได้แก่ 1) ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน ๒) ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

ข. การวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่

1) สัมภาษณ์กลุ่มผู้บริหาร ครู และผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม จำนวน 15 คน โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษา และเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ ด้วยการเลือกแบบเจาะจง (Purpose Sampling) ตามคุณสมบัติ ได้แก่ เป็นผู้อำนวยการโรงเรียน มีประสบการณ์บริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม ได้แก่

1. ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 2 คน
2. ครู จำนวน 10 คน
3. ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม จำนวน 3 คน

2) สนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน ของกลุ่มปฏิบัติการที่เกี่ยวข้องกับเพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของ

นักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เชี่ยวชาญด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีเยาวชน

3.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ก. การวิจัยเชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนในการดำเนินการวิจัยตามระเบียบวิธีวิจัย ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ เพื่อนำแนวคิดทฤษฎีมาสร้างเครื่องมือในการเก็บข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอนรายละเอียดมีดังนี้

ก. การวิจัยเชิงปริมาณ

1) แบบสอบถาม

1) ศึกษาหลักการแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีเยาวชนเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2) กำหนดนิยามปฏิบัติการเพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย โดยอาศัยฐานทฤษฎีและงานวิจัย

3) ดำเนินการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยซึ่งในการสร้างแบบสอบถามผู้วิจัยจะคำนึงถึงการสร้างแบบสอบถามให้เป็นไปตามหลักวิชาการที่ถูกต้องและการได้แบบสอบถามที่ดีมีคุณภาพมีความตรงทั้งในเชิงโครงสร้าง (construct validity) และความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) รวมทั้งความเชื่อมั่น (reliability)

4) ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยดำเนินการดังนี้

4.1 นำร่างแบบสอบถามที่ได้จัดทำขึ้น จำนวน 15 ข้อเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจแก้ไขและปรับปรุงให้มีความเหมาะสม

4.2 นำแบบสอบถามเสนอผู้เชี่ยวชาญรวมจำนวน 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) การใช้ภาษาและพิจารณาว่าแบบสอบถามครอบคลุมของเนื้อหาหรือไม่โดยการหาดัชนี (index of congruence: IOC) โดยมีเกณฑ์ดังนี้

ให้คะแนน +1 เมื่อแน่ใจว่าวัดได้ตรงกับนิยามปฏิบัติการ

ให้คะแนน -1 เมื่อแน่ใจว่าวัดได้ไม่ตรงกับนิยามปฏิบัติการและ

ให้คะแนน 0 เมื่อไม่แน่ใจว่าวัดได้ตรงกับนิยามปฏิบัติการหรือไม่

5) พิจารณาคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไปเพื่อจัดทำเป็นแบบสอบถามเพื่อใช้ในการวิจัยซึ่งผลจากการพิจารณาของผู้เชี่ยวชาญปรากฏว่ามีค่าดัชนีความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.5 ถึง 1.00 มีจำนวน 15 รายการ และปรับปรุงแก้ไขภาษาตามที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะเพื่อนำไปสู่การทดลองใช้ต่อไป

6) ผู้วิจัยนำแบบสอบถามที่ได้รับการตรวจสอบและการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดลองใช้ (tryout) กับสถานศึกษาชั้นพื้นฐานที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจำนวน 30 ชุดในโรงเรียนบางปะอิน "ราชานุเคราะห์ 1" โดยกำหนดให้นักเรียน จำนวน 30 คน ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3

จากนั้นนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยหาค่าสัมประสิทธิ์ Cronbach's Alpha ผลจากการวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่นปรากฏว่าแบบสอบถามมีค่าความเชื่อมั่นรวมทั้งฉบับเท่ากับ 0.912

ข. การวิจัยเชิงคุณภาพ

1) **แบบสัมภาษณ์ (Interview)** เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง มีประเด็นคำถามแบบปลายเปิด 4 ประเด็น ซึ่งได้จากผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒิธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ใน ด้าน โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ ซึ่งเป็นผู้บริหารโรงเรียน ได้แก่ ชื่อ - นามสกุล ตำแหน่ง สังกัดโรงเรียน

ตอนที่ 2 แบบสัมภาษณ์กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒิธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ใน 3 คือ ด้านกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒิธรรม ด้านกระบวนการจัดกิจกรรม ด้านเป้าหมายของกิจกรรม

2) คู่มือการสนทนากลุ่ม

1) ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒิธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างคำถามการสนทนากลุ่ม

3) ประมวลผลข้อมูลที่ได้จากการศึกษา กำหนดจุดประสงค์ในการสร้างคำถามการสนทนากลุ่ม โดยขอคำปรึกษาจากผู้เชี่ยวชาญ

4) สร้างคู่มือการสนทนากลุ่มตามระเบียบวิธีวิจัยให้มีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒิธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

5) นำเสนอโครงร่างแบบสัมภาษณ์ต่อผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านเนื้อหา (Validity)

6) ปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ

7) จัดพิมพ์คู่มือให้เป็นฉบับสมบูรณ์สำหรับนำไปใช้จริงเพื่อเก็บข้อมูลจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสาร ดังนี้

ก. การวิจัยเชิงคุณภาพ

1) แบบสัมภาษณ์

- 1) ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยมีหนังสือขอความร่วมมือในการเก็บข้อมูล เพื่อทำงานวิจัยจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้บริหารสถานศึกษา
- 2) ผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ด้วยตนเอง พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสัมภาษณ์ จำนวน 15 ฉบับ และขอความอนุเคราะห์บันทึกภาพประกอบการสัมภาษณ์
- 3) ดำเนินการศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2) การสนทนากลุ่ม

- 1) ขั้นตอนการเตรียมการ ประกอบด้วย การกำหนดวันการสนทนากลุ่ม (Focus Group) การจัดทำกำหนดการสนทนากลุ่มการประชุม ณ ห้องประชุม C 510 อาคารเรียนรวมโซน C ชั้น 5 มจร.วังน้อย พระนครศรีอยุธยา การจัดทำหนังสือเชิญประธานพร้อมคำกล่าวเปิด และคำกล่าวรายงานต่อประธาน การประสานงานเชิญผู้ทรงคุณวุฒิ และการจัดทำเอกสารประกอบการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วยแบบคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย
- 2) ขั้นตอนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) ประกอบด้วย 1) การนำเสนอข้อมูลร่างกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวัดธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) การดำเนินการสนทนากลุ่ม (Focus Group) 3) การจดบันทึกรายละเอียดการสนทนากลุ่ม (Focus Group) และข้อเสนอแนะการบันทึกเสียงโดยใช้อุปกรณ์ การบันทึกภาพเคลื่อนไหวและภาพนิ่ง 4) การถอดเทปและการวิเคราะห์ข้อมูล

ข. การวิจัยเชิงปริมาณ

1) แบบสอบถาม

- 1) ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยส่งแบบสอบถามผ่าน application line ส่วนตัวในการเก็บข้อมูล เพื่อทำงานวิจัยจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอความอนุเคราะห์จากสถานศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการตอบ
- 2) ผู้วิจัยส่งแบบสอบถามผ่าน application line ส่วนตัว พร้อมหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจำนวน 50 ฉบับ และขอความอนุเคราะห์ให้ตอบกลับภายใน 4 สัปดาห์
- 3) ดำเนินการศึกษาจากภาคสนาม (Field Studies) ติดตามตามเก็บแบบสอบถามคืน การเก็บข้อมูลตามความเป็นจริงถูกต้องมากที่สุดและนำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาครั้งแรกมาตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์ของคำตอบเพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป
- 4) ติดตามประสานงานไปยังโรงเรียนที่ยังไม่ส่งแบบสอบถามกลับคืน ภายหลังจากสิ้นสุดระยะเวลาที่กำหนดในหนังสือขอความอนุเคราะห์ 1 สัปดาห์ และทวงถามอีกครั้งหลังจาก ทวงถามครั้งแรกไปแล้วเป็นเวลา 1 สัปดาห์

3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ก. การวิจัยเชิงคุณภาพ

1) **แบบสัมภาษณ์** วิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวังวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2) **การสนทนากลุ่ม** วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสรุปผลการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวังวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ข. การวิจัยเชิงปริมาณ

1) แบบสอบถาม

1. เมื่อได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว ผู้วิจัยได้นำมาแจกแจงความถี่ของคำตอบแต่ละข้อด้วยการลงรหัสคำตอบในแต่ละข้อ ให้เป็นตัวเลขประจำแบบสอบถามทั้งหมด เพื่อเตรียมนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

2. นำข้อมูลที่ลงรหัสแล้วกรอกลงในแบบฟอร์มการลงรหัสทั่วไป (general coding form) ซึ่งเป็นการเตรียมข้อมูล เพื่อส่งไปบันทึกลงในเครื่องคอมพิวเตอร์ และวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสถิติสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์

3. การจัดทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม จะใช้ค่าความถี่และค่าร้อยละ นำเสนอในรูปแบบตารางประกอบคำบรรยาย

2) ข้อมูลกิจกรรมและสรุปเพื่อเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวังวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (μ) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (σ) ค่าเฉลี่ยของคำตอบโดยภาพรวมรายชั้นตอน/รายด้าน และรายข้อ หรือรายกิจกรรม ที่คำนวณได้นำมาแปลผลตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ โดยใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ย 4.50 – 5.00 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ย 3.50 – 4.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ มาก

ค่าคะแนนเฉลี่ย 2.50 – 3.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ ปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.50 – 2.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.49 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ น้อยที่สุด¹

¹ สุวิมล ว่องวานิช, “การสังเคราะห์เทคนิคที่ใช้ในการประเมินความต้องการจำเป็นในนิสิตคณะครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย”, *รายงานวิจัย*, (คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๙.

1. เป้าหมายของผลผลิต (Output) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยา วัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา	1	สถานศึกษาได้ กิจกรรม ส่งเสริมการ เรียนรู้ นิเวศวิทยา วัฒนธรรมเชิง พุทธบูรณาการ	1 ปี	100,000

2. เป้าหมายของผลลัพธ์ (Outcome) และตัวชี้วัด

ผลผลิต	ตัวชี้วัด			
	เชิงปริมาณ	เชิงคุณภาพ	เวลา	ต้นทุน
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยา วัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	1	ร้อยละ 80	1 ปี	100,000
จำนวนผู้บริหาร ครู นักเรียน ที่เข้าร่วม กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยา วัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ	50	ร้อยละ 80	1 ปี	50

บทที่ 4

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาโดยดำเนินการวิจัย ดังนี้

4.1 ผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ผลการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 1 แห่ง ได้แก่

1) โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ป่าโทน ตำบล ประตูลี อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โดยสถานที่แห่งนี้ผู้วิจัยได้เลือกเป็นพื้นที่ในการศึกษาเพราะเป็นสถานศึกษาที่ได้คัดเลือกเป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมและสอดคล้องกับบริบทของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เพราะเป็นโรงเรียนระดับมัธยมศึกษาที่ใหญ่เป็นอันดับที่ 1 ของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยมีรายละเอียดของสภาพปัญหาเสถียรของกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 1 แห่ง ดังนี้

1) โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ป่าโทน ตำบล ประตูลี อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย (อังกฤษ: Ayutthaya Wittayalai School; อักษรย่อ: อ.ย.ว. – A.Y.W.) เป็นโรงเรียนรัฐบาลมัธยมศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ แบบสหศึกษา และเป็นโรงเรียนประจำจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สถาปนาเมื่อปี พ.ศ. 2448 โดยพระราชดำริสัจตังโรงเรียนหลวงตามมณฑลต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีชื่อว่า โรงเรียนตัวอย่างประจำมณฑล

กรุงเก่า ตั้งอยู่บริเวณวัดเสนาสนารามหลังพระราชวังจันทร์เกษม (ปัจจุบันโรงเรียนอยุธยาธรรมได้ใช้พื้นที่ในการทำการเรียนการสอนแทน) ในปี พ.ศ. 2484 ได้มีการย้ายที่ตั้งของโรงเรียนไปอยู่บริเวณบึงพระราม โดยโรงเรียนได้รับพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์จากพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร ในการก่อสร้างเป็นอาคารเรียน หอประชุม และบ้านพักครูหลังใหม่ในพื้นที่ที่ย้าย ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของโรงเรียนในปัจจุบัน¹

โดยผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ปาโทน ตำบล ประตู่ชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม 2566 เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยมีขั้นตอนก่อนการลงพื้นที่ที่ศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา คือ การประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมและสรุปประเด็นในการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 4.1 ผู้วิจัยเข้าร่วมประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมและประเด็นก่อนการลงพื้นที่วิจัย

หลังจากประชุมเพื่อเตรียมความพร้อมและสรุปประเด็นในการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เรียบร้อยแล้วทางผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วิจัย ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56

¹ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย, <https://www.ayw.ac.th/> [ออนไลน์วันที่ 3 พฤษภาคม 2566]

ถนน ป่าโทน ตำบล ประตู่ชัย อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566 โดยได้ติดต่อทางผู้บริหารและคณะครูของโรงเรียนในเบื้องต้นเพื่อศึกษาในประเด็น กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 4.2 ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่ ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56

ถนน ป่าโทน ตำบล ประตู่ชัย อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566 เพื่อศึกษาประเด็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมของ
 นักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

จากการลงพื้นที่ ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ป่าโทน ตำบล ประตู่ชัย อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทางผู้วิจัยได้ร่วมประชุมและเดินสำรวจพื้นที่เชิง
 ประจักษ์จากกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัด
 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา พบเห็น ทางโรงเรียนได้มีการส่งเสริม
 การเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมให้นักเรียน เช่น กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ
 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ได้จัดกิจกรรม AYW Young Guide 5 ภาษา อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี
 ฝรั่งเศส เผยแพร่วิถีไทยตามรอยวิถีพ่อ ณ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา วัดมหาธาตุ โดย
 ตัวกิจกรรม จะเป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนได้เผยแพร่ความรู้ทางประวัติศาสตร์ สถานที่สำคัญในจังหวัด
 เป็นภาษาต่างประเทศ โดยกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่เน้นการฝึกภาษาจากวัฒนธรรมที่อยู่ใกล้ตัว

ผสมผสานกับการปลูกฝังจิตสำนึกรักบ้านเกิด อีกทั้งกิจกรรมดังกล่าว ยังได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติเป็นอย่างมาก²

ภาพที่ 4.3 โรงเรียนได้มีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวัฒนธรรมให้แก่แก่นักเรียน ณ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา วัดมหาธาตุ เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของชาติไทย ซึ่งวัดมหาธาตุเป็นแหล่งเรียนรู้ที่อยู่ใกล้โรงเรียน

ภาพที่ 4.3 นักเรียนได้ลงพื้นที่ ณ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา วัดมหาธาตุ โดยได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมร่วมกับชาวต่างประเทศ

² สัมภาษณ์ รองผู้อำนวยการโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566.

จากการลงพื้นที่สัมภาษณ์และสังเกตเชิงประจักษ์โรงเรียนได้ทำหน้าที่และบทบาทให้ความรู้ ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้ตระหนัก ในคุณค่า เกิดเจตคติร่วมกันรับผิดชอบในฐานะเป็นสมบัติของทุกคนในสังคม ปรับปรุงการเรียนการสอน กิจกรรมนักเรียนและโรงเรียนให้นักเรียนมีโอกาสร่วมปฏิบัติ เชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม จัดสถานการณ์ให้นักเรียนได้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ ศิลปวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดความภูมิใจ ในมรดกทางความคิดการสร้างสรรค์ สามารถนำไป สืบทอดและพัฒนาได้โรงเรียนมีบทบาทปลูกฝังความรัก ความหวงแหนในคุณค่าและเอกลักษณ์ของ ศิลปะ วัฒนธรรมไทย สร้างและประสานเครือข่ายทางศิลปวัฒนธรรมกับองค์กรภายนอกโรงเรียน³ และจากการสัมภาษณ์ พบว่า ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมได้ส่งเสริมให้นักเรียนได้ศึกษา ค้นคว้า และการวิจัยวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่น ทั้งที่มีการรวบรวมไว้แล้ว และยังไม่ได้ศึกษา เพื่อทราบความหมาย และความสำคัญของวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นมรดกของไทย อย่างถ่องแท้ ซึ่งความรู้ดังกล่าวถือเป็นรากฐานของการดำเนินชีวิต เพื่อให้เห็นคุณค่า ทำให้เกิดการ ยอมรับ และนำไปใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม ต่อไป⁴ โรงเรียนได้ส่งเสริมให้ทุกคนเห็นคุณค่าร่วมกัน รักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้าใจและมั่นใจแก่ประชาชน ในการปรับเปลี่ยนและตอบสนองกระแสวัฒนธรรมอื่นๆ อย่างเหมาะสม เพราะวัดสำคัญทาง ประวัติศาสตร์ เช่น วัดใหญ่ชัยมงคล วัดพนัญเชิงวรวิหาร วัดมหาธาตุ เป็นต้นล้วนอยู่ใกล้กับบริเวณ โรงเรียนจึงมีส่วนสำคัญที่ส่งเสริมให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมของไทย⁵ โดย ศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นสิ่งที่มีความค่า ดังนั้นทุกคนจึงควรอนุรักษ์ สืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย และสามารถประยุกต์ใช้ศิลปวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตประจำวัน⁶ โดยครูปลูกฝังให้นักเรียนรู้จักและรัก ศิลปะวัฒนธรรมของไทย ปลูกฝังให้นักเรียนรู้สึกชื่นชมถึงความงดงามของศิลปะและวัฒนธรรมของ ความเป็นไทย เช่นพานักเรียนไปชมดนตรีมหรสพแบบไทย พานักเรียนไปดูคอนเสิร์ตให้นักเรียนเล่น ดนตรีไทยชนิดต่างๆเช่น ระนาด ซอ ขิม รำไทย ฟังดนตรีไทยและเพลงไทยเดิม การแต่งกาย แบบต่างๆของไทย อีกทั้งครูควรปลูกฝังให้เด็กๆชื่นชมในประเพณีแบบไทย เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ การกราบขอพรรดน้ำดำหัวญาติผู้ใหญ่ และครูสามารถชวนนักเรียนทำขนมไทย ร่วมกันได้ เช่น วนักะทิ ขนมบัวลอย ขนมครก กลั้วยบวชชี นอกจากนี้ครูได้ปลูกฝังให้นักเรียนจดจำ วันสำคัญประจำชาติ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันพีฆมงคล วันฉัตรมงคล⁷

³ สัมภาษณ์ หัวหน้าฝ่ายปกครอง โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566.

⁴ สัมภาษณ์ ครูที่ปรึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566.

⁵ สัมภาษณ์ หัวหน้าฝ่ายปกครอง โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566.

⁶ สัมภาษณ์ ครูฝ่ายปกครอง โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566.

⁷ สัมภาษณ์ ครูที่ปรึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566.

ภาพที่ 4.5 โรงเรียนได้มีการปลูกฝังให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมของไทยการทำอาหารไทย

ภาพที่ 4.2 กิจกรรมการเรียนรู้บัวลอยไข่หวานของครูที่สอนนักเรียน เพื่อให้เรียนรู้วัฒนธรรมไทยการทำขนมไทย

ภาพที่ 4.3 การสอนและทำผัดไทยของนักเรียน pad thai ถือเป็นเมนูอาหารประจำชาติไทย ที่เป็น ซิกเนเจอร์ และโด่งดังไปทั่วโลก

โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย โดย ว่าที่ร้อยตรี ดร.กฤดีทรัพย์ เชื้อพันธ์ ผู้อำนวยการโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย มอบหมายให้ งานคหกรรม นำโดย คุณครู มลิวัลย์ สุขแก้ว ครูเจนจิรา เทวีธรรมย์ และครูศุภนิตย์ หาญมุงธรรม กิจกรรมสอนทำอาหารไทย ให้กับนักเรียนแลกเปลี่ยน โดยการสอนทำอาหารทั้งหมด 2 เมนู คือ ผัดไทยกุ้งสด และบัวลอยเบญจรงค์ ให้กับนักเรียนแลกเปลี่ยน เนื่องด้วยโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และ Aorere College ประเทศนิวซีแลนด์ ได้ทำข้อตกลงร่วมกัน (MOU) ในฐานะโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง เพื่อแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และประสบการณ์ระหว่างประเทศ รวมถึงเพื่อเป็นการสานความสัมพันธ์ระหว่างทั้งสองโรงเรียนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2560 และในปี พ.ศ. 2565 นี้ Aorere College ได้เดินทางมาแลกเปลี่ยนยังโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ประเทศไทย เพื่อเปิดโอกาสให้นักเรียน ครู และบุคลากรทางการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านภาษา วัฒนธรรม ในระหว่างวันที่ 2 – 17 ตุลาคม 2566.

ภาพที่ 4.4 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และ Aorere College ประเทศนิวซีแลนด์ร่วมแลกเปลี่ยน วัฒนธรรมไทยด้วยการทำอาหารไทยมีเมนูผัดไทยและบัวลอย

ภาพที่ 4.4 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย และ Aorere College ประเทศนิวซีแลนด์ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้วัฒนธรรม ร่วมกันอนุรักษ์วัฒนธรรม เผยแพร่วัฒนธรรมไทยสู่สังคมโลก

จากการลงพื้นที่สำรวจ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ทางคณะผู้วิจัยได้สรุป กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้ดังนี้

1. กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ นิเวศวิทยาวัฒนธรรม	กระบวนการจัดกิจกรรม	เป้าหมายของกิจกรรม
<p>1. AYW Young Guide 5 ภาษา อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ฝรั่งเศส เผยแพร่วิถีไทยตามรอยวิถีพ่อ</p> <p>2. cooking class กิจกรรมสอนทำอาหารไทย นักเรียนแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และประสบการณ์ระหว่างประเทศ</p>	<p>ขั้นตอนที่ 1 ผู้บริหาร ครู และตัวแทนนักเรียนร่วมกันประชุมเพื่อกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียน</p> <p>ขั้นตอนที่ 2 ผู้บริหาร ครู นักเรียนประชาสัมพันธ์กิจกรรมของโรงเรียนผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้าย ประชาสัมพันธ์</p> <p>ขั้นตอนที่ 3 กำหนดกลุ่มเพื่อมอบหมายหน้าที่การทำงาน</p> <p>ขั้นตอนที่ 4 จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียน และเครือข่าย</p> <p>ขั้นตอนที่ 5 ประเมินกิจกรรมผ่านการสังเกต การสรุปงานกลุ่มส่งอาจารย์ประจำวิชา</p>	<p>1. นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ช่วยเปิดโลกทัศน์ไม่ว่าจะเป็นสถานที่ วัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ และบุคคล</p> <p>2. นักเรียนเกิดความสนใจอยากรู้อื่นๆ ที่อาจต่อยอดตามมาได้รับความสนุกสนาน</p> <p>3. เสริมสร้างให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย</p> <p>4. นักเรียนสามารถปรับประยุกต์วัฒนธรรมมาบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้</p> <p>5. นักเรียนเกิดทักษะภาษาอังกฤษ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน</p> <p>6. ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการทำอาหารไทย เช่น ผัดไทย บัวลอย เป็นต้นนำไปต่อยอดเป็นอาชีพได้</p> <p>7. สามารถเผยแพร่วัฒนธรรมของไทยให้ต่างชาติได้รู้ว่าประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่งดงาม</p>

จากการศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา พบว่า

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

1. AYW Young Guide 5 ภาษา อังกฤษ จีน ญี่ปุ่น เกาหลี ฝรั่งเศส เผยแพร่วิถีไทยตามรอยวิถีพ่อ
2. cooking class กิจกรรมสอนทำอาหารไทย นักเรียนแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และประสบการณ์ระหว่างประเทศ

กระบวนการจัดกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 1 ผู้บริหาร ครู และตัวแทนนักเรียนร่วมกันประชุมเพื่อกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ให้แก่นักเรียน

ขั้นตอนที่ 2 ผู้บริหาร ครู นักเรียนประชาสัมพันธ์กิจกรรม ของโรงเรียนผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดกลุ่มเพื่อมอบหมายหน้าที่การทำงาน

ขั้นตอนที่ 4 จัดกิจกรรมร่วมกันระหว่างผู้บริหาร ครู นักเรียนและเครือข่าย

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินกิจกรรมผ่านการสังเกต การสรุปรายงานกลุ่มส่งอาจารย์ประจำวิชาและเผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน

เป้าหมายของกิจกรรม

1. นักเรียนเกิดการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง ช่วยเปิดโลกทัศน์ไม่ว่าจะเป็นสถานที่วัตถุ สิ่งของ เหตุการณ์ และบุคคล
2. นักเรียนเกิดความสนใจอยากรู้สิ่งต่างๆ ที่อาจต่อยอดตามมา ได้รับความสุขสนุกสนาน
3. เสริมสร้างให้นักเรียนเกิดความภาคภูมิใจ และศักดิ์ศรี เกียรติภูมิแก่คนไทย
4. นักเรียนสามารถปรับประยุกต์วัฒนธรรมมาบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้
5. นักเรียนเกิดทักษะภาษาอังกฤษ จีน ญี่ปุ่น เกาหลีในการนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน
6. ส่งเสริมให้นักเรียนมีทักษะการทำอาหารไทย เช่น ผัดไทย บัลลอย เป็นต้นนำไปต่อยอดเป็นอาชีพได้

7. สามารถเผยแพร่วัฒนธรรมของไทยให้ต่างชาติได้รู้ว่าประเทศไทยมีวัฒนธรรมที่งดงาม

สรุปได้จากการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู ในสถานศึกษาที่เป็นพื้นที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ป่าโทน ตำบล ประตูลี อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประเด็นที่สรุปได้ดังนี้

1) โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่ชัดเจนเพราะโรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์สำคัญของประเทศไทย เช่น พระราชวังเก่า วัด เป็นต้น

2) โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จำลอง เป็นพิพิธภัณฑ์ ของโรงเรียนซึ่งส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง

3) โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรงโดยให้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภูมิใจ ในมรดกทางความคิดการสร้างสรรค์

4) โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา พิพิธภัณฑ์บ้านฮอลันดา พิพิธภัณฑ์เรือไทย เป็นต้น

5) นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งทำให้นักเรียนมีความซาบซึ้งทางวัฒนธรรมไทย สามารถส่งเสริมเผยแพร่ไปสู่สายตาชาวโลกได้

6) โรงเรียนได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนอย่างต่อเนื่องแต่ยังขาดการบูรณาการหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

จากผลการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยบูรณาการกิจกรรมที่หลักสี่ปายะ 7 ซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาของเยาวชนโดยบูรณาการสิ่งที่สบายสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่เกื้อกูล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมเพื่อละอาชวาททางใจและมีคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อการบำบัดรักษาโรคทางกายได้ และ กิจกรรมส่งเสริมหลักภาวนา 4 กิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีประโยชน์ ก่อให้เกิดความเจริญ เป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมณะและวิปัสสนา สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกื้อกูล, สิ่งที่เอื้อต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิตสิ่งที่เหมือนกัน อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย

4.2 ผลการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

4.2.1 การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 กิจกรรมโดยการบูรณาการหลักสี่ปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทย ในสวน 2) เวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยมีขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่วิจัย ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ป่าโทน ตำบล ประตูลี อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ 15 มิถุนายน 2566 เพื่อประชุมร่วมกับ

คณะผู้บริหาร ครูในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยการบูรณาการหลักหลักสี่ปายะ 7 และหลักภาวนา 4

ภาพที่ 4.13 ผู้วิจัยได้พานิสิตปริญญาตรี สาขาวิชาการสอนสังคมลงพื้นที่ ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ป่าโทน ตำบล ประตู่ชัย อำเภอ พระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ 15 มิถุนายน 2566 เพื่อร่วมกับทางโรงเรียนจัดกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยและคณะผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้กำหนดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน 2) กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

การตักบาตร คือ การถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร รูปเดียวหรือหลายรูป จะปฏิบัติเป็นประจำหรือ เป็นครั้งคราวก็ได้ เนื่องในวันปีใหม่จึงนิยมทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต วัตถุประสงค์ วัตถุประสงค์ของการตักบาตร นอกจากจะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการให้ทานเพื่อบูชาคุณแล้ว ยังมีวัตถุประสงค์เฉพาะดังนี้ 1. ถวายส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา 2. ส่งเสริมและบำรุงพระภิกษุสามเณร ผู้ทรงศีล ทรงธรรม 3. ส่งเสริมคุณความดีของผู้ปฏิบัติ ทั้งผู้ตักบาตรและพระภิกษุสามเณรผู้รับบิณฑบาตร การตักบาตรจึงเป็นประเพณีที่พุทธศาสนิกชนควรปฏิบัติ เพราะเป็นการให้กำลังแก่พระภิกษุสามเณรให้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ประพฤติปฏิบัติธรรมตามพระธรรม

วินัย และสั่งสอนประชาชนเป็นการสืบทอดพระพุทธศาสนาให้มั่นคงถาวรสืบไป ทั้งนี้จะเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติด้วยเพราะทำให้เป็นผู้มีใจบุญกุศลและเป็นการส่งเสริมผู้ทรงคุณธรรม⁸

1.1 กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

1. ความเป็นมาของกิจกรรม

การทำบุญตักบาตรนี้มีมาแต่ครั้งพุทธกาล เมื่อพระพุทธองค์ทรงผนวชใหม่ๆ ยังไม่ได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ทรงประทับที่สวนมะม่วง พระองค์เสด็จบิณฑบาตผ่านกรุงราชคฤห์ เมืองหลวงของแคว้นมคธ ชาวเมืองเห็นพระมาบิณฑบาตก็ชวนกันนำอาหารมาตักบาตรเป็นครั้งแรก นับแต่นั้นมา การตักบาตรจึงถือเป็นประเพณีมาจนบัดนี้ และเมื่อพระพุทธองค์ตรัสรู้ใหม่ๆ ประทับอยู่ที่คางไม้เกิดมีพ่อค้า 2 คน นำข้าวสัตตูก้อน สัตตุง ซึ่งเป็นเสบียงสำหรับเดินทางเข้าไปถวาย พระพุทธองค์ทรงรับไว้ด้วยบาตร นี่ก็เป็นที่มาของการตักบาตรทางพระพุทธศาสนาด้วยประการหนึ่ง บาตร บาตรเป็นภาชนะจำเป็นของพระภิกษุจะขาดเสียมิได้ นับเข้าในจำนวนบริขารอย่างหนึ่งในบริขาร 8 ตามปกติ พระจะไปอยู่ที่ใดต้องมีบาตรประจำตัวไปด้วย และการออกบิณฑบาตก็ออกในเวลาเช้าตามแบบอย่าง ที่พระพุทธเจ้าองค์ทรงบำเพ็ญเป็นพุทธกิจประจำวัน โดยปกติ พระภิกษุสามเณรจะเดินเรียงลำดับอาวาสไปบิณฑบาตตามละแวกบ้าน เมื่อถึงหมู่บ้านที่ชาวบ้านกำลังรออยู่ ก็จะยืนเรียงเป็นแถว แต่ในกรุงเทพฯ หรือในบางจังหวัด พระภิกษุสามเณรมักไปตามลำพัง ไม่ได้เดินเรียงแถว ทั้งนี้เพราะพระภิกษุสามเณรในกรุงเทพฯ มีเป็นจำนวนมากจึงไม่สะดวกที่จะเดินเรียงแถวกันไป และผู้ที่นำอาหารมาตักบาตรได้ไม่ครบทุกรูป เมื่อพระภิกษุสามเณรต้องออกบิณฑบาตตอนเช้าทุกวัน ชาวบ้านก็ตักบาตรทุกวัน แต่บางคนตักบาตรเฉพาะในรอบวันเกิดประจำปี และมักจะตักบาตรพระจำนวนเท่าอายุหรือเกินกว่าอายุ ถ้าเป็นวันสำคัญทางศาสนาก็มักจะพากันไปทำบุญตักบาตรที่วัด แต่บางคราว เช่นในเทศกาลปีใหม่ และตรุษสงกรานต์ จะมีการชุมนุมตามในที่ที่กำหนดไว้ เช่น สนามหลวง พุทธมณฑล ในโรงเรียน ในสถาบัน หรือ ในบริเวณใดบริเวณหนึ่งแล้วแต่จะนัดหมายกัน นอกจากนี้ยังมี การตักบาตรที่มีชื่อเฉพาะอีก เช่น ตักบาตรเทโว ตักบาตรข้าวสาร ตักบาตรดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น

ดนตรีไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนไทย บ่งบอกให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้พัฒนาและสร้างสรรค์จนเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่า ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย โดยแนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย เพื่อความคงอยู่ของดนตรีไทยอย่างมีคุณค่า เยาวชนไทยทุกคนเป็นผู้สืบทอดมรดกวัฒนธรรมที่บรรพชนได้สร้างสมไว้ ด้วยสติปัญญาของเยาวชน ซึ่งเป็นผู้ที่พร้อมด้วยข้อมูล ข่าวสาร ทำให้สามารถรับรู้ได้อย่างรวดเร็ว ภารกิจนี้เป็นบทบาทหน้าที่ของเยาวชนที่ต้องแสวงหารูปแบบ วิธีการที่เหมาะสมในการอนุรักษ์และส่งเสริมมรดกวัฒนธรรมดนตรีของไทย⁹ โดยโรงเรียนมีแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมทางดนตรีให้บรรลุผลได้อย่างดีนั้น ขึ้นอยู่กับพลังของเยาวชนทุกคนผู้เป็นเจ้าของมรดกวัฒนธรรม เพราะวัฒนธรรมเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นชาติ ดังพระราชดำรัส

⁸ สัมภาษณ์ รองผู้อำนวยการโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566.

⁹ สัมภาษณ์ ครูหมวดสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 4 พฤษภาคม 2566.

ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ว่า "การรักษาวัฒนธรรมเป็นการรักษาชาติ" เมื่อเยาวชนคนรุ่นใหม่ร่วมกันรักษามรดกวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็งกับเป็นการรักษามรดกวัฒนธรรมไว้ได้อย่างเข้มแข็งก็เท่ากับเป็นการรักษาให้ประเทศชาติมีความเข้มแข็งด้วย

2.วัตถุประสงค์ของกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

- 1) เพื่อให้เยาวชนได้ธำรงส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา
- 2) เพื่อให้ส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน
- 3) เพื่อให้เยาวชนรู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ
- 4) เป็นพื้นที่ผ่อนคลายของเยาวชนสร้างการเรียนรู้ที่สนุกสนาน
- 5) เพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง
- 6) เยาวชนได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 7) เพื่อให้เยาวชนเกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

ภาพที่ 4.13 คณะครู นักเรียนร่วมกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน ณ ลานธรรมวาสนา โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2566 เพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ในเวทียวฒนธรรมโดยบูรณาการหลักสัปปายะ 7 เรียนรู้จากพื้นที่สะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย มีเส้นทางแห่งการเรียนรู้ สนทนาและการสื่อสาร มีกัลยาณมิตรที่ดี

ภาพที่ 4.13 คณะครู นักเรียนร่วมกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน
ณ ลานธรรมวาสน์ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันโดยสร้างประสบการณ์ตรงให้แก่นักเรียน

ภาพที่ 4.13 นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน
ณ ลานธรรมวาสน์ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันโดยสร้างประสบการณ์ตรงให้แก่นักเรียน
ทำให้เยาวชนได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง

ภาพที่ 4.13 คณะครู นักเรียนร่วมกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน
ณ ลานธรรมวาสน์ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2566 เพื่อเสริมสร้างการพูดคุยเหมาะสม สนทนาแต่เรื่องดีๆ
สร้างประโยชน์ให้ตัวเอง ไม่มอมเมาไปในทางที่ผิด มีผู้รู้ ครูบาอาจารย์ และกัลยาณมิตร
คอยชี้แนะชักนำไปในทางที่ถูกที่ควร

ภาพที่ 4.13 นักเรียนร่วมกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน
ณ ลานธรรมวาสน์ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
โดยแสดงเครื่องดนตรีไทยเพื่อสืบสานวัฒนธรรมไทยที่ดั้งเดิมและสร้างความเพลิดเพลิน

3.กระบวนการจัดกิจกรรม ดังนี้

1) โรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของนักวิจัย ผู้บริหาร ครูและนักเรียนในประเด็นกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

2) ผู้บริหาร ครู นักเรียนประชาสัมพันธ์โครงการต่างๆ และกิจกรรมของโรงเรียนผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึงกำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม

3) ผู้บริหาร ครู นักเรียนเตรียมของข้าวสารอาหารแห้ง และแบ่งกลุ่มนักเรียนที่มีความสามารถด้านดนตรีไทย เพื่อร่วมกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

4) ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทย ในสวนในวันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ.2566 ตั้งแต่เวลา 08.30 น.เป็นต้นไปโดยเรียงแถวกันเข้าไปตักบาตรและกิจกรรมตักบาตรพระ และฟังดนตรีไทยในสวนด้วยความเป็นระเบียบ เรียบร้อย และสร้างความเพลิดเพลินแก่นักเรียน

5) ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันประเมินกิจกรรมและสรุปเป็นข่าวของกลุ่มสาระการเรียนรู้ประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์ของโรงเรียนต่อไป

4. ตัวชี้วัดกิจกรรม ผู้บริหาร ครู นักเรียนกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวนเข้าร่วมกิจกรรมสามารถส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ร้อยละ 80

5. ประโยชน์ที่ได้รับ

- 1) เยาวชนได้ธำรงส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา
- 2) โรงเรียนมีพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาให้แก่เยาวชน
- 3) เยาวชนรู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ
- 4) เยาวชนมีพื้นที่ผ่อนคลายสร้างการเรียนรู้ที่สนุกสนาน
- 5) เยาวชนได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง
- 6) เยาวชนได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้
- 7) เยาวชนเกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

ภาพที่ 4.13 ตัวแทนของผู้บริหาร คณะครู และตัวแทนของผู้วิจัย
ร่วมกันสรุปกิจกรรมต่กบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน
ณ ห้องประชุม โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ในวันที่ 17 กรกฎาคม พ.ศ.2566 เพื่อสรุปผลการจัดกิจกรรมโดยภาพรวม

2. กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

กิจกรรมเวียนเทียนกิจกรรมหรือพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายต่างคุ้นเคยกันดี โดยจะมีการเดินเวียนรอบปูชนียสถานสำคัญภายในวัด เช่น วิหาร พระอุโบสถ เพื่อเป็นการระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นจำนวน 3 รอบ ช่วยในการตระหนักรู้ในเรื่องสังสารวัฏ(วัฏสงสาร) การเวียนว่ายตายเกิด ว่าชีวิตเรานั้นกำเนิดมาก็ดับไปวนเวียนเหมือนกับวงล้อ¹⁰ การเวียนเทียน คือ การถือดอกไม้ธูปเทียนที่จุดแล้วเวียนขวา (เวียนประทักษิณ โดยให้สิ่งที่เวียนอยู่ทางขวามือของตน) รอบปูชนียวัตถุหรือปูชนียสถาน 3 รอบ ด้วยอาการสำรวมเคารพพร้อมทั้งน้อมใจระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัยในขณะนั้นด้วยการแสดงความเคารพต่อพระรัตนตรัยด้วยกาย วาจา และใจ อย่างสูงสุด จัดเป็นบุญกิริยาอย่างหนึ่งการเวียนเทียนเป็นประเพณีที่ชาวพุทธปฏิบัติกันในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา 4 วัน ได้แก่ วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา และวันอัฐมีบูชา การเวียนเทียนถือเป็นการแสดงออกถึงความเคารพต่อพระรัตนตรัยด้วยกาย วาจา และใจ การเตรียมตัวก่อนเวียนเทียน อาบน้ำชำระร่างกายให้สะอาด ทำจิตใจให้เบิกบาน แต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย เหมาะสมกับสถานที่ เตรียมเครื่องบูชา ได้แก่ ดอกไม้ 1 คู่ ธูป 3 ดอก และเทียน 1 เล่ม ไหว้พระประธาน เมื่อไปถึงวัด ให้เข้าไปสักการะพระพุทธรูปที่เป็นพระ

¹⁰ สัมภาษณ์ ครูกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 15 มิถุนายน 2566.

ประธานหลักด้านในโบสถ์ก่อน แล้วค่อยออกมาตั้งแถวเตรียมตัวเวียนเทียน เวียนประทักษิณาวัตร จุดธูป เทียน นำมาถือไว้ในมือพร้อมดอกไม้ พนมมือขึ้น แล้วเดินวนรอบโบสถ์ไปทางด้านขวามือพร้อมสวดมนต์ เวียนเทียนจนครบ 3 รอบ ท่องบทสวดมนต์เวียนเทียน รอบที่ 1 ระลึกถึงพระพุทธคุณ สวดบทอิติปิโส รอบที่ 2 ระลึกถึงพระธรรมคุณ สวดบทสวากขาโต รอบที่ 3 ระลึกถึงพระสงฆ์คุณ สวดบทสุปะฏิปันโน วางดอกไม้ธูปเทียน หลังจากเวียนเทียนจนครบ 3 รอบ ให้นำดอกไม้ธูปเทียนไปปักบูชาตามจุดที่เตรียมไว้¹¹

1.1 กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

1. ความเป็นมาของกิจกรรม

"การเวียนเทียนที่เรียกว่าทำประทักษิณานั้น มีความมุ่งหมายให้แสดงความเคารพต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ด้วยการเดินให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เบื้องขวาของตน และสำรวมใจนึกถึงพระคุณของพระองค์ วาจาบริกรรมคือกล่าวพระคุณของพระองค์ตลอดเวลาที่เวียนเทียน มือถือเครื่องสักการบูชา ถือธูปเทียนดอกไม้ประนมเสมออก เพื่อให้จิตใจของตนอยู่กับพระ ไม่สนใจไปสู่ที่อื่นซึ่งมิใช่สิ่งที่ตนเคารพบูชาหรือมิใช่สรณะที่พึ่งสูงสุดของตน การเวียนเทียนนี้เป็นการแสดงความเคารพบูชาตามหลักวัฒนธรรมของไทย เป็นระเบียบที่นิยมปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล"

การบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มุ่งหมายให้ทำในวันเวียนเทียนนั้นมี 2 อย่างคือ อามิสบูชา บูชาด้วยสิ่งของ เช่น ดอกไม้ ธูปเทียน เป็นต้น ปฏิบัติบูชา บูชาด้วยการปฏิบัติตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เช่น เสียสละ ให้ทาน รักษาศีล เว้นจากการทำความชั่วทุจริต เว้นจากการเบียดเบียนกัน งดเว้นจากอบายมุขทางแห่งความวิบัติทั้งหลาย ไม่เสพสุรายาเมา ไม่เล่นการพนัน ไม่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต งดเว้นจากการเที่ยวเตร่เฮฮา เว้นจากความฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย เป็นต้น เมื่อเวียนแล้วก็อบรมจิตใจ ให้สงบ ให้นิ่งด้วยการเจริญภาวนาทำสมาธิ(Meditation) หรือฟังธรรม อ่านหนังสือธรรม สนทนาธรรมเพื่อให้เกิดปัญญา เป็นต้น ซึ่งทำให้นักเรียนได้เรียนรู้การภาวนา แปลว่า การทำให้เจริญ การเจริญ การทำให้มีขึ้น การฝึกอบรม หรือการพัฒนา แบ่งตามสิ่งที่ควรพัฒนามี 4 ประการ คือ กายภาวนา การพัฒนากาย สีลภาวนา การอบรมศีล จิตตภาวนา การพัฒนาจิต ปัญญาภาวนา การพัฒนาปัญญา โดยในโรงเรียนเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โดยมีวัดป่าสักซึ่งเป็นวัดเก่าตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากหลักฐานเอกสาร ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่แน่นอน แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานได้ว่า วัดป่าสักน่าจะถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น-ตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20) และมีการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย (ราวพุทธศตวรรษที่ 23-24) แผนผังของวัดเดิมไม่สามารถกำหนดได้ เนื่องจากสภาพแวดล้อมส่วนใหญ่ถูกเปลี่ยนแปลงโดยอาคารสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ในโรงเรียน แต่ยังคงปรากฏแนวคูอยู่ทางด้านทิศใต้ สิ่งก่อสร้างสำคัญที่ปรากฏอยู่ภายในวัดได้แก่ เจดีย์ทรงปราสาทอันเป็นสิ่งก่อสร้างหลักภายในวัด และซากโบราณสถาน

¹¹ สัมภาษณ์ หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมโรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ในวันที่ 15 มิถุนายน 2566.

ทรงสี่เหลี่ยมซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศใต้ของเจดีย์ทรงปราสาท สันนิษฐานได้ว่าเป็นมณฑป ทางโรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ซึ่งเป็นการสร้างเสริมการเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมให้นักเรียนทุกคน

2.วัตถุประสงค์ของกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

- 1) เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์
- 2) เพื่อให้ให้นักเรียนได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ
- 3) เพื่อให้ให้นักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง
- 4) เพื่อให้ให้นักเรียนมีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น
- 5) ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรม และได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร
- 6) เพื่อให้ผู้เรียนได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม
- 7) เพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ
- 8) โรงเรียนมีพื้นที่การเรียนรู้วิถีชีวิตวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

ภาพที่ 4.13 พระสงฆ์ได้นำพาผู้บริหาร คณะครู และนักเรียน
ในกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน
ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 เพื่อแสดงออกถึงเรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอด
พระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์

ภาพที่ 4.13 ผู้บริหาร คณะครู ได้เข้าร่วมในกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน
ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 เพื่อฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ
เป็นการฝึกฝนตนเองด้วยหลักภาวนา 4 ผ่านประสบการณ์จริง

ภาพที่ 4.13 คณะนักเรียนได้เข้าร่วมในกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน
ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 เสริมสร้างให้นักเรียนมีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วย
คุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น

3.กระบวนการจัดกิจกรรม ดังนี้

1) โรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนใน กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

2) ผู้บริหาร ครู นักเรียนประชาสัมพันธ์กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึงกำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม

3) ผู้บริหาร ครู นักเรียนจัดเตรียมสถานที่ ดอกไม้ ธูปเทียน และกราบนิมนต์ พระสงฆ์มาเป็นผู้ดำเนินการประกอบกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

4) ผู้บริหาร ครู นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 ตั้งแต่เวลา 08.30 น.เป็นต้นไปโดยนุ่งปฏิบัติตามกัณฑ์และสถานที่ที่ทางโรงเรียนจัดเตรียมไว้ พร้อมเดินเวียนเทียนรอบเจดีย์ของวัดป่าสัก

5) ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันประเมินกิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบนเนอร์ข่าว ของโรงเรียนประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์โรงเรียนต่อไป

4. ตัวชี้วัดกิจกรรม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนเรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวทิตวิทายาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นร้อยละ 80

5. ประโยชน์ที่ได้รับ

1) ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองได้อย่างสมบูรณ์

2)นักเรียนได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ

3) นักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง

4) นักเรียนมีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น

5) ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร

6) ผู้เรียนได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม

7) ผู้เรียนได้ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ

8) โรงเรียนมีพื้นที่การเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

สรุปจากการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยใช้หลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยและคณะผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้กำหนดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน 2) กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ดังนี้

ตารางที่ 4.1 สรุปกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาโดยการบูรณาการหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4

กิจกรรมบูรณาการหลักสัปปายะ 7	กิจกรรมบูรณาการหลักภาวนา 4
<p>กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน</p> <p>1. ความเป็นมาของกิจกรรม การตักบาตร คือ การถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร รูปเดียวหรือหลายรูป จะปฏิบัติเป็นประจำหรือ เป็นครั้งคราวก็ได้ เนื่องในวันปีใหม่นิยมทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต</p> <p>ดนตรีไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนไทย บ่งบอกให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้พัฒนาและสร้างสรรค์จนเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่า ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย</p>	<p>กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน</p> <p>1. ความเป็นมาของกิจกรรม "การเวียนเทียนที่เรียกว่าทำประทักษิณนั้น มีความมุ่งหมายให้แสดงความเคารพต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ด้วยการเดินให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เบื้องขวาของตน และสำรวมใจนึกถึงพระคุณของพระองค์ วาจาบริกรรมคือ กล่าวพระคุณของพระองค์ตลอดเวลาที่เวียนเทียน มือถือเครื่องสักการบูชา ถือรูปเทียนดอกไม้ประนมเสมออก เพื่อให้จิตใจของตนอยู่กับพระ ไม่สนใจไปสู่ที่อื่นซึ่งมิใช่สิ่งที่ตนเคารพบูชาหรือมิใช่พระขณะที่ฟังสูงสุดของตน การเวียนเทียนนี้เป็นการแสดงความเคารพบูชาตามหลักวัฒนธรรมของไทย เป็นระเบียบที่นิยมปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล"</p> <p>โดยในโรงเรียนเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์ โดยมีวัดป่าสักซึ่งเป็นวัดเก่าตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากหลักฐานเอกสาร ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่แน่นอน แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานได้ว่า วัดป่าสักน่าจะถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น-ตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20) และมีการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งในช่วงสมัย</p>

	<p>อยู่ยาดอนปลาย ทางโรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ใน โรงเรียน ซึ่งเป็นการสร้างเสริมการเรียนรู้ในวิชา วัฒนธรรมให้แก่ักเรียนทุกปี</p>
<p>2.วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทาง โรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสืบทอด พระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาว พุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรม หรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ใน ชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรม จากพระสงฆ์</p>	<p>2.วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทาง โรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียน เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอด พระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการ ปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติดน นอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจ เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรม และได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถาม ผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตาม คลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุข ต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในวิชาวัฒนธรรมสำคัญทาง พระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น</p>
<p>3.กระบวนการจัดกิจกรรม โดยโรงเรียน ประชุมร่วมกับตัวแทนของนักวิจัย ผู้บริหาร ครูและ นักเรียน ประชาสัมพันธ์ จัดเตรียมของและเข้าร่วม กิจกรรม</p>	<p>3.กระบวนการจัดกิจกรรม โดยประชุม ร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในกิจกรรม เวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ประชาสัมพันธ์กิจกรรม เวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนผ่านเว็บไซต์ของ โรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของ โรงเรียน เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึง กำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วม กิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ ดอกไม้ ธูปเทียน และกราบ นิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมเวียน เทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน และในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 ตั้งแต่เวลา 08.30 น. เป็นต้นไปโดยนั่งปฏิบัติ ตามเก้าอี้และสถานที่ที่ทางโรงเรียนจัดเตรียมไว้ พร้อม เดินเวียนเทียนรอบเจดีย์ของวัดป่าสัก ร่วมกันประเมิน กิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบนเนอร์ข่าวของโรงเรียน ประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์โรงเรียนต่อไป</p>
<p>4. ผู้บริหาร ครู นักเรียนกิจกรรมตัก บาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวนเข้าร่วมกิจกรรม สามารถส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของ โดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่ สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาท จากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ใน</p>	<p>4. ตัวชี้วัดกิจกรรม ผู้บริหาร ครู นักเรียน ร่วมกันกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนเรียนรู้ วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้ เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติดนนอกกรอบของ ศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง</p>

<p>ชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ร้อยละ 80</p>	<p>เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นร้อยละ 80</p>
<p>5. ประโยชน์ที่ได้รับ ได้การส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์</p>	<p>5. ประโยชน์ที่ได้รับ เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติดนนอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนา และประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น</p>

ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้นำประเด็นมากำหนดเป็นประเด็นสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิในพัฒนาการส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 10 รูป/คน โดยสามารถสรุปประเด็น ได้ดังนี้

การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ใน 2 ด้าน โดยบูรณาการกับหลักพุทธธรรม ได้แก่ หลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 โดยมีรายละเอียดกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมบูรณาการหลักสัปปายะ 7

1.กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

1. ความเป็นมาของกิจกรรม

การตักบาตร คือ การถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร รูปเดียวหรือหลายรูป จะปฏิบัติเป็นประจำหรือ เป็นครั้งคราวก็ได้ เนื่องในวันปีใหม่จึงนิยมทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิตคนไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนไทย บ่งบอกให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรือง

ทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้พัฒนาและสร้างสรรค์จนเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับประทานอาหารหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

3. กระบวนการจัดกิจกรรม โดยโรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของนักวิจัย ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ประชาสัมพันธ์ จัดเตรียมของและเข้าร่วมกิจกรรม

4. ผู้บริหาร ครู นักเรียนกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวนเข้าร่วมกิจกรรมสามารถส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับประทานอาหารหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ร้อยละ 80

5. ประโยชน์ที่ได้รับ ได้การส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับประทานอาหารหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

กิจกรรมบูรณาการหลักภาวนา 4

กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

1. ความเป็นมาของกิจกรรม

"การเวียนเทียนที่เรียกว่าทำประทักษิณนั้น มีความมุ่งหมายให้แสดงความเคารพต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ด้วยการเดินให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เบื้องขวาของตน และสำรวมใจนึกถึงพระคุณของพระองค์ วาจาบริกรรมคือกล่าวพระคุณของพระองค์ตลอดเวลาที่เวียนเทียน มือถือเครื่องสักการบูชา ถือธูปเทียนดอกไม้ประนมเสมออก เพื่อให้จิตใจของตนอยู่กับพระ ไม่สนใจไปสู่ที่อื่นซึ่งมิใช่สิ่งที่ตนเคารพบูชาหรือมิใช่สรณะที่พึ่งสูงสุดของตน การเวียนเทียนนี้เป็นการแสดงความเคารพบูชาตามหลักวัฒนธรรมของไทย เป็นระเบียบที่นิยมปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล"

โดยในโรงเรียนเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โดยมีวัดป่าสักซึ่งเป็นวัดเก่าตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากหลักฐานเอกสาร ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่แน่นอน แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานได้ว่า วัดป่าสักน่าจะถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น-ตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20) และมีการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ทางโรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ซึ่งเป็นการสร้างเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้แก่ักเรียนทุกปี

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนเรียนรู้อวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่าง

สมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

3. กระบวนการจัดกิจกรรม โดยประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครูและนักเรียนได้ทราบถึงกำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ดอกไม้ ธูปเทียน และกราบนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้นำในการประกอบกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน และในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 ตั้งแต่เวลา 08.30 น.เป็นต้นไปโดยนั่งปฏิบัติตามเก้าอี้และสถานที่ที่ทางโรงเรียนจัดเตรียมไว้ พร้อมเดินเวียนเทียนรอบเจดีย์ของวัดป่าสัก ร่วมกันประเมินกิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบนเนอร์ข่าวของโรงเรียนประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์โรงเรียนต่อไป

4. ตัวชี้วัดกิจกรรม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นร้อยละ 80

5. ประโยชน์ที่ได้รับ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

โดยทั้ง 2 กิจกรรมบูรณาการกับหลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวา 4

การประยุกต์หลักสัปปายะ 7 ในการพัฒนาพื้นที่ทางกายภาพนั้น มีแนวคิดในการพัฒนาหลายประการ เช่น หลักพุทธธรรม หลักสัปปายะ ซึ่งทั้งหมดเป็นแนวคิดที่มุ่งเน้นการสร้างพื้นที่สัปปายะและการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับบุคคลอันจะนำไปสู่การเรียนรู้วิถีพุทธและการปฏิบัติธรรม ดังนั้น ในที่นี้

จะกล่าวถึงการประยุกต์หลักการเพื่อสร้างพื้นที่การเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธให้แก่นักเรียนหลักสี่ปายะ 7 กับการพัฒนาโรงเรียนในทางพระพุทธศาสนา จะตรงกับคำว่า “สี่ปายะ” ในความหมายที่ระบุไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม โดยพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) “สี่ปายะ” หมายถึง สิ่งที่สบายหรือสภาพที่เอื้อที่เกื้อกูลต่อการอยู่ดี และการที่จะพัฒนาชีวิตที่ เกื้อหนุนต่อการเรียนรู้ให้แก่เยาวชน มีด้วยกัน 7 ประการ¹² 1) อวาสสี่ปายะ ที่อยู่อันเหมาะสมปลอดภัย หมายถึง การพัฒนาโรงเรียนหรือปรับปรุงพื้นที่การเรียนรู้ให้มีความสะอาด ร่มรื่น ปลอดภัย มีสภาพแวดล้อมที่ดี ถูกสุขลักษณะ มีระเบียบการปฏิบัติที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 2) โคจรสี่ปายะ สถานที่เดินทางสะดวกมีที่เดินเรียนรู้ที่เหมาะสมดี หมายถึง การจัดการเพื่อให้เกิดการเดินทางที่ปลอดภัยสะดวก เป็นเส้นทางแห่งการเรียนรู้ มีแหล่งที่อำนวยความสะดวกต่อการบริโภค รวมถึงการจัดสถานที่ภายในโรงเรียนให้มีความสะดวกต่อการเดินทางและการเรียนรู้ 3) ภัตตสี่ปายะ การพุดคุษที่เหมาะสม หมายถึง การสนทนาและการสื่อสารที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มีความรู้ ประชาชนชาวบ้าน ครูกับนักเรียน การให้ธรรมะเป็นธรรมทาน การส่งเสริมการสนทนาธรรมตามกาลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และการปฏิบัติผ่านประสบการณ์ตรง¹³ 4) บุคคลสี่ปายะ บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม หมายถึง การส่งเสริมให้มีกัลยาณมิตรหรือบุคคล คอยช่วยเหลือดูแลซึ่งกันและภายในโรงเรียนและชุมชน มีการส่งเสริมคุณธรรม แนะนำพระภิกษุสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน วิทยากรผู้มีความรู้ 5) โภชนสี่ปายะ อาหารที่เหมาะสมเกื้อกูลต่อสุขภาพ หมายถึง การจัดการด้านโภชนาการ อาหาร ที่จะเป็นโยชน์ต่อสุขภาพของเยาวชน รวมทั้งให้มีการจัดผักสวนครัว การทำเกษตรภายในโรงเรียน การสร้างแปลงผัก เป็นต้น 6) อุตสี่ปายะ ดินฟ้าอากาศธรรมชาติสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม หมายถึง การจัดระบบสภาพแวดล้อมภายในโรงเรียนและชุมชนให้มีสภาพที่เอื้อต่อธรรมชาติและ การเรียนรู้ ให้มีส่วนพุทธธรรมเพื่อประโยชน์ต่อการปฏิบัติภาวนา เป็นต้น โดยให้ครูและนักเรียนแต่ละรายวิชาควรมีการทำกิจกรรมภายในลานธรรมวาสน¹⁴ 7) อิริยาปสี่ปายะ อิริยาบถที่เหมาะสม หมายถึง การส่งเสริมการออกกำลังกาย การจัดพื้นที่ภายในโรงเรียนและชุมชนเป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้เกิดกิจกรรมทางสังคม ส่งเสริมให้มีการพัฒนาด้าน อิริยาบถที่สมดุลของนักเรียนเพื่อให้มีพื้นที่ทำกิจกรรมร่วมกันเป็นพื้นที่สร้างสรรค์

หลักภาวนา 4 หลักธรรมของพระพุทธศาสนาที่นำมาใช้พัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักภาวนา 4 คือ 1) พัฒนากาย หรือการทำให้ร่างกายเติบโตแข็งแรง มีสุขภาพดี 2) พัฒนาศีล หรือพัฒนาทางสังคม ศีลคือการอยู่ร่วมสังคมโดยไม่เบียดเบียนกัน แต่มีชีวิตที่เกื้อกูลต่อกัน และมีวินัย 3) พัฒนาจิตใจ หรือพัฒนาทางอารมณ์ ก็คือเรื่องของจิตใจนั่นเอง 4) พัฒนาปัญญา หรือพัฒนาการทางปัญญาแก้ไขข้อติดขัดขจัดปัญหา¹⁵ ซึ่งเป็นวิถีชีวิตและ วัฒนธรรมของชาวไทยที่ได้รับการกลมกลืนมาจากคำสอนของพระพุทธศาสนาตั้งแต่ยุคแรกประวัติศาสตร์ชาติไทยจนกล่าวได้ว่าวิถีพุทธ คือวิถีวัฒนธรรมของชาวไทยส่วนใหญ่ จนมีความเป็นเอกลักษณ์ที่ทั่วโลก

¹² สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 1 ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

¹³ สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 3 ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

¹⁴ สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 4 ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

¹⁵ สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิท่านที่ 5 ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

ตระหนักและให้การยอมรับ การพัฒนาเมื่ออยู่ 4 ประเภท 1) กายภาวนา คือ การเจริญกาย พัฒนากาย การฝึกอบรม ให้รู้จักติดต่อกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมงอกงาม ให้กุศลธรรมเสื่อมสูญ การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ 2) ศีลภาวนา คือการเจริญศีล พัฒนาความประพฤติ การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัยไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกันกับผู้อื่น ได้ด้วยดีเกื้อกูลแก่กัน 3) จิตตภาวนา คือ การเจริญจิต พัฒนาจิตการฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีการเมตตา มีฉันทะ ขยันหมั่นเพียรอดทน มีสมาธิและสติ ชื่นเบิกบาน¹⁶ เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น 4) ปัญญาภาวนา คือ การเจริญปัญญา พัฒนาปัญญาการฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ¹⁷ สามารถทำให้เป็นอิสระทำตนให้บริสุทธิ์จากกิเลสและปลดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา ความหมายการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวพระพุทธศาสนานั้นต้องพัฒนาร่วมกันหลายอย่างเช่น การพัฒนากาย การพัฒนาจิต การพัฒนาปัญญา เข้าด้วยกันจึงจะเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยไม่เน้นอย่างใดอย่างหนึ่ง¹⁸

ภาพที่ 11 สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิพัฒนาชุดกิจกรรมการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดของเยาวชนด้วยหลักพุทธธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

คติในทางพระพุทธศาสนาอีกอย่างหนึ่งคือ ให้มองธรรมชาติเป็นสภาพแวดล้อมที่งดงาม น่ารื่นรมย์ ซึ่งถือเป็นปัจจัยที่สนับสนุนให้มนุษย์อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างมีความสุข เพราะในร่างกายมนุษย์ประกอบไปด้วยธาตุธรรมชาติอยู่แล้ว และธรรมชาติถือเป็นองค์ประกอบในการฝึกฝนพัฒนา

¹⁶ สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 8 ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

¹⁷ สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 7 ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

¹⁸ สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 10 ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

ตนเองของมนุษย์เป็นอุปสรรคในการศึกษาเรียนรู้ตนเองอีกด้วย คือการจะพัฒนาคนให้มีจิตใจที่เจริญงอกงามเป็นคนที่มีความดี จําเป็นต้องอาศัยธรรมชาติในการฝึก เมื่อใดที่มีสภาพแวดล้อมที่สงบ ปราศจากเสียงรบกวนและมีกิจกรรมที่วุ่นวาย เรียกว่า กายวิเวก เมื่อใดที่จิตรู้สึกมีความสุข มีความอํมใจ มีความสดชื่น มีแนวโน้มไปในทางที่ดี ก็จะทำให้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่พร้อมจะฝึกฝนพัฒนา ยิ่ง ๆ ขึ้นไปอีก คือการเอาจิตที่พร้อมแก่การทำงานทั้งหลายไปใช้งานด้านการพิจารณาเพื่อให้เกิดปัญญาเมื่อเกิดความรู้เห็นตามสภาวะที่เป็นจริง¹⁹

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้าในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้ว สิ่งที่สำคัญคือความรู้สึกที่ดีงามต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความดีงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า “ความกตัญญู” ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย²⁰

ภาพที่ 12 ผู้วิจัยและผู้เกี่ยวข้องของสรุปกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567

¹⁹ สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

²⁰ สนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ในวันจันทร์ ที่ 15 มกราคม 2567.

4.3 เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีพัฒนาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

4.3.1 ผลการประเมินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีพัฒนาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

4.3.1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม และความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คน

ผลการวิจัยข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีพัฒนาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ตารางที่ 4.1 ค่าร้อยละข้อมูลทั่วไปของผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีพัฒนาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำแนกตามสถานภาพ เพศ อายุ

ข้อมูลสภาพทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพ		
ผู้บริหาร	1	2.00
ครู	4	8.00
นักเรียน	45	90.00
รวม	50	100.0
เพศ		
ชาย	17	34.00
หญิง	33	66.00
รวม	50	100.0
อายุ		
13-15 ปี	19	38.00
16-18 ปี	26	52.00
19 ปีขึ้นไป	5	10.00
รวม	50	100.0

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีสถานภาพเป็นนักเรียน จำนวน 45 คน คิดเป็นร้อยละ 90.00 ครู จำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 8.00 ผู้บริหาร จำนวน 1 คน คิดเป็น

ร้อยละ 2.00 เพศ ส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน 33 คน คิดเป็นร้อยละ 66.00 เพศชาย จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 34.00 อายุ ส่วนใหญ่อยู่อายุ 16-18 ปี จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 52.00 อายุ 13-15 ปี จำนวน 19 คน คิดเป็นร้อยละ 38.00 และอายุ 19 ปีขึ้นไป จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 10.00 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ภาพรวมทั้ง 2 ด้าน

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา	N = ประชากร 50			
	ระดับความคิดเห็นของนักเรียน			
	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
1) ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน	4.67	0.51	มากที่สุด	2
2) ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรคในโรงเรียน	4.79	0.44	มากที่สุด	1
ภาพรวม	4.73	0.48	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.4 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ภาพรวม 2 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 รายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรคในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 และด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์เชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชาวิทยาศาสตร์เชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน	N = กลุ่มตัวอย่าง 50
	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
1) กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สืบทอดวัฒนธรรมและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา	4.79	0.42	มากที่สุด	2
2) ส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน	4.81	0.43	มากที่สุด	1
3) ส่งเสริมให้รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ	4.59	0.60	มากที่สุด	6
4) ส่งเสริมให้โรงเรียนมีพื้นที่ผ่อนคลายของเยาวชนสร้างการเรียนรู้ที่สนุกสนาน	4.75	0.51	มากที่สุด	3
5) ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง	4.49	0.59	มาก	7
6) ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้	4.61	0.57	มากที่สุด	5
7) กิจกรรมส่งเสริมให้เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์	4.67	0.46	มากที่สุด	4
ภาพรวม	4.67	0.51	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.5 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อชุกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน พบว่าอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.43 กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สืบทอดวัฒนธรรมและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42 และส่งเสริมให้โรงเรียนมีพื้นที่ผ่อนคลายของเยาวชนสร้างการเรียนรู้ที่สนุกสนาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด ได้แก่ ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 ตามลำดับ

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ตามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวุฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	N = กลุ่มตัวอย่าง 50
	ระดับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถาม

สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมเวียนเทียน สร้างสรรค์ในโรงเรียน				
ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ	อันดับที่
1) ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบ ทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่าง สมบูรณ์	4.77	0.49	มากที่สุด	8
2) นักเรียนได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ	4.79	0.45	มากที่สุด	4
3) นักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมาย บ้านเมือง	4.81	0.41	มากที่สุด	2
4) มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วย คุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา มีฉันทะ มี ความเพียร มีขันติ เป็นต้น	4.80	0.42	มากที่สุด	3
5) ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรม ตามสมควร	4.78	0.46	มากที่สุด	7
6) ผู้เรียนได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มี ความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม	4.83	0.38	มากที่สุด	1
7) ผู้เรียนได้ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจาก อบายมุขต่างๆ	4.77	0.51	มากที่สุด	6
8) มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของ ท้องถิ่น	4.79	0.42	มากที่สุด	5
ภาพรวม	4.79	0.44	มากที่สุด	

จากตารางที่ 4.6 ความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อชุกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้
นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน พบว่า อยู่
ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 เรียงจากมากไปหา
น้อย 3 อันดับ ได้แก่ผู้เรียนได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลอง
ธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.38 นักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ใน
ระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81
ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.41 และนักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤ
ตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
เท่ากับ 0.41 และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด ได้แก่ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอด

พระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ตามลำดับ

4.3.2 เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

กิจกรรมบูรณาการหลักสัปปายะ 7

1. กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

1. ความเป็นมาของกิจกรรม

การตักบาตร คือ การถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร รูปเดียวหรือหลายรูป จะปฏิบัติเป็นประจำหรือ เป็นครั้งคราวก็ได้ เนื่องในวันปีใหม่จึงนิยมทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิตดนตรีไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนไทย บ่งบอกให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้พัฒนาและสร้างสรรค์จนเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่าควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

3. กระบวนการจัดกิจกรรม โดยโรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของนักวิจัย ผู้บริหาร ครูและนักเรียน ประชาสัมพันธ์ จัดเตรียมของและเข้าร่วมกิจกรรม

4. ผู้บริหาร ครู นักเรียนกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวนเข้าร่วมกิจกรรมสามารถส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ร้อยละ 80

5. ประโยชน์ที่ได้รับ ได้การส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

กิจกรรมบูรณาการหลักภาวนา 4

กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

1. ความเป็นมาของกิจกรรม

"การเวียนเทียนที่เรียกว่าทำประทักษิณนั้น มีความมุ่งหมายให้แสดงความเคารพต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ด้วยการเดินให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เบื้องขวาของตน และสำรวมใจนึกถึงพระคุณของพระองค์ วาจาบริกรรมคือกล่าวพระคุณของพระองค์

ตลอดเวลาที่เวียนเทียน มือถือเครื่องสักการบูชา ถือธูปเทียนดอกไม้ประนมเสมอออก เพื่อให้จิตใจของตนอยู่กับพระ ไม่สนใจไปสู่ที่อื่นซึ่งมีใช้สิ่งทีตนเคารพบูชาหรือมีใช้สรวงที่พึงสูงสุดของตน การเวียนเทียนนี้เป็นการแสดงความเคารพบูชาตามหลักวัฒนธรรมของไทย เป็นระเบียบที่นิยมปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล"

โดยในโรงเรียนเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โดยมีวัดป่าสักซึ่งเป็นวัดเก่าตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากหลักฐานเอกสาร ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่แน่นอน แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานได้ว่า วัดป่าสักน่าจะถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น-ตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20) และมีการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ทางโรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ในวิถีทางวัฒนธรรมให้นักเรียนทุกปี

2.วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนเรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในวิถีทางวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

3.กระบวนการจัดกิจกรรม โดยประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึงกำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ ดอกไม้ ธูปเทียน และกราบนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้ดำเนินการประกอบกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน และในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 ตั้งแต่เวลา 08.30 น.เป็นต้นไปโดยนึ่งปฏิบัติตามเค้าอี้และสถานที่ที่ทางโรงเรียนจัดเตรียมไว้ พร้อมเดินเวียนเทียนรอบเจดีย์ของวัดป่าสัก ร่วมกันประเมินกิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบนเนอร์ข่าวของโรงเรียนประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์โรงเรียนต่อไป

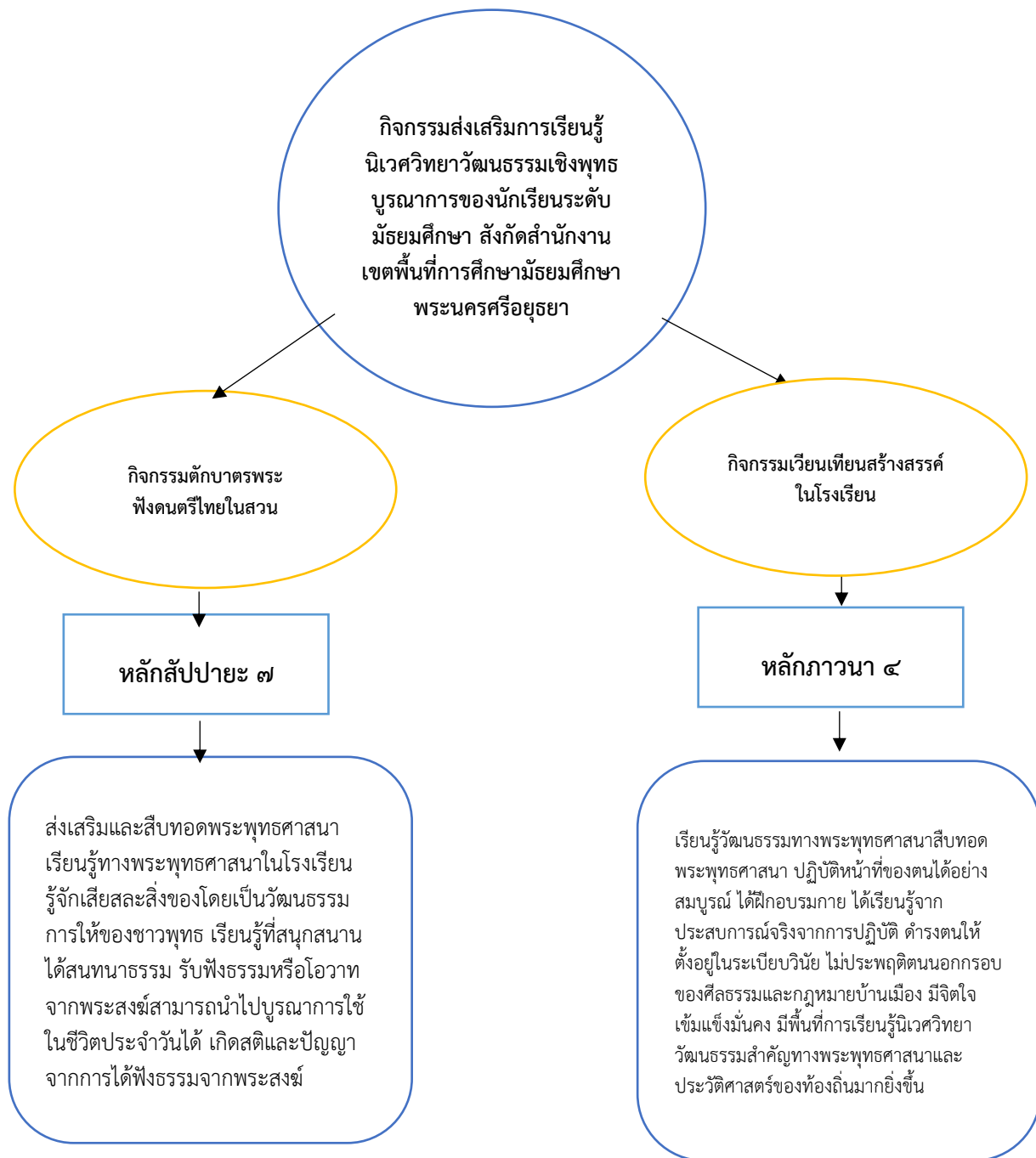
4. ตัวชี้วัดกิจกรรม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนเรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุข

ต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นร้อยละ 80

5. ประโยชน์ที่ได้รับ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

4.4 องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นกิจกรรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับประทานอาหารหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

ภาพที่ 23 องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัย

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการมาเป็นส่วนสำคัญต่อการดำเนินการวิจัยทุกขั้นตอน ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมหลักการ แนวคิด ทฤษฎี จากเอกสาร วารสาร สื่อสิ่งพิมพ์ ข้อมูลจากอินเทอร์เน็ตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามาประมวลเพื่อกำหนดนิยามเป็นขอบเขตเนื้อหา การสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยและเป็นโครงสร้างของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหา วัตถุประสงค์ ตามรูปแบบดังนี้

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ กลุ่มผู้บริหาร ครู นักเรียน จำนวน 15 คน โดยกำหนดเกณฑ์ คือเป็นผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญในประเด็นที่ศึกษาและเป็นผู้ที่ยินดีจะให้ข้อมูลเชิงลึกถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นตามบริบทของพื้นที่ และการสนทนากลุ่ม ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 10 รูป/คน ที่มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ

กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 50 คนที่เข้าร่วมในกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แนวคำถามในการสัมภาษณ์กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา แบบสนทนากลุ่มการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา และแบบสอบถามเพื่อประเมินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ การแจกแบบสอบถาม และการสนทนากลุ่ม

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และวิเคราะห์ผลทางสถิติด้วยการวิเคราะห์สถิติเชิงพรรณนา และประเมินผลกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่

การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาด้วยสถิติพื้นฐาน หาค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

5.1 สรุปผลวิจัย

5.1.1 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

จากการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู ในสถานศึกษาที่เป็นพื้นที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ปาโทน ตำบล ประตูลี อำเภอลำลูกกา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประเด็นที่สรุปได้ดังนี้

- 1) โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่ชัดเจนเพราะโรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์สำคัญของประเทศไทย เช่น พระราชวังเก่า วัด เป็นต้น
- 2) โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จำลอง เป็นพิพิธภัณฑ์ของโรงเรียนซึ่งส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง
- 3) โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรง โดยให้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภูมิใจ ในมรดกทางความคิดการสร้างสรรค์
- 4) โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา พิพิธภัณฑ์บ้านฮอลันดา พิพิธภัณฑ์เรือไทย เป็นต้น
- 5) นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งทำให้นักเรียนมีความซาบซึ้งทางวัฒนธรรมไทย สามารถส่งเสริมเผยแพร่ไปสู่สายตาชาวโลกได้
- 6) โรงเรียนได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้แก่ นักเรียนอย่างต่อเนื่องแต่ยังขาดการบูรณาการหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

จากผลการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยบูรณาการกิจกรรมที่หลักสัปปายะ 7 ซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาของเยาวชนโดยบูรณาการสิ่งที่สบายสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่เกื้อกูล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมเพื่อละอาชวาทใจและมีคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อการบำบัดรักษาโรคทางกายได้ และ กิจกรรมส่งเสริมหลักภาวนา 4 กิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีประโยชน์ ก่อให้เกิดความเจริญ เป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมณะและวิปัสสนา สบาย, สภาพเอื้อ, สิ่งที่เกื้อกูล, สิ่งที่เอื้อต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิตสิ่งที่เหมือนกัน อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย

5.1.2 ผลการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 กิจกรรมโดยการบูรณาการหลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทย ในสวน 2) เวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยมีขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังนี้

กิจกรรมบูรณาการหลักสัปปายะ 7

1.กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน

1. ความเป็นมาของกิจกรรม

การตักบาตร คือ การถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร รูปเดียวหรือหลายรูป จะปฏิบัติเป็นประจำหรือ เป็นครั้งคราวก็ได้ เนื่องในวันปีใหม่จึงนิยมทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิต ดนตรีไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนไทย บ่งบอกให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้พัฒนาและสร้างสรรค์จนเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่า ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย

2.วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

3.กระบวนการจัดกิจกรรม โดยโรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของนักวิจัย ผู้บริหาร ครู และนักเรียน ประชาสัมพันธ์ จัดเตรียมของและเข้าร่วมกิจกรรม

4. ผู้บริหาร ครู นักเรียนกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวนเข้าร่วมกิจกรรมสามารถส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ร้อยละ 80

5. ประโยชน์ที่ได้รับ ได้การส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์

กิจกรรมบูรณาการหลักภavana 4

กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน

1. ความเป็นมาของกิจกรรม

"การเวียนเทียนที่เรียกว่าทำประทักษิณนั้น มีความมุ่งหมายให้แสดงความเคารพต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ด้วยการเดินให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เบื้องขวาของตน และสำรวมใจนึกถึงพระคุณของพระองค์ วาจาบริกรรมคือกล่าวพระคุณของพระองค์ตลอดเวลาที่เวียนเทียน มือถือเครื่องสักการบูชา ถือธูปเทียนดอกไม้ประนมเสมอออก เพื่อให้จิตใจของตนอยู่กับพระ ไม่สนใจไปสู่ที่อื่นซึ่งมิใช่สิ่งที่ตนเคารพบูชาหรือมิใช่สมณะที่พึงสูงสุดของตน การเวียนเทียนนี้เป็นการแสดงความเคารพบูชาตามหลักวัฒนธรรมของไทย เป็นระเบียบที่นิยมปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล"

โดยในโรงเรียนเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โดยมีวัดป่าสักซึ่งเป็นวัดเก่าตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากหลักฐานเอกสาร ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่แน่นอน แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานได้ว่า วัดป่าสักน่าจะถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น - ตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20) และมีการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ทางโรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ซึ่งเป็นการสร้างเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้แก่นักเรียนทุกปี

2. วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนเรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

3. กระบวนการจัดกิจกรรม โดยประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียนในกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึงกำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ ดอกไม้ ธูปเทียน และกราบนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้ดำเนินการประกอบกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน และในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 ตั้งแต่เวลา 08.30 น.เป็นต้นไปโดยนั่งปฏิบัติตามเก้าอี้และสถานที่ที่ทางโรงเรียนจัดเตรียมไว้ พร้อมเดินเวียนเทียนรอบเจดีย์ของวัดป่าสัก ร่วมกันประเมินกิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบนเนอร์ข่าวของโรงเรียนประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์โรงเรียนต่อไป

4. ตัวชี้วัดกิจกรรม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนเรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์

ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นร้อยละ 80

5. ประโยชน์ที่ได้รับ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

5.1.3 ผลเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ผลการประเมินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ภาพรวม 2 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 รายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 และด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ตามลำดับ

ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.43 กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สืบทอดวัฒนธรรมและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.42 และส่งเสริมให้โรงเรียนมีพื้นที่ผ่อนคลายของเยาวชนสร้างการเรียนรู้ที่สนุกสนาน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.75 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุด ได้แก่ ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างต่อเนื่อง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.59 ตามลำดับ

ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 เรียงจากมากไปหาน้อย 3 อันดับ ได้แก่ ผู้เรียนได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.83

ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.38 นักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.41 และนักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.81 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.41 และข้อที่มีความคิดเห็นต่ำที่สุดได้แก่ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.77 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.49 ตามลำดับ

เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นกิจกรรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวา 4 ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับประทานอาหารหรือไอวาจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น

5.2 อภิปรายผล

ประเด็นที่ 1 กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จากการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาด้วยการลงพื้นที่สัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู ในสถานศึกษาที่เป็นพื้นที่สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ณ โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย 56 ถนน ป่าโทน ตำบล ประตูลี อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีประเด็นที่สรุปได้แก่ 1) โรงเรียนมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่ชัดเจนเพราะโรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์สำคัญของประเทศไทย เช่น พระราชวังเก่า วัด เป็นต้น 2) โรงเรียนมีแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ จำลอง เป็นพิพิธภัณฑ์ของโรงเรียนซึ่งส่งเสริมให้มีกิจกรรมการเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง 3) โรงเรียนส่งเสริมให้นักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมด้วยตนเองเป็นประสบการณ์ตรงโดยให้ศึกษา ค้นคว้า วิเคราะห์ ศิลปะวัฒนธรรมในท้องถิ่น เพื่อให้เกิดความภูมิใจ ในมรดกทางความคิดการสร้างสรรค์ 4) โรงเรียนอยู่ใกล้แหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม เช่น พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติเจ้าสามพระยา พิพิธภัณฑ์บ้านฮอลันดา พิพิธภัณฑ์เรือไทย เป็นต้น 5)

นักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งทำให้นักเรียนมีความซาบซึ้งทางวัฒนธรรมไทย สามารถส่งเสริมเผยแพร่ไปสู่สายตาชาวโลกได้ 6) โรงเรียนได้จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมให้นักเรียนอย่างต่อเนื่องแต่ยังขาดการบูรณาการหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา

จากผลการศึกษา กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ดังกล่าวทำให้ผู้วิจัยได้เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยบูรณาการกิจกรรมที่หลักสี่ป้ายะ 7 ซึ่งเป็นกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาของเยาวชนโดยบูรณาการสิ่งที่สบายสิ่งที่เหมือนกัน สิ่งที่เกื้อกูล สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสำหรับการปฏิบัติธรรมเพื่อละอาชวาทใจและมีคุณประโยชน์เกื้อกูลต่อการบำบัดรักษาโรคทางกายได้ และ กิจกรรมส่งเสริมหลักภาวนา 4 กิจกรรมการเรียนรู้ให้นักเรียนมีประโยชน์ ก่อให้เกิดความเจริญ เป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมถะและวิปัสสนา สบาย, สภาพแวดล้อม, สิ่งที่เกื้อกูล, สิ่งที่เอื้อต่อการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิตสิ่งที่เหมือนกัน อันเกื้อหนุนในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอย จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ชญัญญักดิ์ ปลื้มจิตร์** ศึกษาเรื่อง "นิเวศวิทยาเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดเขาศาลาตูลฐานะจากรอ จังหวัดสุรินทร์" ผลการวิจัยพบว่า 1) แนวคิดทฤษฎีของนิเวศวิทยา คือ โครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตต่าง ๆ กับบริเวณแวดล้อมของสิ่งมีชีวิตเหล่านั้น ที่มีความต้องการบริเวณที่อยู่อาศัยที่มีขนาดอย่างน้อยที่สุด มีความสมดุลเหมาะสมของสิ่งมีชีวิตนั้น ๆ เพื่อการมีชีวิตอยู่รอด ซึ่งเป็นทั้งผู้ผลิต ผู้บริโภค และผู้ย่อยสลาย ในตัวเอง มีปฏิสัมพันธ์ ทั้งการรวมตัว หรือ การสลายตัวแล้วก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นผลมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้น ไม่ว่าจะเป็ผลดีหรือผลเสีย สิ่งนั้นย่อมแสดงถึงที่มาของระบบนิเวศที่ดีหรือไม่ดี 2) นิเวศวิทยาเชิงพุทธ มีทัศนแนวคิด อาศัยกันเกิด อาศัยกันดับ มีความสอดคล้องกับหลักธรรมทางพุทธศาสนา คือ "อิทัปปัจจยตา" เมื่อสิ่งนี้ "มี" สิ่งนี้ ย่อมมี เมื่อสิ่งนี้ "ไม่มี" สิ่งนี้ ย่อมไม่มี มีความสอดคล้องสัมพันธ์สืบเนื่องกับหลักธรรม "ภุตคาม" "เมตตา" "ความกตัญญูกตเวทิต์" "กรรม" "วโนโรปสูตร ที่ 7" 3) นิเวศวิทยาเชิงพุทธ ของวัดเขาศาลาตูลฐานะจากรอมีการจัดการระบบนิเวศมีทั้ง 3 ด้านคือ ด้านป่าไม้ด้านแม่น้ำ ด้านสัตว์ป่าเมื่อป่าสร้าง ความชุ่มชื้น ทำให้ฝนตก และเมื่อฝนตกป่าไม้ก็ อุ่มน้ำไว้ไม่ให้ น้ำท่วมฉับพลัน ถ้าขาดป่าไม้ฝนไม่ตกก็จะแล้ง ถ้าฝนตกลงมาน้ำก็จะท่วม ถ้าไม่มีป่าสัตว์ป่าก็อยู่ไม่ได้ มีความสอดคล้องสัมพันธ์สืบเนื่องกับหลักธรรม "ภุตคาม" "เมตตา" "ความกตัญญูกตเวทิต์" "กรรม" "วโนโรปสูตร ที่ 7"¹

ประเด็นที่ 2 ผลการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

¹ ชญัญญักดิ์ ปลื้มจิตร์, นิเวศวิทยาเชิงพุทธ : ศึกษาเฉพาะกรณีวัดเขาศาลาตูลฐานะจากรอ จังหวัดสุรินทร์, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 2563), หน้า บทคัดย่อ.

ในการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผู้วิจัยได้พัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา จำนวน 2 กิจกรรมโดยการบูรณาการหลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวา 4 ได้แก่ 1) กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทย ในสวน 2) เวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยมีขั้นตอนการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ได้แก่

กิจกรรมบูรณาการหลักสัปปายะ 7 ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน 1) ความเป็นมาของกิจกรรม การตักบาตร คือ การถวายอาหารแด่พระภิกษุสามเณร รูปเดียวหรือหลายรูป จะปฏิบัติเป็นประจำหรือ เป็นครั้งคราวก็ได้ เนื่องในวันปีใหม่จึงนิยมทำบุญตักบาตรเพื่อเป็นสิริมงคลให้แก่ชีวิตดนตรีไทย เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีความสำคัญต่อคนไทย บ่งบอกให้ทราบถึงความเจริญรุ่งเรืองทางศิลปวัฒนธรรมที่บรรพชนไทยได้พัฒนาและสร้างสรรค์จนเป็นเอกลักษณ์ที่สะท้อนให้เห็นคุณค่า ควรค่าแก่การอนุรักษ์และส่งเสริมดนตรีไทย 2) วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ 3) กระบวนการจัดกิจกรรม โดยโรงเรียนประชุมร่วมกับตัวแทนของนักวิจัย ผู้บริหาร ครูและนักเรียน ประชาสัมพันธ์ จัดเตรียมของและเข้าร่วมกิจกรรม 4) ผู้บริหาร ครู นักเรียนกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวนเข้าร่วมกิจกรรมสามารถส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ร้อยละ 80 5) ประโยชน์ที่ได้รับ ได้การส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในการชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ โดยผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **ประยูร ยศพงศ์** ได้ทำการวิจัย เรื่อง การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานีนนทบุรีบำรุงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 พบว่าการจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานี “นนทบุรีบำรุง” สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4 ทั้ง 3 องค์ประกอบ ในภาพรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่สิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ สิ่งแวดล้อมด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อมด้านการ

บริหารจัดการตามลำดับ² การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานีนั้นหมื่นบำรุงสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 4 ด้านสิ่งแวดล้อมด้านวิชาการ ด้านสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อมการบริหารจัดการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก

กิจกรรมบูรณาการหลักภวณา 4 ได้แก่ กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน 1)

ความเป็นมาของกิจกรรม "การเวียนเทียนที่เรียกว่าทำประทักษิณนั้น มีความมุ่งหมายให้แสดงความเคารพต่อองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาของพุทธศาสนิกชนทั้งปวง ด้วยการเดินให้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอยู่เบื้องขวาของตน และสำรวมใจนึกถึงพระคุณของพระองค์ วาจาบริกรรมคือกล่าวพระคุณของพระองค์ตลอดเวลาที่เวียนเทียน มีถือเครื่องสักการบูชา ถือธูปเทียนดอกไม้ประนมเสมออก เพื่อให้จิตใจของตนอยู่กับพระ ไม่สนใจไปสู่ที่อื่นซึ่งมิใช่สิ่งที่ตนเคารพบูชาหรือมิใช่สรณะที่พึ่งสูงสุดของตน การเวียนเทียนนี้เป็นการแสดงความเคารพบูชาตามหลักวัฒนธรรมของไทย เป็นระเบียบที่นิยมปฏิบัติกันมาแต่โบราณกาล" โดยในโรงเรียนเป็นพื้นที่ทางประวัติศาสตร์โดยมีวัดป่าสักซึ่งเป็นวัดเก่าตั้งอยู่ภายในเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา ในพื้นที่โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย ตำบลประตูชัย อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จากหลักฐานเอกสาร ไม่ปรากฏประวัติการก่อสร้างที่แน่นอน แต่จากหลักฐานทางโบราณคดีสันนิษฐานได้ว่า วัดป่าสักน่าจะถูกสร้างขึ้นในช่วงสมัยอยุธยาตอนต้น-ตอนกลาง (ราวพุทธศตวรรษที่ 19-20) และมีการบูรณปฏิสังขรณ์อีกครั้งในช่วงสมัยอยุธยาตอนปลาย ทางโรงเรียนจึงได้จัดกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ซึ่งเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีพัฒนาวัฒนธรรมให้นักเรียนทุกปี 2) วัตถุประสงค์ของกิจกรรมของทางโรงเรียนมีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนเรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมาย บ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวทีพัฒนาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

กระบวนการจัดกิจกรรม โดยประชุมร่วมกับตัวแทนของผู้บริหาร ครูและนักเรียน ในกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน ประชาสัมพันธ์กิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนผ่านเว็บไซต์ของโรงเรียน แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ และเสียงตามสายของโรงเรียนเพื่อให้ผู้บริหาร ครู และนักเรียนได้ทราบถึงกำหนดการและการเตรียมความพร้อมในการร่วมกิจกรรม จัดเตรียมสถานที่ดอกไม้ ธูปเทียน และกราบนิมนต์พระสงฆ์มาเป็นผู้ดำเนินการประกอบกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน และในวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ.2566 ตั้งแต่เวลา 08.30 น.เป็นต้นไปโดยนั้งปฏิบัติตาม

²ประยูร ยศพงษ์. "การจัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนปทุมธานีนั้นหมื่นบำรุง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 4". วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, 2558), บทคัดย่อ.

เก้าอี้และสถานที่ที่ทางโรงเรียนจัดเตรียมไว้ พร้อมเดินเวียนเทียนรอบเจดีย์ของวัดป่าสัก ร่วมกัน ประเมินกิจกรรมและสรุปเขียนเป็นแบบเนอรัวขาวของโรงเรียนประชาสัมพันธ์ในเว็บไซต์โรงเรียนต่อไป ตัวชี้วัดกิจกรรม ผู้บริหาร ครู นักเรียนร่วมกันกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนเรียนรู้ วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้นร้อยละ 80 และ ประโยชน์ที่ได้รับ ผู้บริหาร ครูและนักเรียนได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น จากผลการวิจัยสอดคล้องกับงานวิจัยของ **สายสกุล สายคำ** ได้ทำการวิจัย เรื่อง การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวะนา 4 ของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่าสภาพปัจจุบันคุณลักษณะภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่าโดยภาพรวม และรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านบริหารเชิงสถานการณ์ รองลงมา คือ ด้านกลยุทธ์การบูรณาการ และด้านพฤติกรรมตามลำดับ ส่วนด้านที่มีการปฏิบัติต่ำสุด คือ ด้านคุณลักษณะผู้นำ วิธีการสร้างเสริมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวะนา 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 พบว่าโดยภาพรวม และรายด้านมีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก โดยด้านที่มีการปฏิบัติสูงสุด คือ ด้านคุณลักษณะผู้นำตามหลักภาวะนา 4 ผู้บริหารมีการศึกษาอบรมดี รองลงมา คือ ผู้บริหารมีนิสัยทุ่มเทรักในงานที่ทำ พอใจในงานที่ทำ ส่วนวิธีที่มีการปฏิบัติน้อยสุดคือผู้บริหารมีคุณลักษณะโดดเด่นเหมาะสมที่จะเป็นผู้นำแนวทางการสร้างเสริมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวะนา 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1 ด้านพฤติกรรมผู้บริหารต้องสามารถ

---

³สายสกุล สายคำ . “การพัฒนาภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงตามหลักภาวะนา 4 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1”. *วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565), บทคัดย่อ.

เข้ากับคนทุกชั้นได้มีความกระตือรือร้นต่อภารกิจที่ต้องทำด้วยความพอใจ ด้านบริหารเชิงสถานการณ์ ผู้บริหารต้องทันต่อการปรับเปลี่ยนในการบริหารงาน ส่งเสริมให้ผู้ร่วมงานมีความใฝ่รู้มากขึ้นโดยใช้หลักจิตภาวนา ด้านกลยุทธ์การบูรณาการ ผู้บริหารต้องสนับสนุนให้ผู้ร่วมงานใช้เทคโนโลยีในการเรียนการสอนสนับสนุนให้ครูคิดวิธีการหรือนำเทคนิคใหม่ ๆ มาใช้มีปัญญาใคร่ครวญ โดยใช้หลักปัญญาภาวนา

ประเด็นที่ 3 ผลเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาลัยพัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษามัธยมศึกษา พระนครศรีอยุธยา

ผลการประเมินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาลัยพัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ผลการประเมินความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาลัยพัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ภาพรวม 2 ด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.73 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.48 รายด้านทุกด้านอยู่ในระดับมากที่สุด ได้แก่ ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.79 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.44 และด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.67 ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานเท่ากับ 0.51 ตามลำดับ ด้านกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน พบว่า มีการส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สืบทอดวัฒนธรรมและปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนา และส่งเสริมให้โรงเรียนมีพื้นที่ผ่อนคลายของเยาวชนสร้างการเรียนรู้ที่สนุกสนาน ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ ผู้เรียนได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม นักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง และนักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง จากผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระมหาเฉลิมเกียรติ แก้วหอม ศึกษาเรื่อง "การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ : พุทธอุทยานวัดเขาศาลาตุลฐานะจาโร อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์" ผลการวิจัย พระพุทธศาสนากับทรัพยากรธรรมชาติ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญกับเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีหลักธรรมในทางพุทธศาสนาที่ย้ำในเรื่องระบบของการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และนอกจากพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันแล้วสิ่งที่สำคัญคือความรู้สึที่ติงามต่อกันระหว่างมนุษย์ต่อมนุษย์ และมนุษย์ต่อพืชและสัตว์ทั้งหลาย ความติงามอย่างหนึ่งได้แก่คุณธรรมที่เรียกว่า "ความกตัญญู" ความกตัญญูนี้ไม่ใช่มีเฉพาะต่อมนุษย์ด้วยกันเท่านั้น แต่ให้มีทั้งต่อพืชต่อสัตว์ทั้งหลายด้วย ดังมีพระบาลีพุทธศาสนาสุภาษิตบทหนึ่งที่ย้ำ และสอนให้ผู้คนรู้จักบุญคุณแม้แต่คุณประโยชน์ของพืชมีใจความ แปลความเป็นภาษาไทยว่า "บุคคลนั่งหรือนอนในร่มเงาของต้นไม้ใด ไม่พึงหักกิ่งใบของต้นไม้ผู้นั้นผู้

ประทุษร้ายมิตรเป็นคนทราม” เป็นคติที่แสดงความรู้สึกที่ติดต่อกันให้ระลึกเสมอว่าต้นไม้ที่เราได้อาศัยร่มเงาเป็นประโยชน์มีค่ามีร่มเงาที่คนอื่นจะได้อาศัยต่อไป⁴

เสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นกิจกรรมที่บูรณาการหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวนา 4 ได้แก่ กิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการในชีวิตประจำวันได้ เกิดสติและปัญญาจากการได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์ ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา สืบทอดพระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤตินอกกรอบของศีลธรรมและกฎหมายบ้านเมือง มีจิตใจเข้มแข็ง มั่นคง เจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา มีฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนาธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร ได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มีความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม ใช้เวลาเกิดประโยชน์ ห่างไกลจากอบายมุขต่างๆ มีพื้นที่การเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมสำคัญทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น และผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ **อุดมศิลป์ สังข์โพธิ์** ได้ทำการวิจัย เรื่องศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนแกดำวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26 ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาการจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีดังนี้ โรงเรียนควรกำหนดนโยบาย แผนหรือโครงการพัฒนาสภาพแวดล้อม ควรส่งเสริมให้บุคลากรตระหนักถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อม ควรมีการกำกับ ติดตาม ประเมินผล การดำเนินงาน ควรให้ครู นักเรียนได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สามารถทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ควรมีการจัดแบ่งพื้นที่และบริเวณโรงเรียนให้เหมาะสม ควรจัดบรรยากาศในห้องเรียน และห้องปฏิบัติการให้สะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย และมีจำนวนเพียงพอ และควรจัดให้มีสนามกีฬาและอุปกรณ์กีฬาอย่างเพียงพอ⁵

⁴พระมหาเฉลิมเกียรติ แก้วหอม, “การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ตามแนววิถีพุทธ : พุทธอุทยานวัดเขาศาลา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ ศศ.ม. (พุทธศาสตร์การพัฒนา), 2552).

⁵อุดมศิลป์ สังข์โพธิ์. “การจัดสภาพแวดล้อมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโรงเรียนแกดำวิทยาคาร สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 26”, วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 2555) บทคัดย่อ

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้

1. จากผลวิจัยได้การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน โดยเน้นให้ผู้เรียนเกิดการส่งเสริมและสืบทอดพระพุทธศาสนา เรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาในโรงเรียน รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็นวัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ เรียนรู้ที่สนุกสนาน ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจากพระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ในชีวิตประจำวันได้ควรนำไปบูรณาการส่งเสริมใช้ในโรงเรียนมัธยมศึกษาทั่วประเทศ

2. จากการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา โดยบูรณาการกับหลักสัปปายะ 7 และหลักภาวา 4 ส่งเสริมให้มีกิจกรรมตักบาตรพระ ฟังดนตรีไทยในสวน และกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียนควรส่งเสริมให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในการจัดกิจกรรมในสถานศึกษาจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชนมากยิ่งขึ้นส่งผลให้มีพื้นที่การเรียนรู้สำหรับเยาวชนมากขึ้น

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรนำการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ขยายไปสู่โรงเรียนมัธยมศึกษาให้ทั่วจังหวัด จัดเป็นกิจกรรมทุกเดือนให้เกิดความยั่งยืน

2. ควรเผยแพร่กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาผ่านระบบออนไลน์เพื่อประชาสัมพันธ์และส่งเสริมให้สถานศึกษาได้นำไปใช้

3. ควรศึกษากระบวนการนำกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาไปบูรณาการร่วมกับนโยบายของภาครัฐขยายไปสู่โรงเรียนทั่วประเทศ

บรรณานุกรม

1. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2539.

(1) หนังสือ:

กระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานนโยบายและแผนสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2550.

_____. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ ร.ส.พ., 2553.

กลุ่มบริหารงานบุคคล สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1. สรุปข้อมูลครูและบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด สพป.ปทุมธานี เขต 1. ปทุมธานี: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1, 2563.

กลุ่มวิจัยและพัฒนานโยบาย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. นโยบายปีงบประมาณ พ.ศ. 2560 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพมหานคร: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย, 2559.

กวี วงศ์พุด. ภาวะผู้นำ. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์เสริมวิชาชีพปัญญา, 2539.

_____. ภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2535.

กิติ ตยัคคานนท์. เทคนิคการสร้างภาวะผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: เปลวอักษร, 2543.

แก้วตา ไทรงาม และคณะ. ผู้นำเชิงกลยุทธ์ เพื่อสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพมหานคร: สถาบันพัฒนาผู้บริหารการศึกษา, 2548.

จรัส อติวิทยากรณ์. หลักการและทฤษฎีการบริหารการศึกษา. สงขลา: มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2553.

จอมพงศ์ มงคลวนิช, การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, 2556.

จันทรานี สงวนนาม. ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: บุ๊คพอยท์, 2551.

ชัยเสฏฐ พรหมศรี. ภาวะผู้นำองค์กรยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: ธรรมมลการพิมพ์, 2549.

ชาญชัย อาจินสมาจาร. ภาวะผู้นำในองค์กร. กรุงเทพมหานคร: ปัญญาชน, 2550.

ติน ปรัชญาพทธี. ภาวะผู้นำและการมีส่วนร่วม. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2527.

ทองใบ สุดซารี. ภาวะผู้นำ กลไกขับเคลื่อนองค์การแห่งการเรียนรู้. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุบลราชธานี: คณะบริหารธุรกิจและการจัดการ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2549.

- ธรรมากร อนุชิต. การบริหารจัดการเชิงปฏิรูป ทฤษฎี วิจัย และปฏิบัติทางการศึกษา. กรุงเทพมหานคร: เนติกุลการพิมพ์, 2551.
- ธีระ รุญเจริญ. **ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา : เพื่อปฏิรูปรอบ 2 และประเมินภายนอกรอบ 3.** กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง, 2555.
- _____ . **การบริหารโรงเรียนยุคปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: ธนาเพลส, 2553.
- นพพงษ์ บุญจิตราดุล. **นิตยภัตบริหาร.** พิมพ์ครั้งที่ 3. เชียงใหม่: Orange Group Tactics Design, 2549.
- บุญชม ศรีสะอาด. **การวิจัยเบื้องต้น,** พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สุวีริยาสาส์น, 2545.
- นิธินาถ สันตฤชชะ. **การบริหารการเปลี่ยนแปลง.** กรุงเทพมหานคร: สหิตรพลินตั้ง, 2549.
- เนตรพัฒนา ยาวีราช. **การจัดการสมัยใหม่.** กรุงเทพมหานคร: บริษัททริปเพิ้ลกรุ๊ป จำกัด, 2556.
- ประเวศ วะสี. **ภาวะผู้นำ สภาพในสังคมไทยและวิธีแก้ไข ในภาวะผู้นำความสำคัญต่ออนาคตไทย.** กรุงเทพมหานคร: มติชน, 2542.
- ปรัชญา เวสารัชช. **ชุดฝึกอบรมครู: ประมวลผลสาระ เรื่องหลักการจัดการศึกษา.** กรุงเทพมหานคร: ภาพพิมพ์, 2545.
- ปริยาพร วงศ์อนุตรโรจน์. **การบริหารงานวิชาการ.** กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ, 2553.
- ผ่องพรรณ ตรียมงคลกุล. **การวิจัยแบบผสม: ทางสายกลางของการวิจัย. การออกแบบการวิจัย.** กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2555.
- พจน์ สะเพียรชัย. **การบริหารการศึกษา: นักบริหารมืออาชีพ.** พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี: พันธุ์พันธ์การพิมพ์, 2549.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). **พุทธวิธีบริหาร.** พิมพ์พิเศษ 5 ธันวาคม 2549. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2549.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). **ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2546.
- _____ . **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับศัพท์.** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พรินเตอร์ แมส โปรดักส์ จำกัด, 2546.
- _____ . **พุทธธรรม (ฉบับเดิม).** พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2544.
- _____ . **พุทธธรรมกับการพัฒนาชีวิต.** กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2540.
- _____ . **ภาวะผู้นำ.** กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2550.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคโล). **หลักธรรมมาภิบาลและประมุขศิลป์.** กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มิ่งมงคลชัยพรินตั้ง, 2548.
- พิมพ์อร สดเอี่ยม. **หลักการบริหารการศึกษาและทฤษฎีและแนวปฏิบัติ.** เลย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย, 2548.
- ภาวดี อนันต์นาวิ. **หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา.** พิมพ์ครั้งที่ 4. ชลบุรี: สำนักพิมพ์มนตรี, 2555.

- ภารดี อนันต์นาวี. **หลักการแนวคิดทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา**. ชลบุรี: มนตรี, 2553.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. **การจัดและการบริหารงานวิชาการ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2550.
- ยงยุทธ เกษสาคร. **ภาวะผู้นำและการทำงานเป็นทีม**. กรุงเทพมหานคร: เอสแอนด์ เจ กราฟฟิค, 2554.
- รังสรรค์ ประเสริฐศรี. **การจัดการสมัยใหม่ Modern Management**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสาร จำกัด, 2549.
- รัชนีวรรณ วณิชย์ถนอม. **สมรรถนะในวันวาน วันนี้และพรุ่งนี้ในสาระสำคัญการปรับปรุงพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนฉบับใหม่**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน, 2550.
- วันชัย มีชาติ. **การบริหารองค์การ**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สามลดา, 2550.
- วิเชียร วิทยอดม. **ภาวะผู้นำ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อีระฟิล์มและไซเท็กซ์, 2550.
- ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร. **ภาวะผู้นำของผู้บริหารมืออาชีพ**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น, 2549.
- ศิริชัย ชินะตั้งกูร. **หลักและวิธีการบริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี. 2554.
- ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. **องค์การและการจัดการ**. กรุงเทพมหานคร: ดวงกมลสมัย, 2542.
- สมพงษ์ สิงหะพล. **ผู้นำทางวิชาการและการพัฒนาหลักสูตร**. นครราชสีมา: สถาบันราชภัฏนครราชสีมา, 2547.
- สมยศ นาวิการ. **การบริหารและพฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพมหานคร: ผู้จัดการ, 2540.
- สันติ บุญภิรมย์. **หลักการบริหารการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: บুদ্ধโพยท์, 2552.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติสำนักนายกรัฐมนตรี. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12**. พ.ศ. 2560-2564.
- สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับที่ 2 พ.ศ. 2542) และ (ฉบับที่ 3 พ.ศ. 2553)**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ครุสภาลาดพร้าว, 2553.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน). **คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554-2558) ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ฉบับสถานศึกษา (แก้ไขเพิ่มเติม พฤศจิกายน 2554)**. สมุทรปราการ: ออฟเซ็ท พลัส, 2554.
- สิปพนนท์ เกตุทัต. **วิสัยทัศน์กว้างไกลปฏิบัติได้ผลจริง**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มติชน, 2551.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. **ภาวะผู้นำทฤษฎีและปฏิบัติศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่สมบูรณ์**. กรุงเทพมหานคร: เอ็ดดูเคชั่น, 2548.
- เสนาะ ตีเยาว์. **หลักการบริหาร**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.
- เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์. **ภาวะผู้นำ ในประมวลสาระชุดวิชาทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารการศึกษาหน่วยที่ 5-8**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2544
- อนิวัช แก้วจำนง. **หลักการจัดการ**. พิมพ์ครั้งที่ 4. สงขลา: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยทักษิณ, 2526.
- (2) **วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:**

- กร ภูบรม. “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา จังหวัดสมุทรปราการ”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, 2558.
- กอบแก้ว ดุลจำนง. “ภาวะผู้นำของผู้บริหารสตรีมหาวิทยาลัยเอกชน: ศึกษากรณีมหาวิทยาลัย รังสิต”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2541.
- กอบศักดิ์ มูลมัย. “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนกับ ประสิทธิภาพการสอนของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการบริหาร การศึกษา**. คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรม: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2554.
- จุฑาเพชร ศัลยพงษ์. “ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเลย เขต 3”. **สารนิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต สาขา การบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยปทุมธานี, 2556.
- ชนกพร เทียมวิไล. “ภาวะผู้นำเชิงพุทธสำหรับการบริหารสถานศึกษา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลง กรณราชวิทยาลัย, 2556.
- ณัฐนันท์ มั่นตะพงค์. “ประสิทธิภาพการบริหารงานของโรงเรียนชลประทานสงเคราะห์จังหวัด นนทบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- ณัฐพร ภูทองเงิน. “การบริหารงานบุคลากรของผู้บริหารสถานศึกษา ตามหลักพรหมวิหาร 4 ในกลุ่ม สถานศึกษาเขตพื้นที่ ที่ 1 ถึง 4 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ขอนแก่น เขต 1”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- ดุจฤทัย โพนนอก. “การศึกษาภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาตามความเห็นของครู กลุ่มโรงเรียนบ่อทอง 3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาชลบุรี เขต 2”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2559.
- ธูมากร เจตย์คำ. “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาจันทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2559.
- นรินทร์สุดา พันธฤทธิ. “ความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา กับ ความผูกพันกับองค์กรของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษา เขต 7”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยบูรพา, 2557.

- นฤมล โยคานุกูล. “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดองค์การบริหารส่วนจังหวัดนครราชสีมา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- นิภาพร เหล่าพรหมมา. “การบริหารบุคลากรทางการศึกษาตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 7 ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.**
- บุญจันทร์ จันท์เจียม. “การบริหารสถานศึกษาแบบกระจายอำนาจของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประจวบคีรีขันธ์ เขต 1”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี, 2548.
- พระครูปลัดบุญยัง ทูลลโภ (สุนทรวิภาต). “การบริหารงานวิชาการตามหลักอริยสัจ 4 โรงเรียนประถมศึกษาอำเภอเมืองสุพรรณบุรี จังหวัดสุพรรณบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554. .
- พระครูพิมลกาญจนธรรม (บรรหาญ ทับทิมศรี). “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษาอำเภอเลาขวัญ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กาญจนบุรี เขต 4”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- พระครูภัทรธรรมคุณ. “การศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารการศึกษาตามหลักพรหมวิหาร 4 โรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระเฉลิมพงศ์ จรณสมปนโน (แก้วกันหา). “การบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารตามหลักสัพบุริสธรรม 7 อำเภอแม่वंก จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- พระदेวิศน์ สุขลาวโร (ยิ้มเนียม). “ภาวะผู้นำตามหลักธรรมมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเมือง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ขอนแก่น เขต 1”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2559.
- พระพาบ ชิตมาโร. “ศึกษาภาวะผู้นำของผู้บริหารตามหลักฆราวาสธรรม 4 โรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเขต 1 กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

- พระมหาบุญเสริม ธมมทินโน (ทองศรี). “ปัจจัยและประสิทธิผลการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนป้อมนาคราชสวทยานนท์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสมุทรปราการ เขต 1”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554.
- พระมหาปริญญา เตชปณฺโณ (ปราบชมพู). “การบริหารงานวิชาการของครูโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงาน เขตจอมทองกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- พระมหาสุเทพ สุภาจาโร (บุญหยง). “การศึกษาสภาพการบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาจันทบุรี”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2559.
- พระเส็ง ปภสฺสโร (วงษ์พันธุ์เสื่อ). “การบริหารงานบุคคลในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานระดับประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปราจีนบุรี เขต 1”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554. .
- พัชรพร พิพัฒน์พงศกร. “ภาวะผู้นำตามหลักสังคหวัตถุ 4 ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาในอำเภอเมืองนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2555.
- เพ็ญญา พิสิท. “การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษา: กรณีศึกษาผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 42”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.
- ไพฑูรย์ สุขผลานันท์. “การศึกษาสภาพการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดอาชีวศึกษาจังหวัดระยอง จันทบุรี และตราด”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏรำไพพรรณี, 2558.
- ภาวิณี ชินคำ. “รูปแบบการบริหารงานด้วยหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ เขต 1”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์, 2548.
- มณีรัตน์ ภิญญโณภาพสกุ. “การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโดยใช้หลักธรรมาภิบาลในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต 3”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 2549.

ยุกตนันท์ หวานฉ่ำ. “การบริหารสถานศึกษากับประสิทธิผลของโรงเรียน ในอำเภอคลองหลวง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาปทุมธานี เขต 1”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2555.

รัตติกรณ์ จงวิศาล. “ผลการฝึกอบรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้นำนิสิต มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์”. **วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2543.

รุจิรัตน์ นาคะรัมย์. “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารที่ส่งผลต่อความเป็นครูมืออาชีพตามมาตรฐานวิชาชีพครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาญจนบุรีเขต 2”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

สันติ หอมทวีโชค. “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงกับการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาราชบุรี”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2554.

สุพัตรา พันธุ์ปลาโต. “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารสถานศึกษา เครือข่าย 72 สังกัดสำนักงานเขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2560.

อนิตตา บัวสาย. “ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงของผู้บริหารโรงเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการบริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษากาญจนบุรี”. **วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี, 2557.

อำนวยการ พลรักษา. “ทักษะการบริหารของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2”. **สารนิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

(3) รายงานวิจัย:

วรกาญจน์ สุขสดเขียว. “การบริหารงบประมาณสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคลสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษามัธยมศึกษาเขต 9”. **รายงานการวิจัย**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556.

สมรัตน์ สวยสุด และคณะ. “ภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษา ในศูนย์อำนวยการเครือข่ายภูพานทอง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสกลนคร เขต 1”. **รายงานการวิจัย**. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ, 2554.

(4) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: <https://person.mwit.ac.th/01-Statutes/NationalEducation.pdf> [2 มิถุนายน 2563].

ศุภชัย ชนะดี. **นโยบายสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ปังบประมาณ พ.ศ. 2559. [ออนไลน์]. (หน้า 3) แหล่งที่มา: <http://www.petburi.go.th/web/index.php?option=comcontent 2559&catid=37>: [20 ธันวาคม 2560].

(5) บทความ:

เจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส (อุ้ยวงศ์) และ พระมหาสำรอง สญญโต (แสงทอง). “ภาวะผู้นำตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น”. **วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์**. ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2562): 157.

เจ้าอธิการบุญช่วย โชติวิโส (อุ้ยวงศ์). “บทบาทของผู้นำในกระบวนทัศน์ใหม่”. **วารสารวิชาการธรรมศาสตร์**. ปีที่ 19 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2562): 297-307.

พระอธิการบุญช่วย โชติวิโส, และ สุนทร สายคำ, “ภาวะผู้นำของผู้บริหารในมุมมองของผู้ใต้บังคับบัญชา”, **วารสารสถาบันวิจัยพัฒนธรรม**, ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2560): 15-28

(6) สัมภาษณ์:

สัมภาษณ์ นางสาวจรรยา สมศรี. ผู้อำนวยการโรงเรียนคลองห้า (พฤษชัยฯ). 23 ธันวาคม 2564.

_____. นางณัชชัญญา ปัทมทัตตานนท์. ผู้อำนวยการชำนาญการพิเศษโรงเรียน ไทยรัฐวิทยา 69 (คลองหลวง), 23 ธันวาคม 2564.

_____. นางไพพกา ผิวดำ. ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนคลองสอง (เสวตสมบูรณ์อุปถัมภ์). 25 ตุลาคม 2564.

_____. นางอิสราภรณ์ สุชีลักษณ์. ผู้อำนวยการสถานศึกษาโรงเรียนศาลาแพน. 23 ธันวาคม 2564.

_____. นายธนภุต แก้วนามไชย. ผู้อำนวยการโรงเรียนสังข์อำวิทยา. 23 ธันวาคม 2564.

2. ภาษาอังกฤษ**1.Secondary Sources:****(I) Book:**

Goode. **Sit-Based Management in public education: a challenge for critical pragmatism**. Dissertation: Abstracts International, 1994.

Kristoff & Barpara L. **Transformation Leadership professional school culture and perceived effectiveness in specialized program for students with.**

- disabilities: Proquest reservation. Rutgers the University of New Jersey: New Brunswick, 2003.
- Conger) Gary Yukl and Van David D. Fleet. **Theory and Research on Leadership in Organizations** Handbook of industrial and Organizational Psychology 3, 1992.
- HodgeBilley J. & Herbert J.Johnson, **Management and Organization Behavior**. Newyork: John Willey & Sons, 1970.
- Hoy and Forsyth P. Hoy W. Tarter. C.J. and Forsyth P. **Administration Behavior and Subordinate Loyalty**. New York: An Empirical Assesment, 1978.
- Howell and Frost Pau l M. Muchinsky. **Psychology Applied to Work An Introductions to Industrial and Organizational Psychology**. California: Brooks/Cole, 1997.
- DuBrin. Andrew J. **Leadership: Research Findings. Practice. and Skills**. Boston: Houghton Mifflin Company, 1998.
- Murry, Joseph H.JR. A Study of The Morai Aspect of Leadership in an Urban. New Oreans Louisiana: **University** Of New Orleans, 1996.
- Bernard M. Bass. "Two Decades of Research and Development in Transformational Leadership" European Jourantl of Word and Organizational Psychology 8. 1 January, 1999.
- B. M. Bass, **Leadership and Performance beyond expectations**. New York: Free Press, 1985.
- Bassand Avolio. **Improving Organizational Effectiveness Through Transformational Leadership**. Thousand Oaks: Sage Publications, 1994.
- เบนนิส (Bennis) W. Bennis and P.W. Biederman. **Organizing genius: The secrets of creative collaboration**. Cambridge M.A.: Perseus, 1997.
- Blanks, E.B., "A Model Job Description For Personnel Administrator position in North Carolina Public School System," North Carolina. The **University** of North Carolina at Greensboro, 1991.
- Nyanatiloka. **Buddhist Dictionary: Manual of Buddhist Terms and Doctrines Fourth Revised Edition**, Sri Lanka: Buddhist Publication Society, 2020.
- Bass and Avolio. **Improving Organizational Effectiveness Through Transformational Leadership**. Thousand Oaks: Sage Publications, 1994..
- Bass, B.M.,and B. J. Avolio. Transformational Leadership and Organizational culture. *Public Administration Quarterly* 17, 1993.
- Gary A Yulk. **Leadership in Organization**. Englewood Cliffs N.J.: Prentice Hall, 1989.

- Gary Yukl and Van David D. Fleet. Theory and Research on Leadership in Organizations. Handbook of industrial and Organizational Psychology 3, 1992.
- James M. Burnd, Ledership. New York: Harper and Raw, 1978.
- Moynihan. Donald P. and Patricia Wallace Ingraham. Integrative leadership in the public sector: A model of performance-information use. Administration & Society, 2004.
- Ralph M. Stogdill. Personal Factor Associated with Leadership Survey of Literature in leadership. Marryland penguin Books, 1967.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย
เรื่อง กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

1. การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา 3) เพื่อเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ไม่มีผลกระทบต่อปฏิบัติงานของท่านแต่อย่างใด ดังนั้น ขอความกรุณาจากท่านตอบแบบสอบถามซึ่งเป็นเครื่องมือวิจัยเรื่องนี้ อย่างอิสระตามความคิดเห็นของท่าน และโปรดตอบให้ครบทุกข้อ

2. แบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 แบบสอบถามกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า จะได้รับความอนุเคราะห์ในการตอบแบบสอบถามจากท่านด้วยดี จึงขอพระคุณท่านมา ณ โอกาสนี้

ดร.ณัชชา อมราภรณ์

อาจารย์ประจำคณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ที่ตรงกับข้อมูลของท่าน

1. สถานภาพ
  - ผู้บริหาร   ครู   นักเรียน
2. เพศ
  - ชาย   หญิง
3. อายุ
  - 13-15 ปี   16-18 ปี
  - 19 ปีขึ้นไป

ตอนที่ 2 แบบสอบถามกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาลัยพัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ
ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการดำเนินการ หรือไม่ได้ดำเนินการในแต่ละ
รายการ ซึ่งเป็นแบบสอบถามกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาลัยพัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของ
นักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา หาก
ท่านไม่ได้ดำเนินการ โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องไม่ได้ดำเนินการ แต่ถ้าท่านดำเนินการจริง
โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับระดับความคิดเห็นของท่าน ในแบบสอบถามชนิดมาตรา
ส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ซึ่งแต่ละระดับมีความหมาย ดังนี้

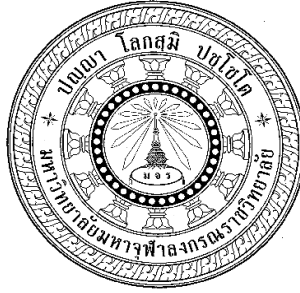
5	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นมากที่สุด
4	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นมาก
3	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นปานกลาง
2	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นน้อย
1	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นน้อยที่สุด

ลำดับ ที่	กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวที วัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
1. ด้านกิจกรรมต่อกับตราพระ ฟังดนตรีไทยในสวน						
1	กิจกรรมส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สืบทอด วัฒนธรรมและปฏิบัติตามหลัก พระพุทธศาสนา					
2	ส่งเสริมพื้นที่การเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ในโรงเรียน					
3	ส่งเสริมให้รู้จักเสียสละสิ่งของโดยเป็น วัฒนธรรมการให้ของชาวพุทธ					
4	ส่งเสริมให้โรงเรียนมีพื้นที่ผ่อนคลายเป็น เยาวชนสร้างการเรียนรู้ที่สนุกสนาน					
5	ได้เรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่าง ต่อเนื่อง					
6	ได้สนทนาธรรม รับฟังธรรมหรือโอวาทจาก พระสงฆ์สามารถนำไปบูรณาการใช้ใน ชีวิตประจำวันได้					
7	กิจกรรมส่งเสริมให้เกิดสติและปัญญาจากการ ได้ฟังธรรมจากพระสงฆ์					
2. ด้านกิจกรรมเวียนเทียนสร้างสรรค์ในโรงเรียน						
1	ได้เรียนรู้วัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาสืบทอด พระพุทธศาสนา ปฏิบัติหน้าที่ของตนได้ อย่างสมบูรณ์					
2	นักเรียนได้ฝึกอบรมกาย ได้เรียนรู้จาก ประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติ					
3	นักเรียนได้ดำรงตนให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่ประพฤติตนนอกกรอบของศีลธรรมและ กฎหมายบ้านเมือง					
4	มีจิตใจเข้มแข็งมั่นคง เจริญงอกงามด้วย คุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตา กรุณา มี ฉันทะ มีความเพียร มีขันติ เป็นต้น					

ลำดับ ที่	กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิชา วัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการ ของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พระนครศรีอยุธยา	ระดับความคิดเห็น				
		มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
		5	4	3	2	1
5	ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักธรรมทาง พระพุทธศาสนาผ่านการฟังธรรม สนทนา ธรรมและได้ปฏิบัติธรรมตามสมควร					
6	ผู้เรียนได้สอบถามผู้รู้ เพื่อให้รู้ผิดชอบชั่วดี มี ความรู้ในการดำเนินชีวิตตามคลองธรรม					
7	ผู้เรียนได้ใช้เวลาเกิดประโยชน์ห่างไกลจาก อบายมุขต่างๆ					
8	มีพื้นที่การเรียนรู้ในวิชาวัฒนธรรมสำคัญ ทางพระพุทธศาสนาและประวัติศาสตร์ของ ท้องถิ่น					

ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์

โครงการวิจัย เรื่อง กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธ บูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
- 2) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา
- 3) เพื่อเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญประกอบด้วย : ผู้บริหาร, ครู

คำชี้แจง : แบบสัมภาษณ์ฉบับนี้มุ่งศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

แบบสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ตอนที่ 2 คำถามการสัมภาษณ์

ข้อมูลในการให้สัมภาษณ์ครั้งนี้ จะนำไปใช้เพื่อตอบวัตถุประสงค์ในการวิจัยเท่านั้น โดยจะไม่นำข้อมูลไป เผยแพร่ต่อสาธารณชนในกรณีใดทั้งสิ้น ซึ่งข้อมูลดังกล่าวจะถูกทำลายทั้งหมดเมื่อสิ้นสุดตามกระบวนการวิจัย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูล

ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิให้การสัมภาษณ์

ชื่อ ..... ฉายา/นามสกุล.....

สถานที่ :.....

.....

ตำบล ..... อำเภอ..... จังหวัด.....

โทรศัพท์..... E-mail :.....

ตอนที่ 2 คำถามการสัมภาษณ์

1. ท่านคิดว่ากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีประการใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ควรมีกระบวนการอย่างไร

.....

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา สามารถบูรณาการหลักธรรมใดได้บ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง ในการมีส่วนร่วมให้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย
คณะผู้วิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

.....

ผู้ให้การสัมภาษณ์

...../...../.....

.....

ผู้ทำการสัมภาษณ์

...../...../.....

...../...../2566

ภาคผนวก ค คู่มือสนทนากลุ่ม

คู่มือสนทนากลุ่ม โครงการวิจัย เรื่อง
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวศวิทยา
วัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขต
พื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา

ดร.ณัชชา อมราภรณ์
หัวหน้าโครงการ

รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

- 1.....ผู้ทรงคุณวุฒิ
- 2.....ผู้ทรงคุณวุฒิ
- 3.....ผู้ทรงคุณวุฒิ
- 4.....ผู้ดำเนินรายการ
- 5.....ผู้ดำเนินรายการ

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
เรื่อง กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียน
ระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

ผู้วิจัย
ดร.ณัชชา อมราภรณ์

แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)
เรื่อง กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของ
นักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
พระนครศรีอยุธยา

คำชี้แจง

แบบบันทึกการสนทนากลุ่มนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อบันทึก กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้
 นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
 การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับคู่มือการสนทนากลุ่ม

1. วันจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) วัน.....ที่.....
 .....พ.ศ. 2566
2. สถานที่ ห้องประชุม C 510 หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาพุทธบริหาร
 การศึกษา ธรรมศาสตร์ มจร.วังน้อย
3. ผู้ดำเนินรายการ รศ.ดร.สิน งามประโคน
 ผศ.ดร.เกษม แสงนนท์
4. ผู้บันทึกการสนทนากลุ่ม
  - 4.1 ดร.ณัชชา อมราภรณ์
  - 4.2 ผศ.ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์
  - 4.3 พระสุรชัย สุรชโย,ดร.
  - 4.4 ดร.วารีย์ โศกเตี้ย
5. ผู้ให้ข้อมูล
6. เวลา 09.30 – 12.00 น.
7. วัสดุอุปกรณ์ ประกอบด้วย กล้องถ่ายรูป เทปบันทึกเสียง กล้องวิดีโอ สมุด ปากกา

ตอนที่ 2 กระบวนการสนทนากลุ่ม

1. การจัดห้องสนทนากลุ่ม ห้องประชุม C 510 หลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชา
 พุทธบริหารการศึกษา ธรรมศาสตร์ มจร.วังน้อย ผู้ดำเนินรายการอยู่หน้าห้อง ผู้บันทึกการสนทนา
 กลุ่มอยู่ด้านหลัง และด้านข้างห้อง 3 คน
2. การสนทนาสร้างความคุ้นเคย
  - 2.1 การกล่าวทักทาย แนะนำตัวเอง และขอให้ผู้ให้ข้อมูลสนทนากลุ่มแนะนำตนเอง
 ทุกคน
  - 2.2 สนทนาเกี่ยวกับบรรยากาศทั่วไปในการบริหารความหลากหลาย
  - 2.3 อธิบายวัตถุประสงค์ กระบวนการในการซักถาม และขออนุญาตบันทึกเสียง

1) เพื่อศึกษากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

2) เพื่อพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

3) เพื่อเสนอกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ขอให้แสดงความคิดเห็นโดยอิสระ เพราะจะไม่มีกรอ้างอิงรายบุคคลว่าใครเป็นคนพูด แต่จะนำเสนอความคิดเห็นเป็นภาพรวม

1) ให้ความเชื่อมั่นว่า ข้อมูลในการเก็บรวบรวมครั้งนี้ จะไม่กระทบต่อการให้ข้อมูลแต่ประการใด

2) ขออนุญาตบันทึกเทป เพราะจดยรายละเอียดในประเด็นต่าง ๆ ไม่ทัน และจะไม่นำไปเผยแพร่ที่ใด นอกจากผู้วิจัยจะนำผลมาเปิดฟัง เพื่อสรุปความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น

3. สนทนาซักถามความเข้าใจเบื้องต้น

4. สนทนาซักถามเพื่อให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะตามประเด็น โดยพยายามเปิดโอกาสให้ทุกคนได้แสดงความคิดเห็น และควบคุมผู้ที่แสดงความคิดเห็นมากกว่าผู้อื่น เมื่อตั้งประเด็นในการซักถาม และผู้ให้ข้อมูลครบถ้วนแล้วจะยุติการซักถาม โดยมีข้อคำถามสำคัญ ดังนี้

1. ท่านคิดว่ากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

2. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีประการใดบ้าง

3. ท่านคิดว่าการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาควรมีคุณลักษณะอย่างไร

4. ท่านคิดว่าการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาสามารถบูรณาการหลักสูตรใดได้บ้าง

5. เมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนแล้ว ผู้ดำเนินรายการแสดงความรู้สึกซาบซึ้ง ที่ผู้ให้ข้อมูลได้เสนอความคิดเห็นที่มีคุณค่า และเป็นประโยชน์ต่อกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้นิเวศวิทยาวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา

6. สรุปประเด็นหลักๆของการเก็บข้อมูลให้ผู้สนทนากลุ่มได้รับทราบ

7. กล่าวขอบคุณ มอบของที่ระลึก

8. ปิดการประชุมสนทนากลุ่ม

ตอนที่ 3 บันทึกการสนทนากลุ่ม

ประเด็นที่ 1. ท่านคิดว่ากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิทยาลัยพัฒนธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา เป็นอย่างไร

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 2. ท่านคิดว่าปัญหาและอุปสรรคในพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิทยาลัยพัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา มีประการใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 3. ท่านคิดว่าการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิทยาลัยพัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาควรมีคุณลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

ประเด็นที่ 4. ท่านคิดว่าการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในวิทยาลัยพัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยาสามารถบูรณาการหลักธรรมใดได้บ้าง

.....

.....

.....

.....

หมายเหตุ

1. เมื่อได้กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทียุทธศาสตร์เชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา ควรแล้วโปรดพิจารณาแนวทางดังกล่าวอีกครั้งหนึ่งใน 4 ประเด็นดังต่อไปนี้

- 1) ความชัดเจนครอบคลุม
  - 2) ความเหมาะสมและเป็นไปได้ในการดำเนินงานจริง
  - 3) สิ่งที่ต้องเพิ่มเติม
  - 4) ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข
2. ปฏิบัติเช่นเดียวกันกับข้อ 1 จนครบทั้ง 4 ด้าน

ภาคผนวก ง ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

ประวัติหัวหน้าโครงการวิจัย

1. ชื่อ - นามสกุล (ภาษาไทย) ดร.ณัชชา อมราภรณ์

ชื่อ - นามสกุล (ภาษาอังกฤษ) Dr.Natcha Amaraporn

2. ตำแหน่งปัจจุบัน อาจารย์

3. หน่วยงานและสถานที่อยู่ที่ติดต่อได้สะดวก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ตำบลลำไทร อำเภอบางบาล จังหวัด
พระนครศรีอยุธยา 13170

4. ประวัติการศึกษา

- ร.บ. (รัฐประศาสนศาสตร์)

- พธ.ม. (รัฐประศาสนศาสตร์)

- พร.ด. (รัฐประศาสนศาสตร์)

5. สาขาวิชาการที่มีความชำนาญพิเศษ (แตกต่างจากวุฒิการศึกษา) ระบุสาขาวิชาการ

1) พระพุทธศาสนากับการพัฒนาสังคม/เศรษฐกิจพอเพียงกับการศึกษา

2) การบริหารการศึกษา

6. ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารงานวิจัยทั้งภายในและภายนอกประเทศ

เรื่องที่มีการวิจัย	ปีที่ได้รับทุนสนับสนุน การการวิจัย	หน้าที่รับผิดชอบ
การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ	ปีงบประมาณ 2564	ผู้ร่วมโครงการ
กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาลัยพัฒนธรรม เชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา พระนครศรีอยุธยา	ปีงบประมาณ 2566	หัวหน้าโครงการ

7. ผลงานทางวิชาการ

7.1 บทความวิจัย

1. A Model of Personnel Organization Commitment of Sangha Universities in Thailand, Solid State Technology Volume: 63 Issue: 2s Publication Year: 2020

พระพงศกร ฐานจारी (ฤทธิ์แก้ว), พระสุรชัย สุรชโย และ ณัชชา อมราภรณ์, “แนวทางการบริหารงานวิชาการในสถานการณ์ปกติวิถีใหม่ของผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 1 กรุงเทพมหานคร”, วารสารพุทธศาสตร์ มจร อุบลราชธานี ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 (มกราคม-เมษายน, 2566) ตอนที่ 2: 977-990.

รัชฎาภรณ์ กลั่นศรี, พระสุรชัย สุรชโย และ ณัชชา อมราภรณ์, “แนวทางพัฒนาศักยภาพครูยุคดิจิทัลตามหลักพุทธธรรมโรงเรียนขยายโอกาส อำเภอด่านช้าง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา”, วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒนา. ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กรกฎาคม – กันยายน 2566).

ดร.ณัชชา อมราภรณ์, พระสุรชัย สุรชโย, ดร., ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.บุญเชิด ชำนิศาสตร์, ดร.วารีย์ โศกเตี้ย “กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในเวทีวิทยาทานวัฒนธรรมเชิงพุทธบูรณาการของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพระนครศรีอยุธยา”. ทุนวิจัยของคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ปีงบประมาณ 2566.

สมศักดิ์ บุญปู, พระครูวิรุฬห์สุตคุณ, พีรวัฒน์ ชัยสุข, บุญเชิด ชำนิศาสตร์, ณัชชา อมราภรณ์, “การพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ”. ภายใต้งานแผนงานการพัฒนาพื้นที่นวัตกรรมการเรียนรู้วิถีพุทธ ทุนวิจัยของสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, ปีงบประมาณ 2564.

7.2 บทความทางวิชาการ

Surachai Phutchu, Natcha Amaraporn. The Integration of the Good Governance for the Good Life of the Thai Society. Global Interactive Journal of World Religions and Cultures. Volume 2 No. 1. 2022. Pp. 52-68